

บทนำ

วิชาพุทธานุพุทธประวัติ แปลว่า ประวัติหรือความเป็นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นเพื่อสั่งสอนชาวโลกให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้พบกับความสุขที่แท้จริงของชีวิต ทรงประกอบด้วยพระกรุณาในหมู่สัตว์ไม่มีประมาณ พระองค์ทรงถึงพร้อมด้วยสัมปทาคุณ ๓ ประการ คือ

๑. เหตุสัมปทา คือการบำเพ็ญบารมีมาอย่างครบถ้วน

๒. ผลสัมปทา คือการที่ทรงได้รับผลของบารมี ทำให้มีรูปกายประกอบด้วยมหาบุริสลักษณะ อานุภาพ การละกิเลสและพระญาณหยั่งรู้เป็นต้น

๓. สัตตูปการสัมปทา คือการที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวโลกด้วยพระทัยที่บริสุทธิ์ พระองค์ทรงแสดงธรรมสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้ถึงเป้าหมายของชีวิตหรือประโยชน์

๓ ประการ คือ

๑. ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ที่พึงจะได้รับในชาตินี้

๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ที่พึงจะได้รับในชาติหน้า

๓. ปรมัตถประโยชน์ คือประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม ได้แก่พระนิพพาน

ปริเฉทที่ ๑

ว่าด้วยชมพูทวีป

ชมพูทวีป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในดินแดนชมพูทวีป ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) ของประเทศไทย

ชมพูทวีป หมายถึง ดินแดนหรือแผ่นดินที่กำหนดด้วยไม้หว่า ปัจจุบันได้แก่ ประเทศ อินเดีย เนปาล ภูฏาน บังกลาเทศ ปากีสถาน และอัฟกานิสถานบางส่วน

อาณาเขตชมพูทวีป

ชมพูทวีปเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีกษัตริย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองเป็น ส่วน ๆ อาณาเขตชมพูทวีปแบ่งออกเป็น ๒ เขตใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. มัชฌิมประเทศ หรือมัธยมประเทศ หมายถึงประเทศที่ตั้งอยู่ท่ามกลาง เป็นที่อยู่ของพวก อริยกะ ได้แก่ อาณาเขตที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีเศรษฐกิจดี เป็นศูนย์กลางการค้า และเป็นชุมนุม ของนักปราชญ์บัณฑิตผู้มีความรู้ในสาขาต่าง ๆ มีอาณาเขตปรากฏในพระบาลีจัมมขันธ์กะ มหาวรรค พระวินัย แสดงไว้ดังนี้

ทิสบูรพา	นับตั้งแต่มหาศาลนครเข้ามา
ทิสอาคเนย์	นับตั้งแต่แม่น้ำสัลลวตีเข้ามา
ทิสทักษิณ	นับตั้งแต่เสตกัณณิกนิคมเข้ามา
ทิสปัจฉิม	นับตั้งแต่ถุนคามเข้ามา
ทิสอุดร	นับตั้งแต่ภูเขาอุสัธชะเข้ามา

๒. ปัจฉิมประเทศ หมายถึงส่วนภูมิภาค เป็นที่อยู่ของพวกมัลลกะ ได้แก่อาณาเขตที่ยัง ไม่เจริญ อยู่ภายนอกเขตมัธยมประเทศออกไป

ความเห็น ๒ อย่าง

ประชาชนในชมพูทวีปส่วนมากนับถือศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก ยึดถือวาระอย่างแรงกล้า และมีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อของแต่ละคน แต่พอสรุปได้ ๒ อย่าง คือ

๑. สัสตทิกัญฐิ เห็นว่าตายแล้วเกิด

๒. อุจเจทิกัญฐิ เห็นว่าตายแล้วสูญ

กำเนิดศากยวงศ์และโกลิยวงศ์

ชมพูทวีปตั้งแต่อดีตกาลปกครองโดยระบบกษัตริย์ มีพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า สมมติเทวราชเป็นองค์ปฐมกษัตริย์ปกครองเรื่อยมาจนถึงสมัยพระเจ้าปฐมโศกการาช พระเจ้าหุติยโศกการาช พระองค์สืบราชสมบัติต่อมาตามลำดับ กระทั่งถึงพระเจ้าตติยโศกการาช

พระเจ้าตติยโศกการาช มีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม ๙ พระองค์ คือ พระราชโอรส ๔ พระองค์ และพระราชธิดา ๕ พระองค์ ต่อมาเมื่อพระมเหสีทิวงคต พระเจ้าตติยโศกการาชอภิเษกสมรสอีกครั้ง และได้พระราชโอรสใหม่อีกองค์หนึ่งพระนามว่า **ชนตุ**

ในวันที่พระมเหสีประสูติพระโอรสใหม่นั้น ทรงประทานพรว่า ถ้าปราณนาสิ่งใดก็จะประทานให้ตามที่ต้องการ พระมเหสีได้ทูลขอราชสมบัติให้แก่พระโอรส ทรงให้ตามที่พระนางทูลขอ ด้วยทรงถือว่าเป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ จะเป็นการเสียสัตย์ จากนั้นรับสั่งให้พระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งหมด พร้อมด้วยข้าราชการบริพารไปสร้างเมืองแห่งใหม่

พระราชโอรสและพระราชธิดาทั้ง ๙ จึงออกเดินทางพร้อมด้วยข้าราชการบริพารไปสร้างเมืองที่คงไม้สักกะ ไกลภูเขามิพานต์ แต่เดิมเคยเป็นที่อยู่ของกบิลดาบส และตั้งชื่อเมืองใหม่นี้ว่า **กบิลพัสดุ์ ตามชื่อของกบิลดาบส**

เมื่อสร้างเมืองเสร็จแล้วพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งหมด ยกเว้นแต่พระเชษฐภคินีได้จับคู่อภิเษกสมรสกันเอง เพราะกลัวว่าถ้าอภิเษกสมรสกับราชวงศ์อื่นพระราชโอรสและพระราชธิดาที่ประสูติมาจะเป็นผู้ไม่สมบุญด้วยชาติ

ฝ่ายพระเจ้าตติยโศกการาชทรงทราบถึงความเป็นอยู่ของพระราชโอรสและพระราชธิดามาโดยตลอด ทรงเห็นถึงความเพียรพยายามในการปกครองบ้านเมือง จึงตรัสสรรเสริญว่าเป็นผู้มีความสามารถอาจ จึงตั้งชื่อวงศ์กษัตริย์ให้ว่า **ศากยวงศ์**

ส่วนพระเชษฐภคินีได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงเทวทหะ ได้ตั้งวงศ์กษัตริย์ขึ้นอีกวงศ์หนึ่งชื่อว่า **โกลิยวงศ์**

กษัตริย์ศากยวงศ์และโกลิยวงศ์ถือว่าเป็นพระญาติเกี่ยวเนื่องกันและปกครองบ้านเมืองด้วยดีเป็นลำดับมา จนถึงสมัยพระเจ้าชัยเสนะ พระองค์มีพระราชโอรสพระองค์หนึ่งพระนามว่า **สีหนุ** มีพระราชธิดาพระองค์หนึ่งพระนามว่า **ยโสธรา**

ต่อมาเมื่อพระเจ้าชัยเสนะเสด็จสวรรคต สีหนุราชกุมารได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติและได้อภิเษกสมรสกับพระนางกัญญา ผู้เป็นพระกนิษฐภคินีของพระเจ้าอัญชนะ กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองเทวทหะ มีพระราชโอรส ๕ พระองค์คือ **สุทโธทนะ สุโกทนะ อมิโตทนะ โชโตทนะ มนิโตทนะ** และพระราชธิดา ๒ พระองค์คือ **ปมิตาและอมิตา**

พระเจ้าอัญชนะกษัตริย์เมืองเทวทหะ อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธรา ซึ่งเป็นพระกนิษฐภคินีของพระเจ้าสีหหนุ มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ สุปปพุทธะ และทัณฑปาณิ มีพระราชธิดา ๒ พระองค์ คือ สิริมหามายาและปชาบดีโคตมี

พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าสีหหนุ คือเจ้าชายสุทโธทนะทรงเจริญพระชนมายุพอสมควรแล้ว ได้ส่งพราหมณ์ ๘ คนไปทูลของพระนางสิริมหามายา พระราชธิดาของพระเจ้าอัญชนะและพระนางยโสธรา ซึ่งเป็นผู้เพียบพร้อมด้วย เบญจกัลยาณี ได้แก่ ผู้มีความงาม ๕ ประการ คือ ผมงาม เนื้องาม พ้นงาม ผิวงามและวัยงาม เพื่อมาอภิเษกสมรสกับเจ้าชาย

เบญจมหาปริจาค

นับย้อนหลังไป ๔ อสงไขยกับอีก ๑ แสนกัป สมัยนั้นพระโพธิสัตว์เกิดเป็นสุเมธดาบส ได้ปรารภนาพระสัพพัญญุตญาณเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ทีปังกร และทรงบำเพ็ญมหาปริจาค ๕ ประการ คือ

๑. ปริจาคทรัพย์เป็นทาน
๒. ปริจาคอวัยวะเป็นทาน
๓. ปริจาคบุตรเป็นทาน
๔. ปริจาคภรรยาเป็นทาน
๕. ปริจาคชีวิตเป็นทาน

บำเพ็ญบารมี ๑๐

พระบรมโพธิสัตว์หลังจากได้รับพยากรณ์แล้วทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี จันทิบบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี ทรงบำเพ็ญบารมีครบถ้วนบริบูรณ์ในชาติที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร

ครั้นทิววกตแล้วได้เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต เป็นเทพบุตรพระนามว่า ท้าวสันดุสิตเทวราช เมื่อพระบารมีแก่กล้าสามารถจะบรรลุพระโพธิญาณแล้ว ทรงรับการอาราธนาของเหล่าเทวดาและพรหมเพื่อเสด็จจุติในพระครรภ์ของพระมารดา

ปัจจุโลกาหล

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนั้น พวกพรหมในชั้นสุทธาวาสได้ป่าวประกาศในหมื่นโลกธาตุว่า นับจากนี้ไปประมาณหนึ่งแสนปี พระพุทธเจ้าจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้

ปรารถนาจะพบกับพระพุทธเจ้า จึงบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และชวนช่วยในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เกิด อย่างนี้เรียกว่า พุทธโกลาหล

โกลาหล คือ ความเอิกเกริกอลหม่านในหมื่นโลกธาตุอันเกิดจากความสงสัยสับสนมี ๕ ประการ เรียกว่า ปัญจโกลาหล คือ

๑. พุทธโกลาหล ก่อนพระพุทธเจ้าอุบัติ ๑๐๐,๐๐๐ ปี
๒. กัปโกลาหล ก่อนกัปพินาศ ๑๐,๐๐๐ ปี
๓. จักรวัตติโกลาหล ก่อนพระเจ้าจักรพรรดิอุบัติ ๑๐๐ ปี
๔. มงคลโกลาหล ก่อนพระพุทธเจ้าตรัสมงคล ๑๒ ปี
๕. โมไนยโกลาหล ก่อนมีผู้ถามโมไนยปฏิบัติ ๗ ปี

ปัญจบุนิमित

เทวดาและท้าวมหาพรหมทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุได้สดับพุทธโกลาหล จึงประชุมกันถามว่า ผู้ใดจะได้ไปอุบัติตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ลำดับนั้นบุนิमित ๕ ประการ ได้ปรากฏแก่ท้าวสันดุสิตเทวราช คือ

๑. ทิพยบุปผาที่ประดับพระวรกายเหี้ยวแห่ง
๒. ทิพยภูษาที่ทรงเส้าหมอง
๓. พระเสโทไหลออกจากพระกัจฉะ
๔. พระสรีรกายมีอาการปรากฏขรา
๕. พระทัยกระสับกระส่ายเป็นทุกข์เบื่อหน่ายเทวโลก

การที่ปัญจบุนิमितปรากฏแก่ท้าวสันดุสิตเทวราชในครั้งนี้ เหล่าเทวดาในหมื่นโลกธาตุทราบทั่ว ท้าวสันดุสิตเทวราชพระองค์นี้จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกอย่างแน่นอน จึงพร้อมใจกันกราบทูลอาราธนาเพื่อให้เสด็จจุติในมนุษยโลก

ปัญจมหาวิโลกนะ

พระบรมโพธิสัตว์ก่อนจะรับคำอาราธนา ทรงพิจารณาหาวิโลกนะ ๕ ประการ มหาวิโลกนะ คือ การตรวจดูอันยิ่งใหญ่ หมายถึงสิ่งที่พระโพธิสัตว์ทรงพิจารณาตรวจดูก่อนที่จะตัดสินใจรับคำอาราธนาของเทวดาทั้งหลายในอันจุติจากเทวโลกไปบังเกิดในมนุษยโลก มี ๕ ประการ ได้แก่

๑. กาล คือ อายุของมนุษย์จะต้องอยู่ในระหว่าง ๑๐๐ ถึง ๑๐๐,๐๐๐ ปี

๒. ทวีป คือ จะอุบัติเฉพาะในชมพูทวีปเท่านั้น
๓. ประเทศ คือ จะอุบัติเฉพาะในมัธยมประเทศเท่านั้น
๔. สกุล คือ จะอุบัติเฉพาะในสกุลกษัตริย์หรือสกุลพราหมณ์เท่านั้น
๕. มารดา คือ มารดาและกำหนดอายุของมารดา มารดาจะต้องมีสีล ๕
 บริสุทธิไม่โลเลในบุรุษ ไม่เป็นนักดื่มสุรา ได้บำเพ็ญบารมีมา
 ตลอดแสนกัป

เสด็จจุติลงสู่พระครรภ์

พระบรมโพธิสัตว์ครั้งทรงพิจารณาหาวิโลกนะ ๕ ประการบริบูรณ์แล้ว จึงทรงรับคำ
 อาราธนาของเหล่าเทวดาและท้าวมหาพรหม เสด็จจุติจากทิพยสถานลงสู่พระครรภ์ของพระนางสิริ
 มหามายาพระอัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองเมืองกบิลพัสดุ์ในวันเพ็ญเดือน ๘ ปีระกา
 ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี

พระมารดาทรงพระสุบิน

พระนางสิริมหามายา ทรงชำระพระวรกายด้วยน้ำหอม พระราชนันททรัพย์ ๔ แสน
 กหาปณะเป็นมหาทาน เสร็จแล้วเสวยโภชนาหารอันประณีต จากนั้นทรงสมาทานอุโบสถศีลแล้ว
 เสด็จก้าวขึ้นสู่พระแท่นบรรทม ในเวลาใกล้อรุณทรงพระสุบินว่า “ท้าวมหาราชทั้ง ๔ มายกพระ
 นางไปพร้อมพระแท่นที่บรรทม แล้ววางไว้บนพื้นแผ่นดินโนศิลาได้ตั้งนั่ง มีเทพธิดามาอัญเชิญเสด็จ
 ไปทรงน้ำในสระอนาคต ชำระพระวรกายให้หมดจดผุดผ่องแล้ว ทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าทิพย์
 ทรงดูใบไม้ของหอมทิพย์ และทรงประดับด้วยทิพยบุปผานานาชนิด แล้วเสด็จสู่ที่บรรทม ณ วิมาน
 ทองใกล้สุวรรณคีรีลูกหนึ่ง ปายพระเศียรไปทางทิศปรายจีน ขณะนั้นมีพญาช้างเผือกเชือกหนึ่งชู
 งวงถือดอกบัวขาว อบอวลด้วยกลิ่นหอมไปทั่วบริเวณ ได้ทำประทักษิณพระนาง ๓ รอบ แล้ว
 ปรากฏเป็นเหมือนเข้าไปสู่พระอุทรเบื้องขวาของพระราชเทวี”

ทำนายพระสุบิน

ครั้งรุ่งเช้าพระนางได้กราบทูลให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ ทรงรับสั่งให้พราหมณ์
 ทำนายพระสุบิน พราหมณ์พิจารณาดูพระสุบินนั้นแล้วได้กราบทูลว่า “พระราชโอรสของ
 พระองค์จักเป็นอัครบุรุษผู้เลิศและมีอำนาจมาก ถ้าอยู่ในฆราวาสวิสัยจักได้เป็นจอมจักรพรรดิ
 และถ้าออกบวชจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้”

พระโศภิต์ประสูติ

พระโศภิต์เสด็จอยู่ในพระครรภ์ครบถ้วน ๑๐ เดือนแล้ว พระนางสิริมหามายาทรงปรารถนาที่จะเสด็จไปยังเมืองเทวทหะเพื่อเยี่ยมสกุลวงศ์ของพระองค์ จึงเข้าไปกราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงอนุญาตตามความประสงค์ จากนั้นประทับนั่งบนพระเสลี่ยงทองคำ เสด็จพร้อมด้วยข้าราชการบริพารมุ่งหน้าไปสู่เมืองเทวทหะ ครั้นถึงสวนลุมพินีวัน ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์และเมืองเทวทหะ เป็นสถานที่รื่นรมย์ไปด้วยต้นไม้พันธุ์ดอกดอกบานสะพรั่งส่งกลิ่นหอมคลอบอวลไปทั่วบริเวณ ขณะที่เสด็จถึงต้นสาละก็บังเกิดลมกัมมฆาตประจวบในพระครรภ์ ข้าราชการบริพารจึงผูกม่านจัดแจงสถานที่ประสูติ พระนางสิริมหามายาประทับยืนผินพระปฤษฎางค์พิงต้นสาละ จับกิ่งสาละด้วยพระหัตถ์ขวา ผินพระพักตร์ไปทางทิศบูรพาและประสูติพระราชโอรสในกาลนั้นเอง ตรงกับวันวิสาขบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

เปล่งอาสภิวาจา

หลังจากประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดาแล้ว ท้าวมหาพรหมทั้ง ๔ ถือข่ายทองมารองรับพระวรกายไว้ ส่วนพระกุมารทอดพระเนตรไปในทิศทั้ง ๑๐ ไม่ปรากฏมีผู้ใดจะเสมอเหมือนพระองค์ จึงผินพระพักตร์มุ่งหน้าไปทางทิศอุดร เสด็จก้าวพระบาทไปได้ ๗ ก้าว ทรงเปล่งพระสุรเสียงไพเราะก้องกังวานดุจเสียงท้าวมหาพรหมว่า “เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายภพใหม่ไม่มีอีกแล้ว”

เสียงท้าวมหาพรหม ๘ ประการ

๑. แจ่มใส
๒. ชัดถ้อยชัดคำ
๓. หวานกลมกล่อม
๔. เสนาะโสต
๕. หดย้อย
๖. ไม่เครือไม่แหบไม่พร่า
๗. ชิ่ง
๘. มีกังวาล

ตรัสได้ ๓ ชาติ

พระชาติที่พระโพธิสัตว์พอประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดาทรงเปล่งอาสภิวาจาอย่าง
องอาจได้มี ๓ ชาติเท่านั้น คือ

๑. พระชาติที่เป็นมโหสถ
๒. พระชาติที่เป็นพระเวสสันดร
๓. พระชาติที่เป็นพระสิทธัตถราชกุมาร

สหชาติ ๗ ประการ

ในวันที่พระโพธิสัตว์ประสูตินั้น มีบุคคลและสิ่งซึ่งเกิดขึ้นร่วมวันเดือนปีเดียวกับพระองค์
เรียกว่า สหชาติมี ๗ ประการ คือ

๑. พระนางพิมพา	มารดาพระราहुล
๒. พระอานนท์	พุทธอุปัฏฐาก
๓. กาฬุทายี	อำมาตย์ที่ไปกราบทูลให้เสด็จกลับเมืองกบิลพัสดุ์
๔. ฉันทะ	องครักษ์ผู้ตามเสด็จขณะออกผนวช
๕. กัณฐกะ	ม้าที่ทรงในวันเสด็จออกผนวช
๖. มหาโพธิ์	ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้
๗. ขุมทรัพย์ ๔ ทิศ	คือ สังขะ เอละ อุปปละ ปุณทริกะ

ปาฏิหาริย์ ๗ ประการ

เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดานั้นมีปาฏิหาริย์เกิดขึ้น ๗ ประการ
คือ

๑. พระมารดาประทับยืนประสูติ
๒. ประสูติไม่เปราะเปื้อนด้วยมลทินครรภ์
๓. ขณะประสูติมีเทวดามาคอยรับ
๔. ท่อน้ำเย็นท่อน้ำร้อนตกลงมาจากอากาศสนานพระกาย
๕. ทรงดำเนินด้วยพระบาทได้ ๗ ก้าว
๖. ทรงเปล่งอาสภิวาจา
๗. แผ่นดินไหว

ประสูติได้ ๓ วัน

กาฬเทวิลดาบส หรืออิตดาบสผู้สำเร็จสมบัติ ๘ ซึ่งเป็นนักบวชประจำราชสกุลได้ทราบข่าวและได้เดินทางเข้าเฝ้าพระเจ้าสุทโธทนะในพระราชวังเพื่อชื่นชมพระบารมีของพระราชกุมาร

พระเจ้าสุทโธทนะรับสั่งให้นำพระราชโอรสมาเพื่อนมัสการอิตดาบส ในขณะนั้นพระบาททั้งสองของพระราชกุมารปรากฏอยู่บนเคียวของอิตดาบส เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก อิตดาบสเห็นเหตุเช่นนั้น จึงพิจารณาคุณลักษณะของพระราชกุมารก็ทราบด้วยญาณว่า พระราชกุมารจักเป็นเอกบุรุษผู้ประเสริฐในโลก มีจิตใจชื่นชมยินดียิ่งนักจึงลุกขึ้นถวายอภิวาทที่พระบาทของพระราชกุมาร ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะทอดพระเนตรเช่นนั้น จึงยกพระหัตถ์อภิวาทพระราชกุมารตามอิตดาบส

นาลกะออกบวช

อิตดาบสพิจารณาต่อไปอีกว่า พระราชกุมารทรงสมบูรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ดำริว่าพระราชกุมารจักออกผนวชแล้วได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน แต่ว่าเราคงไม่มีบุญวาสนาได้ออกบวชกับพระองค์ จึงไปบอกแก่นาลกะผู้เป็นหลานของตนให้ออกบวชเพื่อรอพระมหาบุรุษออกผนวชในโอกาสหน้า นาลกะจึงได้ออกบวชบำเพ็ญสมณธรรมในป่าหิมพานต์ตามคำของอิตดาบส

ประสูติได้ ๕ วัน

พระโพธิสัตว์ประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะได้เชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คน ผู้รู้ไตรเพทมาบริโภคอาหารในพระราชวัง แล้วเลือกพราหมณ์ ๘ คน จากพราหมณ์ทั้งหมดเพื่อทำนายพระลักษณะ พราหมณ์ ๘ คนแรก คือ รามพราหมณ์ ลักษณะพราหมณ์ ยัญญพราหมณ์ ฐุขพราหมณ์ โภฆพราหมณ์ สุทัตตพราหมณ์ สยามพราหมณ์ พิจารณาลักษณะของพระราชกุมารแล้วชูนิ้วขึ้น ๒ นิ้วทำนายเป็น ๒ คติว่า พระราชกุมารนี้เป็นผู้มีบุญมาก ถ้าดำรงเพศฆราวาสจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเสด็จออกผนวชจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แต่โกณฑัญญพราหมณ์หลังจากพิจารณาแล้วชูนิ้วขึ้นนิ้วเดียว ทำนายเป็นคติเดียวว่า พระราชกุมารจักเสด็จออกผนวช แล้วจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน

พระราชกุมารมีพระรัศมีโสภาสอกจากพระสรีระ ด้วยเหตุนี้พราหมณ์จึงขนานพระนามว่า อังคีรสาชกุมาร และเรียกอีกพระนามหนึ่งว่า สิทธัตถราชกุมาร เพราะพระราชกุมารปรารถนาสิ่งใดจะสำเร็จสมดังพระทัยทุกประการ

ประสูติได้ ๗ วัน

พระนางสิริมหามายาเมื่อประสูติเจ้าชายสิทธัตถะได้ ๗ วันแล้วได้เสด็จทิวศต พระเจ้าสุทโธทนะจึงอภิเษกสมรสกับพระนางปชาบดีโคตมีและทรงมอบพระราชกุมารให้พระนางเป็นผู้เลี้ยงดูแทนพระมารดาที่จากไป พระนางทรงรักและดูแลสิทธัตถกุมารเป็นอย่างดีเหมือนเป็นบุตรของพระนางเอง ในกาลต่อมาพระนางก็ได้ประสูติพระราชโอรสและพระราชธิดา ๒ พระองค์ คือ นันทกุมาร และรูปนันทกุมารี

ประสูติได้ ๗ ปี

คราวหนึ่งในวันทำพิธีอุปสมบทแรกนาขวัญ พระเจ้าสุทโธทนะรับสั่งให้ประดับตกแต่งพระนครแล้วเสด็จพระดำเนินไปยังมณฑลพิธีพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร เมื่อไปถึงจัดให้พระราชกุมารพักอยู่ที่ใต้ต้นหว่าใหญ่ ส่วนพระองค์เสด็จออกไป ณ สถานที่ทำพิธี อาศัยความเงียบสงบภายใต้ร่มไม้แน่น พระราชกุมารเสด็จลุกขึ้นนั่งสมาธิได้บรรลุปฐมฌาน ในเวลาบ่ายพระอาทิตย์มีเงาเคลื่อนไปแล้ว แต่เงาของต้นหว่ากลับตั้งตรงเหมือนเที่ยงวัน พี่เลี้ยงนางนมเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น จึงกราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะให้ทรงทราบ เสด็จมาทอดพระเนตรเห็นเหตุอัศจรรย์เช่นนั้นจึงยกพระหัตถ์น้อมสการพระราชกุมาร เป็นการไหว้ครั้งที่สอง

ทรงรับสั่งให้ขุดสระโบกขรณี ๓ สระ คือ ปลุกบัวขาวสระหนึ่ง ปลุกบัวหลวงสระหนึ่ง และปลุกบัวขาวสระหนึ่ง เพื่อให้พระราชกุมารสำราญพระทัย ทรงนำเครื่องทรงมีผ้าโพกพระเศียร ถอดลงพระองค์และพระกุษาเป็นต้นจากแคว้นกาสิมาถวาย ทรงส่งไปศึกษาศิลปวิทยาที่สำนักของครูวิศวามิตร

ประสูติได้ ๑๖ ปี

พระราชกุมารเจริญวัยขึ้น พระราชบิดาสั่งให้สร้างปราสาท ๓ หลัง คือ ๑. รमยปราสาท ๒. สุรมยปราสาท ๓. สุขปราสาท ให้พระราชกุมารประทับในสามฤดู

พระราชบิดาทูลขอพระนางยโสธราหรือพิมพา ผู้เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ แห่งเมืองเทวทหะมาเพื่ออภิเษกสมรสกับเจ้าชายสิทธัตถะ เสวยสุขโดยมีสตรีล้วน ๆ ประโคมดนตรีขับกล่อมบรรเลงภายในปราสาท ๓ หลังนั้น ตลอดทั้งวันและคืนดุจเสวยทิพย์สมบัติ

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๑

๑. พุทธานุพุทธประวัติ ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร ?

ก. ประวัติพระพุทธเจ้า

ข. ประวัติพระสาวก

- ค.ประวัติพระพุทธเจ้าและพระสาวก ง.ลัทธิประเพณีต่าง ๆ
- ๒.ประเทศไทยตั้งอยู่ทางทิศใดของประเทศอินเดีย ?
- ก.ทิศทักษิณ ข.ทิศบูรพา
ค.ทิศพายัพ ง.ทิศอาคเนย์
- ๓.ข้อใดไม่ใช่บุญพินิจ ๕ ประการที่ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ก่อนเสด็จจุติยังโลกมนุษย์ ?
- ก.ทิพยภูษาที่ทรงมีสีเสerahมอ ข.พระสร้อยกายมีอาภรณ์ปรากฏ
ค.พระเศวตไพลออกจากพระนลาฏ ง.ทิพบุปผาที่ประดับกายเหี่ยวแห้ง
- ๔.ปัญจมหาวិโลกนะที่พระโพธิสัตว์ทรงพิจารณาถึง คือข้อใด ?
- ก.แคว้น เมือง ชนบท สกุล มารดา ข.กาล ทวีป ประเทศ สกุล มารดา
ค.กาล ทวีป ประเทศ เมือง มารดา ง.ทวีป ประเทศ ชนบท สกุล มารดา
- ๕.กษัตริย์พระองค์ใด เป็นต้นวงศ์ศากยะ ?
- ก.พระเจ้าชัยเสนะ ข.พระเจ้าสีหหนุ
ค.พระเจ้าอัญชนะ ง.พระเจ้าโอกกากราช
- ๖.พระเจ้าสีหหนุและพระนางกาญจนา มีความเกี่ยวข้องกับเจ้าชายสิทธัตถะอย่างไร ?
- ก.ตา ยาย ข.ปู่ ย่า
ค.ลุง ป้า ง.พ่อตา แม่ยาย
- ๗.ใครไม่ใช่สหชาติที่เกิดร่วมในวันที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ?
- ก.กาฬุทายีอำมาตย์ ข.พระนางพิมพา
ค.พระอานนท์ ง.พระอุบาลี
- ๘.พระมารดาของพระนางพิมพา มีพระนามว่าอย่างไร ?
- ก.โคตมี ข.อมิตา
ค.กัศยาโคตมี ง.ปมิตา
- ๙.ใครออกบวชเพราะเชื่อมั่นในวิชาการทำนายทายทัก ?
- ก.พระมหากัสสปะ ข.พระอัญญาโกณฑัญญะ
ค.พระวัณโณ ง.พระอัสสชิ
- ๑๐.ใครทำนาลักษณะมหาบุรุษเป็นคนแรก ?
- ก.กบิลดาบส ข.กาฬเทวิลดาบส
ค.อาฬารดาบส ง.โกณฑัญญะพราหมณ์
- ๑๑.สิทธัตถะทรงนับถือศาสนาใดมาก่อน ?
- ก.ศาสนาพุทธ ข.ศาสนาอิสลาม

ค.ศาสนาพราหมณ์

ง.ศาสนาฮินดู

๑๒.หนังสือปฐมสมโพธิ เป็นตำรามุ่งทางใด ?

ก.ตำนาน

ข.อภินิหาร

ค.ธรรมปฏิบัติ

ง.วิจารณ์

๑๓.การอนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ เป็นคุณสัมปทาข้อใด ?

ก.เหตุสัมปทา

ข.ผลสัมปทา

ค.เจตนาสัมปทา

ง.สัตตูปการสัมปทา

๑๔.ข้อใด กล่าวถูกต้องที่เกี่ยวกับกรุงกบิลพัสดุ์ ?

ก.เดิมเป็นสถานที่อยู่ของกบิลดาบส

ข.เมืองที่พระเจ้าสุทโธทนะให้สร้างขึ้น

ค.เมืองเดิมที่พระเจ้าโอกกากราชครอบครอง

ง.เมืองที่พระเจ้าโอกกากราชสร้างให้พระโอรส

๑๕.แคว้นกาสิมีชื่อเสียงในเรื่องใด ?

ก.ธัญญาหาร

ข.สมุนไพรร

ค.อัญมณี

ง.เสื้อผ้า

๑๖.การศึกษาพุทธานุพุทธประวัติ มีประโยชน์อย่างไร ?

ก.รู้ความเป็นไป

ข.รู้ปฏิบัติทางจริยาวัตร

ค.ได้ทิวทัศน์คติ

ง.ถูกทุกข้อ

๑๗.ไตรเพท เป็นคัมภีร์การศึกษาของวรรณะใด ?

ก.กษัตริย์

ข.พราหมณ์

ค.แพศย์

ง.ศูทร

๑๘.เพราะเหตุใด คนชมพูทวีปสมัยนั้น จึงมีทิวทัศน์ความเห็นที่แตกต่างกัน ?

ก.มีคณาจารย์มากมาย

ข.มีการสอนลัทธิต่างกัน

ค.มีการแบ่งชั้นวรรณะ

ง.ถูกทุกข้อ

๑๙.ความเห็นว่าย ดาษแล้วสูญ จัดเป็นทิวทัศน์ประเภทใด ?

ก.อเหตุกทิวทัศน์

ข.นัตถิกทิวทัศน์

ค.อุจเฉททิวทัศน์

ง.สัตตตทิวทัศน์

๒๐.พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงครองราชย์สืบสันตติวงศ์ต่อจากใคร ?

ก.พระเจ้าโอกกากราช

ข.พระเจ้าชยเสนะ

ค.พระเจ้าสีหหนุ

ง.พระเจ้าอัญชนะ

๒๑. พระอนุชาต่างมารดาของเจ้าชายสิทธัตถะ มีพระนามว่าอะไร ?

ก. อานนท์

ข. นันทะ

ค. นันทกะ

ง. มหานามะ

๒๒. พระนางสิริมหามายาเสด็จไปเทวทหนคร เพราะเหตุใด ?

ก. บวงสรวงเทวดา

ข. ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

ค. เยี่ยมสกุลวงศ์

ง. เยี่ยมมารดาบิดา

๒๓. พระวาจาว่า “เราเป็นเลิศ เป็นหนึ่ง ประเสริฐสุดในโลก” เรียกว่า ...?

ก. สัจจวาจา

ข. มธรรวจา

ค. ปิยวาจา

ง. อาสภิวาจา

๒๔. พระโพธิสัตว์มีพระรัศมีออกจากพระวรกาย จึงมีพระนามว่า ...?

ก. อรหังค์

ข. โคตมะ

ค. อังคีรส

ง. สิทธัตถะ

๒๕. ข้อใด แสดงความเป็นผู้มีมานะของชาวชมพูทวีป ?

ก. ถือว่าโลกเที่ยง

ข. ถือว่าโลกมีที่สุด

ค. ถือขึ้นวรรณะ

ง. ถือว่าตายแล้วเกิด

๒๖. เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเปล่งอาสภิวาจาในคราวใด ?

ก. ประสูติ

ข. ตรัสรู้

ค. แสดงปฐมเทศนา

ง. ปรีนิพพาน

๒๗. พรหมณ์ที่ทำนายเจ้าชายสิทธัตถะกุมารมีคติเป็นอย่างเดียว คือใคร ?

ก. รามพราหมณ์

ข. ยัญญพราหมณ์

ค. โกณฑัญญพราหมณ์

ง. สุทัตตพราหมณ์

๒๘. ประชาชนส่วนใหญ่ก่อนพุทธกาล นับถือศาสนาใด ?

ก. ศาสนาพราหมณ์

ข. ศาสนาพุทธ

ค. ศาสนาซิก

ง. ศาสนาอิสลาม

๒๙. ข้อใด เป็นผลเสียของการแบ่งชั้นวรรณะ ?

ก. ความแตกแยก

ข. เกิดช่องว่างในสังคม

ค. ขาดเอกภาพ

ง. ถูกทุกข้อ

๓๐. การปกครองโดยสามัคคีธรรม ตรงกับข้อใด ?

ก. ประชาธิปไตย

ข. จักรพรรดิราช

ค. เผด็จการ

ง. สังคมนิยม

๓๑.ข้อใด เป็นผลเสียของพวกมีความเห็นว่าตายแล้วสูญ ?

ก.ไม่กลัวบาปกรรม

ข.เอาตัวรอดในปัจจุบัน

ค.ไม่กลัวเกิดในทุกข์

ง.ถูกทุกข้อ

๓๒.พระเจ้าชัยเสนะ เป็นพระบิดาของใคร ?

ก.พระเจ้าสีหหนุ

ข.พระเจ้าอัญชนะ

ค.พระเจ้าสุทโธทนะ

ง.พระเจ้าสุปปพุทธะ

เฉลยบทที่ ๑

๑.ก	๒.ง	๓.ก	๔.ป	๕.ง
๖.ป	๗.ง	๘.ป	๙.ป	๑๐.ป
๑๑.ก	๑๒.ป	๑๓.ง	๑๔.ก	๑๕.ง
๑๖.ง	๑๗.ป	๑๘.ง	๑๙.ก	๒๐.ก
๒๑.ป	๒๒.ก	๒๓.ง	๒๔.ก	๒๕.ก
๒๖.ก	๒๗.ก	๒๘.ก	๒๙.ง	๓๐.ก
๓๑.ง	๓๒.ก			

ปริเฉทที่ ๒

ว่าด้วยการเสด็จออกบรรพชาและตรัสรู้

เทวทูต ๔

เจ้าชายสิทธัตถะทรงพระเกษมสำราญในฆราวาสวิสัยเรื่อยมา ได้เสด็จประพาสอุทยานด้วย ราชรถ ๓ วาระ ขณะที่ประพาสอุทยานอยู่นั้น ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ และคนตายที่ เทวคานนมิตขึ้นในระหว่างหนทาง ทรงสลดพระทัยว่า แม้ตัวเราเองก็ไม่สามารถจะพ้นไปจาก สภาพนี้ได้ ทรงบรรเทาความเมา ๓ ประการได้คือ เมาในวัย เมาในความไม่มีโรค และเมาในชีวิต ในวาระที่ ๔ ทอดพระเนตรเห็นสมณะ ทรงปีติเลื่อมใสในปฏิบัติ ทรงดำริว่า การประพาสเป็นเพศ สมณะนี้ เป็นบุญกุศลอันประเสริฐยิ่ง ควรที่เราจะถือเอาเพศอันสูงสุดนี้ วันนั้นทรงพักสำราญพระ ทัยในพระราชอุทยานตลอดวัน ตั้งแต่นั้นมาพระองค์มีพระทัยแน่วแน่ไปในการบรรพชาเป็นอย่างยิ่ง

พระนางยโสธราประสูติพระโอรส

ในขณะนั้นราชบุรุษได้นำข่าวสารจากพระราชวังมากราบทูลว่า บัดนี้พระนางพิมพาได้ ประสูติพระราชนิโอรสแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะทรงทราบจึงตรัสอุทยานว่า ราหุลยัง ชาตัง พันธะนัง ชาตัง บ่วงเกิดขึ้นแล้ว เครื่องพันธนาการเกิดขึ้นแล้ว จำเดิมแต่นั้นพระกุมารจึงได้พระนามว่า ราหุล

พระนางกิสสาโคตมีชมโฉม

เจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ในพระราชอุทยานพอสมควรแก่เวลาแล้ว จึงเสด็จกลับพระนคร พระนางกิสสาโคตมีซึ่งเป็นขัตติยราชกัญญาองค์หนึ่ง ทอดพระเนตรเห็นเจ้าชายสิทธัตถะ ซึ่งมีพระ รูปโฉมสง่างามจนเกิดรักใคร่เป็นอย่างยิ่ง ได้ตรัสชมเชยว่า “พระราชกุมารนี้ เป็นบุตรของพระ บิดาและพระมารดาพระองค์ใด พระบิดาและพระมารดาพระองค์นั้นย่อมดับทุกข์เสียได้ และพระ ราชกุมารนี้เป็นพระภักดาของนารีใด นารีนั้นก็ดับทุกข์ได้” ครั้นได้สดับถ้อยคำดับทุกข์ที่พระนาง กล่าวถึงควรแก่การสรรเสริญยิ่ง จึงได้เปลื้องสร้อยมุกดาออกจากพระศอ ส่งไปมอบให้แก่พระนาง กิสสาโคตมีเพื่อเป็นเครื่องบูชาคุณ

ทอดพระเนตรราหุลราชกุมารครั้งสุดท้าย

วันนั้นเจ้าชายสิทธัตถะมีพระทัยยินดีในการบรรพชา ไม่ยินดีในการพ้อรำพันร้องของ นางสนมกำนัลจึงเสด็จขึ้นสู่ที่บรรทม ในเวลาดีของคืนนั้นทรงตื่นบรรทมขึ้นแล้วพิจารณาอุเล่

นางสนมกำนัลซึ่งกำลังหลับอยู่ แสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เสมือนซากศพที่ทิ้งอยู่ในป่าช้า จึงตัดสินพระทัยแน่วแน่ในการเสด็จออกผนวช ครั้นกับนายฉันทะว่า “เราจักออกผนวชในวันนี้ เจ้าจงเตรียมม้ากัณฐกะให้พร้อมเถิด”

ได้เสด็จเข้าไปในห้องบรรทมของพระนางพิมพา เพื่อทอดพระเนตรพระพักตร์ราหุลกุมารผู้เป็นพระโอรสที่รักยิ่ง ทรงเห็นพระนางพิมพาทอดพระกายเหนือพระเศียรพระโอรส ดำริว่าถ้าเราจะยกพระหัตถ์พิมพา อุ้มองค์โอรสพระนางก็จะตื่น จะเป็นอันตรายต่อบรรพชา อย่าเลย ต่อเมื่อสำเร็จพระ โภชญาณแล้วจึงจะกลับมาทักสนา จึงยืนที่ธรณีประตูทอดพระเนตรพระราชเทวีและราหุลกุมารเป็นครั้งสุดท้าย แล้วเสด็จขึ้นสู่หลังม้ากัณฐกะ เสด็จไปโดยมีนายฉันทะตามเสด็จไปด้วย

พระมหาบุรุษเสด็จบรรพชา

วันอาสาฬหบูชา เพ็ญเดือน ๘ พระยาวัสสวดีมาร ดำริว่า พระสีหัตถะจะออกบวชเพื่อหลีกหนีวิสัยของเรา ดังนั้นเราจะทำการห้ามปรามเสีย แล้วกล่าวกับพระสีหัตถะว่า “ดูกรกุมาร ท่านอย่าบรรพชาเลย ต่อจากนี้ไปไม่เกิน ๗ วัน จักรรัตนะจักปรากฏแก่พระองค์ พระองค์จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ” ครั้นห้ามด้วยพระดำรัสว่า “ดูก่อนพญามาร ท่านจงกลับไปเสียเถิด เราไม่ปรารถนาในการครองราชสมบัติ” ดังนี้แล้วเสด็จต่อไปจนถึงริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ครั้นแล้วเสด็จลงจากม้ากัณฐกะ ประทับนั่งบนหาดทราย ทรงเปลื้องอาภรณ์เครื่องทรงกษัตริย์ให้แก่นายฉันทะ ทรงจับพระโมลีด้วยพระหัตถ์ซ้าย ทรงถือพระขรรค์ด้วยพระหัตถ์ขวาตัดพระโมลีแล้วโยนไปในอากาศ ทรงอธิษฐานว่า “ถ้าหากว่าเราจักได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วไซ้ ขอพระโมลียาได้ตกลงมาสู่พื้นดิน” เสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุ ๒๕ พรรษา

บริวาร ๘

ขณะนั้นท้าวสักกะทรงนำพอบแก้วมารองรับไว้แล้วนำไปบรรจุไว้ในพระจุพามณีเจดีย์ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ฌกัการพรหมได้นำบริวาร ๘ อย่างมาถวาย คือ สังขมาฏี จีวร สบง รัตประคด บาตร มีด เข็มและที่กรองน้ำ พระมหาบุรุษทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์แล้วทรงอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต ส่วนเครื่องทรงนั้นทรงมอบให้แก่ฌกัการพรหมอัญเชิญไปบรรจุไว้ในทุสสเจดีย์ ที่พรหมโลก

กัณฐกะเทพบุตร

ฝ่ายนายฉันทะนำม้ากัณฐกะพร้อมเครื่องทรงของพระราชกุมารกลับไปกราบทูลแด่พระเจ้า

ศุทโธนะให้ทรงทราบ และพอพ้นวิสัยแห่งพระเนตรของพระมหาบุรุษเท่านั้น ม้าก็ล้มลงได้ สิ้นใจตายในระหว่างทาง และได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ปรากฏนามว่า **กัณฐกเทพบุตร**

เสด็จเมืองราชฤๅห์

พระมหาบุรุษครั้นบรรพชาแล้วประทับอยู่ที่อนุปิยัมพวัน แคว้นมัลละเป็นเวลา ๗ วัน ทรงอัมเอบด้วยความสุขอันเกิดจากบรรพชา ต่อจากนั้นเสด็จไปกรุงราชฤๅห์ แคว้นมคธ สิ้นระยะทาง ๓๐ โยชน์ โดยประทับอยู่ที่เจ็อมเขาปัทมะ ในเมืองราชฤๅห์ วันรุ่งขึ้นก็เสด็จบิณฑบาตในเมืองราชฤๅห์ ชาวเมืองที่ได้พบเห็นต่างพากันแตกตื่นและพูดวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่างๆ นานา เมื่อราชบุรุษพบเห็นจึงได้นำความนี้ไปกราบทูลพระเจ้าพิมพิสาร พระองค์เสด็จมาเฝ้าแล้วตรัสถามถึงชาติสกุล ชวนให้อยู่ครองราชสมบัติด้วยกัน

พระมหาบุรุษตรัสว่า "มหาบพิตร อาตมาไม่มีความต้องการด้วยกิเลสตามและวัตถุกาม อาตมาปรารถนาพระอภิธรรมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม จึงออกบวช" จึงทูลขอปฏิญญาว่า "ก็เมื่อใด พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ขอให้โปรดเสด็จมายังแคว้นของหม่อมฉันก่อน"

ศึกษากับ ๒ คาบส

พระมหาบุรุษบรรพชาแล้ว ทรงเริ่มแสวงหาแนวทางในการตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณตามที่ทรงประสงค์ ครั้งแรกทรงศึกษาในสำนักอาจารย์อาฬารดาบส กาลามโคตร ทรงสำเร็จสมบัติ ๗ เห็นว่ายังไม่สามารถจะหลุดพ้นจากความทุกข์ ทรงลาไปศึกษาต่อกับอาจารย์อุททกดาบส รามบุตร ทรงสำเร็จสมบัติ ๘ คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ แต่ทรงพิจารณาเห็นว่าความรู้ที่ได้มานั้นไม่ใช่แนวทางแห่งการตรัสรู้ จึงจาริกไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อบำเพ็ญเพียร

ปัญจวัคคีย์ออกบวช

โกณฑัญญพราหมณ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในพราหมณ์ ๘ คนที่ทำนายพระลักษณะของพระมหาบุรุษทราบข่าวว่า บัดนี้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาแล้ว จึงชักชวนบุตรของพราหมณ์ ๔ คน คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ออกบวชเพื่อติดตามอุปฐากด้วยหวังว่าหลังจากที่พระมหาบุรุษได้ตรัสรู้แล้ว จักแสดงธรรมแก่พวกตนบ้าง

บำเพ็ญทุกรกิริยา

พระมหาบุรุษตกลงพระทัยแน่วแน่ในการบำเพ็ญเพียรด้วยวิธีการทรมานกายให้ลำบาก เป็นกิริยาที่ใคร ๆ จะทำได้ เรียกว่า ทุกรกิริยา มี ๓ วาระ คือ

๑. กคพระทนต์ด้วยพระทนต์ กคพระตาตุด้วยพระชีวหา (เอาลิ้นคั่นเพดาน)
๒. กลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ (ลมหายใจเข้าออก) อปานกมาน
๓. อดพระกระยาหารโดยเสวยแต่น้อย จนพระวรกายเหี่ยวแห้งเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก

อุปมา ๓ ข้อ

พระมหานรุษทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่นานถึง ๖ ปี แต่ก็ไม่ได้บรรลุธรรมวิเศษอะไร
ขณะนั้นอุปมา ๓ ข้อ ได้ปรากฏขึ้นในพระทัยของพระองค์ว่า

๑. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายและใจยังมิได้หลีกออกจากกาม ถึงจะทำความเพียรอย่าง
แรงกล้า ก็ไม่อาจบรรลุคุณวิเศษได้ เหมือนไม้สดที่ชุ่มด้วยยางแช่อยู่ในน้ำ ไม่อาจสีให้เกิดไฟได้
๒. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายหลีกออกจากกามแล้ว แต่ยังมีความยินดีอยู่ในกาม ถึงจะ
ประกอบความเพียรอย่างแรงกล้า ก็ไม่อาจบรรลุคุณวิเศษได้ เหมือนไม้สดที่ชุ่มด้วยยางวางอยู่บน
บก ไม่อาจสีให้เกิดไฟได้
๓. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายและใจหลีกออกจากกามแล้ว แม้จะได้รับทุกขเวทนาอัน
เกิดจากความเพียรหรือไม่ก็ตาม ก็สามารถบรรลุคุณวิเศษได้ เหมือนไม้แห้งวางอยู่บนบก ย่อมสี
ให้เกิดไฟได้

พระมหานรุษทรงระลึกได้ว่าการบำเพ็ญทุกรกิริยา ซึ่งเป็นการยากที่บุคคลทั่วไปจะทำได้
แม้เราบำเพ็ญอย่างอุกฤษฏ์เช่นนี้แล้ว ก็ยังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณได้ จักมีแนวทางอื่น
เป็นแน่ จึงดำริถึงการบำเพ็ญเพียรทางจิตจะเป็นทางที่ทำให้ตรัสรู้ได้

พิน ๓ สาย

ในขณะนั้นท้าวสักกะทรงทราบความปริวิตกของพระมหานรุษจึงคิดพิน ๓ สายให้สดับ คือ
สายแรก ตึงมากพอติดไปนิดเดียวก็ขาดแล้ว สายที่สอง หย่อนมากเมื่อติดไปแล้วปรากฏว่าเสียง
ไม่ไพเราะ และสายที่สาม ไม่ตึงและไม่หย่อนพอปานกลางเมื่อติดแล้วเกิดมีเสียงไพเราะยิ่งนัก

พระมหานรุษพิจารณาใคร่ครวญแล้วทรงทราบว่า การบำเพ็ญทุกรกิริยาเห็นจะไม่ใช่เป็น
หนทางแห่งการตรัสรู้เป็นแน่ จักต้องปฏิบัติพอปานกลาง คือมัชฌิมาปฏิปทาเท่านั้นจึงจะสำเร็จได้
จากนั้นทรงเลิกการทรมานพระวรกายและเริ่มเสวยพระกระยาหารตามปกติ

ปัญจวัคคีย์หนี

พวกปัญจวัคคีย์ซึ่งเฝ้าอุปัฏฐากดูแลพระองค์อยู่ในเวลานั้น เห็นว่าบัดนี้พระมหาบุรุษทรงเวียนมาเป็นคนมักมาก เสวยพระกระยาหารเสียแล้ว พระองค์คงจะไม่ได้ตรัสรู้เป็นแน่ จึงพากันหลีกหนีไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

ความปรารถนาของนางสุชาดา

นางสุชาดา เป็นธิดาของเศรษฐีในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เมื่อเป็นสาวนางเคยอธิษฐานไว้กับดั้นไทรว่า "ขอให้ได้สามีที่มีสกุลเสมอกัน และให้ได้บุตรชายในครรภ์แรก" ความปรารถนาของนางสำเร็จ จึงทำข้าวมธุปายาสอย่างดีไปบวงสรวงที่ดั้นไทร นางให้สาวใช้ไปปิดกวาดทำความสะอาดดั้นไทร พบพระมหาบุรุษนั่งรัศมีสว่างไสวอยู่ใต้ดั้นไทร นางดีใจมากรีบกลับมาบอกนางสุชาดา

พระสุบินนิมิตก่อนตรัสรู้

ในราตรีของคืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ขณะที่พระมหาบุรุษกำลังบรรทมอยู่นั้น ได้สุบินเห็นนิมิต ๕ ประการ และทรงทำนายพระสุบินนิมิตด้วยพระองค์เองแล้วทรงว่าเป็นนิมิตที่ดี เราจักได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแน่ ทรงทำสังกริการียบร้อยแล้วได้เสด็จไปประทับนั่ง ณ ภายใต้อด้นไทร

พระสุบินนิมิต ๕ ประการ

๑. พระองค์บรรทมหงายบนพื้นดิน มีภูเขาหิมพานต์เป็นพระเขนย พระพาหาซ้ายหยั่งลงในมหาสมุทรทิศบูรพา พระพาหาขวาหยั่งลงในมหาสมุทรทิศปัจฉิม พระบาททั้งสองหยั่งลงในมหาสมุทรทิศทักษิณ
๒. หนูกาแพรงอกขึ้นจากพระนาภีสูงขึ้นไปถึงท้องฟ้า
๓. หมู่นอนล้วนมีตัวขาว หัวสีดำได้ขึ้นมาจากพระบาทถึงพระชานุ
๔. นก ๔ ชนิด คือ นกสีเหลือง นกสีเขียว นกสีแดง และนกสีดำ บินมาจากทิศทั้ง ๔ และตกลงที่พระบาทแล้วกลายเป็นสีขาวไปทั้งหมด
๕. พระองค์เสด็จขึ้นไปเดินจงกรมบนยอดภูเขาที่เปราะเปื้อนด้วยมูตรและมูล แต่พระบาทของพระองค์มิได้เปราะเปื้อน

ทำนายพระสุบินนิมิต

๑. เป็นนิมิตว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

๒. เป็นนิมิตว่าพระองค์จะได้แสดงอริยมรรค ๘ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๓. เป็นนิมิตว่าหมู่ฤๅษีจะหันมานับถือศาสนาของพระองค์และรับเอาไตรสรณะเป็นที่พึ่ง
๔. เป็นนิมิตว่าวาระทั้ง ๔ มิกขัตริย์เป็นต้นจะเข้ามาบวชเป็นพุทธสาวก และได้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน
๕. เป็นนิมิตว่าพระองค์จะได้ปัจจัย ๔ แต่ไม่ติดอยู่ในปัจจัยเหล่านั้น

นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส

ฝ่ายนางสุชาดาจึงสั่งให้สาวใช้เตรียมข้าวมธุปายาสและเครื่องเซ่นสรวงไปบูชาเทวดา เมื่อไปถึงนางได้นมถวายข้าวมธุปายาสพร้อมด้วยถาดทองคำประนมมือไหว้แล้วกล่าวว่า “มโนรชของดิฉันสำเร็จแล้วฉันใด แม้มโนรชของท่านก็จงสำเร็จฉันนั้น” พระมหาบุรุษทรงถือ ถาดข้าวมธุปายาสมุ่งไปสู่แม่น้ำเนรัญชรา ทรงชำระพระวรกายจนหมดจดแล้วประทับนั่งทรงปั้น ข้าวมธุปายาสได้ ๔๕ ปั้น เสรวยทีละคำจนหมด จากนั้นทรงถือถาดทองคำไปลอยที่แม่น้ำพร้อม อธิษฐานว่า “หากจะได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอให้ถาดทองคำนี้จงลอยทวนกระแสน้ำ” ขณะนั้นได้เกิดปาฏิหาริย์ขึ้นเป็นที่ยศรรยักกล่าวคือ ถาดทองคำได้ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปถึง ๘๐ สอก แล้วพลันจมลงไปในน้ำ

โสติดิยพราหมณ์ถวายหญาคา ๘ กำ

พระองค์เสด็จพำนักอยู่ที่ร่มไม้สาละจนตะวันตก ได้เสด็จไปยังโคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ ชื่อว่าอัสสัตถพฤกษ์ ในระหว่างทางเสด็จทรงรับหญาคา ๘ กำจากโสติดิยพราหมณ์ เมื่อเสด็จไปถึงทรงปูลาดหญาคาทำเป็นรัตนบัลลังก์ ขณะนั้นรัตนบัลลังก์สูง ๑๔ สอกผุดขึ้น ประทับนั่งบน รัตนบัลลังก์ผินพระพักตร์ไปทางทิศบูรพา และหันพระปฤษฎางค์ไปทางต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงทำสมาธิอธิษฐานจาตุรงคมหาปธานว่า “ถ้ามลสันดานยังไม่หลุดพ้นจากอาสวกิเลสตราบใด แม้เลือดและเนื้อจะเหือดแห้งเหลือแต่หนังเอ็นและกระดูกก็ตามที จะไม่ละเลิกความเพียร ไม่ลุก จากที่นั่งตราบนั้น”

พระพิชิตมาร

ฝ่ายพญาวัสสวดีมารผู้ใจบาป ซึ่งได้ตามขัดขวางเพื่อมิให้พระมหาบุรุษหลุดพ้นไปจากวิสัย ทราบว่าพระมหาบุรุษกำลังบำเพ็ญเพียรอยู่เรียกประชุมเสนามารให้ทำการขัดขวางด้วยประการต่าง

ๆ แต่พระองค์ก็ทรงชนะได้ด้วยบารมี ๑๐ ประการ จนพญามารและเสนามารพ่ายแพ้กลับไปในที่ที่สุดแล้วทรงบำเพ็ญเพียรต่อไป

ตรัสรู้ธรรม

ในราตรีกาลของคืนวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ นั้นเอง พระองค์ก็ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณตามลำดับดังนี้

ปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ระลึกชาติหนหลังของพระองค์ได้ โดยทรงระลึกด้วยกำลังแห่งอภิญญาถอยไปตามลำดับ ตั้งแต่รัตนบัลลังก์ จากชาติหนึ่ง สองชาติ จนกระทั่ง ๔ อสงไขยกับแสนกัป

มัชฌิมยาม ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ หรือทิพพจักขุญาณ ทอดพระเนตรเห็นสรรพสัตว์จุติและเกิดในที่ต่ำและประณีต มีผิวพรรณทราวมและสีแตกต่างกันไปตามสมควรแก่กุศลและอกุศลที่ได้ทำไว้ เหมือนบุรุษที่ยืนอยู่ในทาง ๔ แพร่ง ย่อมมองเห็นผู้คนที่สัญจรไปมาเป็นอย่างดี

ปัจฉิมยาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ คือญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

ในเวลาที่พระอาทิตย์ทอแสงจับขอบฟ้านั้น พระมหาบุรุษได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันวิสาขบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ณ ภายใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๒

๑. ญาณใดที่พระพุทธเจ้าทรงบรรลุ ในยามสุดท้ายวันตรัสรู้ ?

ก. ทศพลญาณ	ข. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
ค. จุตูปปาตญาณ	ง. อาสวักขยญาณ

๒. ต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งในวันตรัสรู้ ชื่อว่าอะไร ?

ก. อัสสัตถพฤกษ์	ข. ราชายตนพฤกษ์
ค. อชปาลนิโครธ	ง. มุจลินท์

๓. พระมหาบุรุษ ทรงบำเพ็ญอุपाสมกถาอย่างไร ?

ก. กลั่นลมหายใจ	ข. นอนบนหนาม
ค. เอาลิ้นกดเพดาน	ง. งดอาหาร

๔. พระมหาบุรุษ ได้อุปมา ๓ ข้อ ณ สถานที่ใด ?

ก. เมืองกบิลพัสดุ์	ข. ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม
ค. ผังแม่น้ำคงคา	ง. ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

๕.พระญาณอะไร ทำให้พระพุทธองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ?

ก.บุพเพนิวาสานุสสติญาณ	ข.จุตูปปาตญาณ
ค.อาสวักขยญาณ	ง.อภิกขัมมญาณ

๖.เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นการเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีผลอย่างไร ?

ก.หนีออกบวชทันที	ข.ตัดความทุกข์ทั้งปวง
ค.ปรึกษากับนายฉันนะ	ง.บรรเทาความเมา ๓ ประการเสียได้

๗. “ราหุล ชาตํ พนฺธํ ชาตํ” มีความหมายว่าอย่างไร ?

ก.บ่วงเกิดแล้ว เครื่องผูกเกิดแล้ว	ข.พระราหุลเป็นที่รัก
ค.พระราหุลคือทรัพย์	ง.พระราหุลประสูติแล้ว

๘.ข้อใด ไม่ใช่บารมี ๑๐ ที่พระองค์ให้ต่อสู้กับกิเลสมาร ?

ก.ทาน	ข.ศีล
ค.สมาธิ	ง.ปัญญา

๙.การบำเพ็ญทุกรกิริยาระยะที่ ๑ คือข้อใด ?

ก.ผ่อนลมหายใจเข้าออก	ข.นอนบนหนาม
ค.เอาลิ้นดันเพดาน	ง.อดอาหาร

๑๐.พระมหาบุรุษทรงหาอุบายแก้ความเมา ๓ ประการ ด้วยวิธีใด ?

ก.ศึกษายังธนู	ข.อยู่ในประสาธ ๓ ธนู
ค.ออกบรพชา	ง.เสด็จออกประพาสป่า

๑๑.ข้อใด เป็นการบำเพ็ญทุกรกิริยาระยะสุดท้าย ?

ก.กดพระคางด้วยพระชิวหา	ข.กดพระทนต์ด้วยพระทนต์
ค.กลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ	ง.อดพระกระยาการ

๑๒.พระองค์ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายผู้จุติและเกิด ด้วยญาณอะไร ?

ก.กัมมสกตาญาณ	ข.จุตูปปาตญาณ
ค.อาสวักขยญาณ	ง.บุพเพนิวาสานุสสติญาณ

๑๓.ใครถวายหญ้าคา ๘ กำแก่พระมหาบุรุษ ?

ก.โสตถิยพราหมณ์	ข.กบิลพราหมณ์
ค.ปิงคิยพราหมณ์	ง.อสิตดาบส

๑๔.ใครอุปัฏฐากพระมหาบุรุษ ขณะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ?

ก.จันนะ	ข.สุชาดา
ค.ปัญจวัคคีย์	ง.ภัททวัคคีย์

๑๕. ปัญจวัคคีย์ละทิ้งพระพุทธองค์ไป เพราะสาเหตุใด ?

ก. ต้องการให้อยู่อย่างสงบ

ข. เสื่อมศรัทธาที่เลิกทศกริยา

ค. แสวงหาที่สูงดีกว่า

ง. ไม่ทนต่อการเฝ้าปรนนิบัติ

๑๖. โดยธรรมเนียมฐาน พญามารคืออะไร ?

ก. กามตัณหา

ข. กามราคะ

ค. วัตถุกาม

ง. กิเลสกาม

๑๗. ใครออกบวช เพราะเชื่อมั่นในวิชาโหราศาสตร์ ?

ก. พระวังคีสะ

ข. พระโกณฑัญญะ

ค. พระมหากัสสปะ

ง. พระอัสสชิ

๑๘. อะไรเป็นเหตุให้พระมหานรุษเกิดสังเวช แล้วเสด็จออกบรรพชา ?

ก. พระราหุลประสูติ

ข. ความแก่ เจ็บ ตาย

ค. เบื่อหน่ายในชีวิต

ง. การเมือง

๑๙. ผู้ครองเรือนและมีความพอใจในกาม เปรียบได้กับข้อใด ?

ก. ไม้สดแช่น้ำ

ข. ไม้สดบนบก

ค. ไม้แห้งบนบก

ง. ไม้แห้งแช่น้ำ

๒๐. ในปฐมยาม พระพุทธเจ้าทรงบรรลุมรรคอะไร ?

ก. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

ข. จุตูปตญาณ

ค. อาสวักขญาณ

ง. ทศพลญาณ

เฉลย

๑.ง	๒.ก	๓.ก	๔.ข	๕.ค
๖.ง	๗.ก	๘.ก	๙.ก	๑๐.ก
๑๑.ง	๑๒.ข	๑๓.ก	๑๔.ก	๑๕.ข
๑๖.ง	๑๗.ข	๑๘.ข	๑๙.ก	๒๐.ก

ปริเฉทที่ ๓

ว่าด้วยการเสวยวิมุตติสุข

เสวยวิมุตติสุข

หลังจากที่พระมหานรเศรษฐีรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าสมดังประสงค์แล้ว ประทับเสวยวิมุตติสุข คือความสุขที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลส เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ สัปดาห์ละแห่ง รวมเป็น ๔๙ วัน ตามลำดับดังนี้

สัปดาห์ที่ ๑ ประทับใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงพิจารณาปฏิจาสมุปบาท โดยอนุโลมและปฏิโลมตามลำดับ และทรงเปล่งพระอุทานตลอดทั้ง ๓ ยามแห่งราตรี ดังนี้

ปฐมยาม ทรงเปล่งพระอุทานว่า “เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยของพราหมณ์นั้นย่อมลึนไป เพราะมารู้แจ้งธรรมว่าเกิดแต่เหตุ”

มัชฌิมยาม ทรงเปล่งพระอุทานว่า “เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยของพราหมณ์นั้นย่อมลึนไป เพราะมารู้แจ้งความลึนไปแห่งปัจจัยทั้งหลายว่าเป็นเหตุลึนแห่งผลทั้งหลาย”

ปัจฉิมยาม ทรงเปล่งพระอุทานว่า “เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นพราหมณ์นั้นย่อมกำจัดการและเสนามารเสียได้ ดูพระอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืดทำให้อากาศสว่างได้ฉะนั้น

สัปดาห์ที่ ๒ ประทับอนิมิสเจดีย์

สัปดาห์นี้เสด็จลงจากรัตนบัลลังก์ แล้วไปประทับยืนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ ที่นี้ทอดพระเนตรเพ่งดูรัตนบัลลังก์ที่ประทับตรัสรู้ โดยไม่กระพริบพระเนตรเลยเป็นเวลา ๑ สัปดาห์

สัปดาห์ที่ ๓ ประทับรัตนจงกรมเจดีย์

สัปดาห์นี้ทรงเนรมิตที่จงกรมระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์กับอนิมิสเจดีย์ แล้วเสด็จจงกรมกลับไปกลับมา ณ ที่นั้นเป็นเวลา ๑ สัปดาห์

สัปดาห์ที่ ๔ ประทับรัตนมรเจดีย์

สัปดาห์นี้ได้เสด็จประทับเรือนแก้วที่เทวดาเนรมิตถวายเป็นที่ประทับอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ ที่นี้ทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎกเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ พระฉัพพรรณรังสีคือรัศมี ๖ ประการแผ่ฐานออกจากพระวรกาย

สัปดาห์ที่ ๕ ประทับใต้ต้นอชปาลนิโครธ

สัปดาห์นี้ได้เสด็จประทับอยู่ที่ใต้ต้นอชปาลนิโครธหรือต้นไทร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ขณะนั้นพราหมณ์คนหนึ่งมีอุปนิสัยชอบवादคนชื่อว่า “หิ หิ” เข้าไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าถึงบุคคลผู้จะเป็นพราหมณ์ด้วยเหตุใด และธรรมอะไรที่ทำให้เป็นพราหมณ์ พระพุทธองค์ตรัสตอบจนพราหมณ์เข้าใจแจ่มแจ้ง ผจญวิสามารทั้ง ๓ คือนางคันทา นางราคา และนางอรดีที่รับอาสาบิดามาเพื่อทำให้พระพุทธองค์ตกอยู่ใต้อำนาจ

สัปดาห์ที่ ๖ ประทับใต้ต้นมุจลินท์

สัปดาห์นี้ได้เสด็จประทับนั่งขัดสมาธิภายใต้ต้นมุจลินท์หรือต้นจิก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในขณะที่ประทับอยู่นั้นฝนตกพรำตลอดเวลา พญานาคมุจลินท์เกิดความเลื่อมใส จึงทำขนดแผ่พังพาน ๗ รอบ ปกคลุมเหนือพระเศียรเพื่อมิให้ลมและฝนตกใส่พระวรกายได้

เมื่อฝนหยุดแล้วพญานาคมุจลินท์ได้แปลงกายเป็นมาณพยืนอภิเษกพระพุทธองค์แล้วหลีกไป ส่วนพระพุทธองค์ทรงเปล่งพระอุทานว่า “ความสงบเป็นสุขสำหรับบุคคลผู้มีธรรมอันเห็นแล้ว ยินดีในที่อันสงบ รู้เห็นตามความเป็นจริง ความไม่เบียดเบียนคือความสำรวมในสัตว์ทั้งหลาย และความปราศจากความกำหนด คือความล่วงกามทั้งหลายเสียได้ด้วยประการทั้งปวง เป็นสุขในโลก ความทำอัสมิมานะ คือความถือตัวออกให้หมดไป เป็นสุขอย่างยิ่ง”

สัปดาห์ที่ ๗ ประทับใต้ต้นราชายคนะ

สัปดาห์สุดท้าย ได้เสด็จประทับนั่งภายใต้ร่มต้นราชายคนะหรือต้นเกด ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ขณะนั้นมีพ่อค้า ๒ คนคือ ตปุสสะ และภัลลิกะ เป็นพี่น้องกันเดินทางผ่านมา ได้พบพระพุทธองค์ จึงเกิดความเลื่อมใสในอภิวายข้าวสัตตคุณและสัตตูก้อน พระองค์ทรงรับด้วยบาตรที่ทำวมหาราชทั้ง ๔ ถวายแล้วเสวยภัตตาหาร

หลังจากเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว ทรงสนทนารวมกับพ่อค้า ๒ พี่น้อง ทั้งสองมีความเลื่อมใสขออุปถัมภ์ถึงพระพุทธและพระธรรมเป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต และอุปาสกทั้งสองได้ชื่อ

ว่าเป็นอุบาสกคู่แรกในโลกที่เข้าถึงรัตนะ ๒ คือ พระพุทฺธ และพระธรรม ทรงประทานพระเกศา ๘ เส้นแก่ทั้งสอง เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาตลอดไป

ทรงทำอายุสังขาราชินฐาน

ประทับเสวยวิมุตติสุขได้ต้นราชายตนะครบ ๗ วันแล้ว ได้เสด็จกลับไปประทับที่ใต้ต้นอชปาลนิโครธอีกครั้ง ในที่นี้ทรงดำริว่า “ การดำรงอยู่โดยไม่มีใครเป็นที่ควรเคารพกราบไหว้ เป็นความลำบาก บัดนี้เราควรจะเคารพกราบไหว้ใครดี และไม่ทรงพิจารณาเห็นผู้ที่ควรสักการะกราบไหว้ นอกจากพระโลกุตตรธรรมเท่านั้น แต่ว่าพระธรรมที่เราศรัทธาตรัสรู้ นี้ เป็นธรรมที่ลึกซึ้งสูงมคัมภีรภาพยิ่งนัก ยากที่มนุษย์ผู้มีปัญญาน้อย มีความเพียรน้อย จะตรัสรู้ตามได้ ”

พระพรหมอาราธนาแสดงธรรม

ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความดำริของพระองค์ ได้เสด็จลงจากพรหมโลกเพื่อกราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ว่า ผู้ที่มีกิเลสน้อยพอจะรู้พระธรรมได้มีอยู่ ทรงพิจารณาด้วยพระปัญญาว่า ธรรมดานุคคลทั้งหลายมี ๔ จำพวก เปรียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า มีอุปนิสัยแตกต่างกันไป เมื่อทรงพิจารณาเห็นอย่างนี้จึงทรงรับคำอาราธนาของท้าวมหาพรหมด้วยมีพระมหากรุณาต่อสรรพสัตว์

เปรียบบุคคลเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า

๑. อุกมภูติปัญญา บุคคลผู้มีปัญญาดี และมีกิเลสเบาบาง สามารถรู้ได้เร็วพลันเหมือนดอกบัวที่ขึ้นพ้นจากน้ำแล้ว พอดีแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานในทันที

๒. วิปจิตปัญญา บุคคลผู้มีปัญญปานกลาง เมื่อได้ฟังซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ก็สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนดอกบัวที่ขึ้นเสมอน้ำ และจักบานในวันพรุ่งนี้

๓. เนยยะ บุคคลผู้มีปัญญาน้อย เมื่อได้ฟังบ่อย ๆ พยายามทำความเพียรโดยไม่ขาดตอน ก็สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำมีโอกาสที่จะบานในวันต่อ ๆ ไป

๔. ปทปรมะ บุคคลผู้ค้อยปัญญา ยากที่จะสั่งสอนได้ แม้ได้ฟังธรรมก็จักเป็นอุปนิสัยปัจจัยในภพต่อไป เหมือนดอกบัวที่เพิ่งงอกขึ้นใหม่อยู่ใต้น้ำย่อมเป็นอาหารของปลาและเต่าเจานั้น

อายุสังขาราชินฐาน

ครั้นทรงพิจารณาเปรียบเทียบอุปนิสัยบุคคลด้วยดอกบัว ๔ เหล่าเช่นนี้แล้ว ทรงตั้งพระปณิธานในการแสดงธรรมแก่เหล่าเวไนยสัตว์ และจะดำรงพระชนมายุอยู่จนกว่าจะประกาศพระ

ศาสนาให้แพร่หลายประดิษฐานอย่างมั่นคงถาวร เรียกว่า **ทรงทำอายุสังขาราชิฐาน**

พิจารณาผู้ฟังธรรมคนแรก

ทรงพิจารณาถึงบุคคลที่สมควรรับพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรก โดยทรงระลึกถึงอาจารย์ ๒ ท่าน คือ อาฬารดาบส และอุทกดาบส ว่าทั้งสองท่านมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดสามารถรู้ธรรมได้พลัน แต่ว่าท่านทั้งสองได้สิ้นชีพเสียแล้ว ต่อมาทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ซึ่งได้เคยอุปฐากดูแลพระองค์ในตอนที่ทรงทำทุกรกิริยา ว่าเป็นผู้มีอุปนิสัยแก่กล้าสมควรที่จะสดับเทศนาของพระองค์

พบอุปกาชีวก

หลังจากทรงทำกตกิจเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปยังเมืองพาราณสี ครั้นถึงระหว่างแม่น้ำคยา กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงพบกับอุปกาชีวกเดินผ่านมาพอดี อุปกาชีวกได้เห็นพระฉวีวรรณของพระองค์มีรัศมีส่องไสยงนัก จึงเข้าไปไต่ถามจนทราบว่า พระองค์เป็นพระสยัมภู ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบไม่มีผู้ใดเป็นอาจารย์ อุปกาชีวกเห็นว่าจริงตามที่พระองค์ตรัสจึงกล่าวว่า ควรที่ท่านจะได้ทราบว่า **พระอนันตชินะ** กล่าวสรรเสริญพุทธคุณแล้วหลีกไป พระพุทธองค์ได้เสด็จต่อไปจนถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แคว้นกาฬิ

โปรดปัญจวัคคีย์

ปัญจวัคคีย์เห็นพระพุทธองค์เสด็จมาแต่ไกล ตั้งตาคิกันว่า พวกเราจะไม่ลุกขึ้นต้อนรับ แต่จะปูอาสนะไว้ให้ เมื่อเสด็จมาถึงต่างลืมหึกตาคิที่ตั่งไว้ เข้าไปต้อนรับพระองค์เป็นอย่างดี แต่ยังพูดด้วยคำว่า อาวุโส และเรียกพระองค์ว่า โคดม ซึ่งเป็นกิริยาจาที่ไม่เคารพ พระพุทธองค์ทรงห้ามแล้วตรัสว่า **“เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว เธอทั้งหลายจงฟังเกิด เมื่อเธอทั้งหลายปฏิบัติตามที่เรากล่าวสอนก็จักบรรลุอมตธรรม”** ปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อที่พระองค์ตรัส จึงตรัสย้ำอีกว่า **“เราเคยกล่าวถ้อยคำเช่นนี้กับพวกท่านในกาลก่อนหรือไม่”** ในที่สุดปัญจวัคคีย์ระลึกได้ว่า พระวาจาเช่นนี้พระองค์ไม่เคยตรัสจึงฟังธรรมด้วยความเคารพ

ปฐมเทศนา

วันอาสาฬหบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์ตรัสเรียกปัญจวัคคีย์มาพร้อมกันแล้ว ทรงแสดงธรรมเทศนาชื่อ **“ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”** แก่พวกเขาโดยลำดับ

ตอนที่ ๑ ทรงแสดงทางสุดโต่ง ๒ สาย ที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน คือ

๑. ความสุขัลลิกานุโยค การประกอบตนให้พัวพันอยู่ในกาม

๒. อัตตกิลมณานุโยค การทรมานกายให้ลำบาก
ตอนที่ ๒ ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลางมรรคมีองค์ ๘
ที่บรรพชิตควรดำเนิน คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	ความเห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ	ความดำริชอบ
๓. สัมมาวาจาเมะ	วาจาชอบ
๔. สัมมากัมมันตะ	การงานชอบ
๕. สัมมาอาชีวะ	การเลี้ยงชีพชอบ
๖. สัมมาวายามะ	ความเพียรชอบ
๗. สัมมาสติ	ความระลึกชอบ
๘. สัมมาสมาธิ	ความตั้งใจชอบ

ตอนที่ ๓ ทรงแสดงอริยสัจ ๔

๑. ทุกข์	คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
๒. สมุทัย	คือเหตุเกิดทุกข์
๓. นิโรธ	คือความดับทุกข์
๔. มรรค	คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

อัญญาโกณฑัญญะบรรลุมรรค

หลังจากจบพระธรรมเทศนา ธรรมจักขุ คือดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแก่ท่านโกณฑัญญะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” พระพุทธองค์ทรงทราบว่โกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วจึงทรงเปล่งพระอุทานว่า “อัญญาสิ วะตะ โภ โกณฑัญโญ โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ๆ” ตั้งแต่นั้นมาท่านโกณฑัญญะจึงมีคำนำหน้าชื่อว่า อัญญาโกณฑัญญะ

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๓

๑. หลังจากตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงพิจารณาปฏิจสงมุปบาทที่ใด ?

ก. รมัไม้พระศรีมหาโพธิ์	ข. รมัไม้ราชายตนะ
ค. รมัไม้ขอปาณินโครธ	ง. รมัไม้มุจลินท์

๒.ผู้ที่สามารถเข้าใจได้ต่อเมื่อคนอื่นอธิบายความตรงกับข้อใด ?

ก.อุกมฤตัญญู

ข.วิปจิตัญญู

ค.เนยยะ

ง.ปทปรมะ

๓.เทววาจิกอุบาสก คือใคร ?

ก.อนาถบิณฑิกเศรษฐี

ข.บิดาพระยสะ

ค.พระเจ้าพิมพิสาร

ง.ตปุสสะและภัลลิกะ

๔.เจดีย์ใด เรียกว่า “เจดีย์เรือนแก้ว” ?

ก.อนิมิสเจดีย์

ข.รัตนฆรเจดีย์

ค.รัตนจงกรมเจดีย์

ง.บริโกทเจดีย์

๕.สัปดาห์ที่ ๗ ประทับที่ต้นราชายตนะ ทรงพบกับใคร ?

ก.พราหมณ์หุหุชาติ

ข.ตปุสสะและภัลลิกะ

ค.พระยานาคมุจลินท์

ง.ยสกุบุตร

๖.การปฏิบัติทางสายกลาง คือข้อใด ?

ก.อริยสัจ ๔

ข.อินทรี ๕

ค.มรรคมงคล ๘

ง.สัมมปปธาน ๔

๗.สถานที่เพ่งดูต้นพระศรีมหาโพธิ์ มิได้กระพริบพระเนตร เรียกว่า ...?

ก.อนิมิสเจดีย์

ข.รัตนฆรเจดีย์

ค.รัตนจงกรมเจดีย์

ง.รัตนเจดีย์

๘.พระพุทธเจ้าประทับเสวยวิมุตติสุข หลังจากตรัสรู้กี่วัน ?

ก.๗ วัน

ข.๒๑ วัน

ค.๒๘ วัน

ง.๔๕ วัน

๙.พระพุทธเจ้าทรงผจญกับธิดาของพญามาร ณ สถานที่ใด ?

ก.อนิมิสเจดีย์

ข.รัตนจงกรมเจดีย์

ค.ต้นอชปาลนิโครธ

ง.ต้นราชายตนะ

๑๐.ตปุสสะกับภัลลิกะ แสดงตนเป็นอุบาสกที่ไหน ?

ก.อชปาลนิโครธ

ข.มุจลินท์

ค.ราชายตนะพุกก

ง.อัสสัถพุกก

๑๑.ผู้ที่สามารถเข้าใจธรรมะได้โดยเร็วพลันตรงกับข้อใด ?

ก.อุกมฤตัญญู

ข.วิปจิตัญญู

ค.เนยยะ

ง.ปทปรมะ

๑๒. ในปฐมเทศนา ทุกข้ออะไรที่ทุกคนต้องประสบ ?

ก. เกิด แก่ ตาย

ข. ร้องไห้ เสียใจ

ค. ผิดหวัง รำพัน

ง. เครียด หงุดหงิด

๑๓. โดยรวบยอดทุกขมีอย่างเดียว คืออะไร ?

ก. ความตาย

ข. ความยึดมั่น

ค. ความทะยานอยาก

ง. ความลุ่มหลง

๑๔. เราจักดับทุกข์หนึ่งเดียวนั้น ได้เด็ดขาด ด้วยวิธีใด ?

ก. ไตรสิกขา

ข. มรรคมืองค์ ๘

ค. เจริญวิปัสสนา

ง. ถูกทุกข้อ

๑๕. ขณะเสวยวิมุตติสุขที่รัตนมรเจติย์ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาอะไร ?

ก. พระสูตร

ข. พระวินัย

ค. พระอภิธรรม

ง. เวไนยสัตว์

๑๖. ตปัสสะและภักติกะ ถึงพระพุทธ พระธรรมเป็นที่พึ่งที่ไหน ?

ก. มุจลินท์

ข. ศรีมหาโพธิ์

ค. อชปาลนิโครธ

ง. ราชายคณะ

๑๗. คนเช่นไร มีปัญญาเปรียบด้วยบัวเสมอมน้ำ ซึ่งจะบานในวันรุ่งขึ้น ?

ก. อุคฆฏิตัญญู

ข. วิปจิตัญญู

ค. เนยยะ

ง. ปทปรมะ

๑๘. ทางสายกลางอันจะนำไปสู่การตรัสรู้ของพระองค์ได้ คืออะไร ?

ก. อริยสัจ ๔

ข. โลกธรรม ๘

ค. วิสุทธิ ๗

ง. มรรคมืองค์ ๘

๑๙. ใครออกบวช เพราะเชื่อมั่นในวิชาการทำนายทายทัก ?

ก. พระวังคีสะ

ข. พระมหากัสสปะ

ค. พระอัญญาโกณฑัญญะ

ง. พระขสกุลบบุตร

๒๐. คำว่า “รัตัญญู” ในตำแหน่งเอตทัคคะ มีความหมายอย่างไร ?

ก. ผู้รู้กาลนาน

ข. ผู้มีอายุมาก

ค. ผู้รู้ธรรมมาก

ง. ผู้รู้ธรรมก่อนผู้อื่น

๒๑. คำว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” เกิดขึ้นแก่ใครเป็นครั้งแรก ?

ก. พระวปปะ

ข. พระภัททิยะ

ค.พระโกณฑัญญะ

ง.พระอัสสชิ

๒๒.บุคคลผู้ไม่สามารถแนะนำให้รู้ตามได้ เปรียบด้วยบัวชนิดใด ?

ก.บัวใต้น้ำ

ข.บัวเสมอน้ำ

ค.บัวพื้นน้ำ

ง.บัวพื้นน้ำพร้อมบาน

๒๓.ข้อใด กล่าวถึงพระอัญญาโกณฑัญญะไม่ถูกต้อง ?

ก.เป็นปฐมสาวก

ข.เป็นลูกปณณมานพ

ค.เกิดที่บ้านโทณวัตถุ

ง.เป็นบุตรกบิลพราหมณ์

๒๔.เมื่อพระพุทธองค์ตรัสบอกการบรรลุอมตธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ พวกเขาคิดอย่างไร ?

ก.วางเฉย

ข.ลังเลใจ

ค.กัศค้าน

ง.ไม่กัศค้าน

เฉลย

๑.ก	๒.ข	๓.ง	๔.ข	๕.ข
๖.ก	๗.ก	๘.ง	๙.ก	๑๐.ก
๑๑.ก	๑๒.ก	๑๓.ข	๑๔.ง	๑๕.ก
๑๖.ง	๑๗.ข	๑๘.ง	๑๙.ก	๒๐.ง
๒๑.ก	๒๒.ก	๒๓.ง	๒๔.ก	

ปริเฉทที่ ๔

ว่าด้วยการประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา

โกณฑัญญะขออุปสมบท

ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์จบ ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม ได้กราบทูลขอบรรพชาอุปสมบทกับพระพุทธองค์ ทรงประทานการอุปสมบทด้วยพระคำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเกิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด ”

การอุปสมบทด้วยวิธีนี้เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นภิกษุองค์แรกที่อุปสมบทด้วยวิธีนี้ และได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนาอีกด้วย

พระรัตนตรัยเกิดขึ้นครบครั้งแรกในวันอาสาฬหบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนักบวชทั้ง ๔ ด้วยปณิณเทศนาให้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ประทานอุปสมบทให้ ในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ เมื่อพระปัญจวัคคีย์อินทรีย์แก่กล้าแล้ว ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร ซึ่งมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ชันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่ตัวตน ถ้าเป็นตัวตน ก็จะบังคับบัญชาให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ได้ เพราะไม่ใช่ตัวตน จึงบังคับบัญชาไม่ได้

๒. ตรัสถามให้ตอบเป็นข้อๆว่า ชันธ ๕ เทียงหรือไม่เที่ยง ตอบว่า"ไม่เที่ยง" สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือเป็นสุข ตอบว่า"เป็นทุกข์" เมื่อไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ควรหรือที่ตามเห็นว่าเป็นตัวตนของเรา ตอบว่า "ไม่ควร"

๓. ตรัสสรุปว่า ควรเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูปเป็นต้นนั้น ทุกชนิดไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา

๔. ตรัสแสดงผลว่า อริยสาวกเมื่อเห็นอย่างนั้น ย่อมเบื่อหน่ายในรูปเป็นต้น เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ว่าสิ้นชาติอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว

พระปัญจวัคคีย์ตั้งใจตามพระธรรมเทศนา จิตจึงหลุดพ้นจากอาสวะ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ คราวนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์ พระองค์ได้เสด็จจำพรรษา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นพรรษาแรก

ยสกุลบุตร

ในกรุงพาราณสี มีกุลบุตรอยู่คนหนึ่งชื่อ ยสะ เป็นบุตรเศรษฐี มีปราสาท ๓ หลังเป็นที่พักใน ๓ ฤดู ครั้งนั้นเป็นฤดูฝน ยสะนั่งอยู่ในปราสาทสำหรับพักในฤดูฝน มีนางบำเรอเป็นหญิงล้วน คั้นหนึ่งเห็นพวกบิรารนอนหลับมีอาการต่างๆ เช่น บางนางนอนมีน้ำลายไหล บางนางนอนละเมอเหมือนซากศพในป่าช้า จึงเบื่อหน่ายชีวิตการครองเรือน สวมรองเท้าเดินลงจากบ้านเดินพลางบ่นพลางว่า "ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ" ไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ตอนใกล้รุ่งได้พบพระพุทธองค์กำลังเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ทรงได้สดับเสียงของยสะ พระองค์จึงตรัสว่า "ดูก่อนยสะ ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง มาเถิดยสะ นั่งลงเรจักแสดงธรรมแก่เธอ" ยสะดีใจอดรองเท้าแล้วเดินเข้าไปหา ทรงแสดงอนุปปพิกขาและสามกถาสิกขธรรมคืออริยสัจ ๔ ให้ฟัง เมื่อจบพระธรรมเทศนา ยสะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน

อนุปปพิกขา

อนุปปพิกขา คือถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับ ๕ ประการ

๑. ทานกถา คือ กล่าวถึงการให้ทาน
๒. สีลกถา คือ กล่าวถึงการรักษากายวาจา ให้เรียบร้อย
๓. สัคคกถา คือพรรณนาถึงสวรรค์ว่าเมื่อบุคคลให้ทาน รักษาศีลแล้วจะมีสวรรค์เป็นที่ไป
๔. กามาทินวกถา คือกล่าวถึงความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามว่าเป็นที่มาของความทุกข์
๕. เนกขัมมมานิสังสกถา คือ กล่าวถึงอานิสงส์ในการออกจากกาม

บุคคลที่เหมาะสมในการฟังธรรมอนุปปพิกขาและอริยสัจ ๔

๑. เป็นมนุษย์
๑. เป็นคฤหัสถ์
๒. มีอุปนิสัยแก่กล้าควรแก่การบรรลุโลกุตระธรรมในที่นั้น

ปฐมอุบาสก

ครั้นรุ่งเช้ามารดาตื่นขึ้นมาไม่เห็นยสะ จึงบอกแก่สามีแล้วพากันออกติดตามไปยังทิศต่าง ๆ ส่วนเศรษฐีเดินไปทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เห็นรองเท้าของบุตร จึงเดินเข้าไปถามถึงบุตรกับพระพุทธองค์ ทรงแสดงอิทธิบาทสังขาร คือการปรุ้งแต่งอุทธีขึ้น ไม่ให้บิดาเห็นบุตร ทรงแสดง

อนุพุทฺธิกาและอริยสัจ ๔ โปรดเสวยฐิ ครั้นจบพระธรรมเทศนา เสวยฐิได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จเป็นพระโสดาบัน ฝ่ายยสะนั่งฟังธรรมอยู่ด้วยเป็นครั้งที่ ๒ ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เสวยฐิประกาศตนเป็นอุบาสก ขอลือพระรัตนตรัยคือ พระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต เป็นอุบาสกคนแรก ที่ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะในโลก เรียกว่า เตวาจิกอุบาสก

ยสะทูลขอบวช

ครั้นยสะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว พระพุทฺธองค์ทรงคลายฤทธิ์ให้บิดากับบุตรได้เห็นกัน เสวยฐิได้ชวนยสะกลับบ้าน พระองค์ตรัสว่า ยสะเป็นพระอรหันต์แล้วไม่ใช่ผู้ที่จักกลับไปครองเรือนอีก เสวยฐิอาราธนาพระองค์ไปเสวยภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น เมื่อเสวยฐิกลับไปแล้วยสะกราบทูลขออุปสมบท ทรงอนุญาตด้วยพระดำรัสว่า "เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด" ไม่มีคำว่า "เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด" เพราะว่ายสะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้ว

ปฐมอุบาสิก

ในวันรุ่งขึ้น พระพุทฺธองค์เสด็จไปบ้านเสวยฐิมียสะเป็นผู้ติดตาม ประทับนั่งบนพุทฺธอาสน์ ลำดับนั้นมารดาและภริยาเก่าของพระยสะได้เข้าเฝ้า พระองค์ทรงแสดงอนุพุทฺธิกาและอริยสัจ ๔ ให้ฟัง เมื่อจบพระธรรมเทศนา มารดาและอดีตภรรยาของพระยสะ ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน จึงประกาศตนเป็นอุบาสิกขอลือพระรัตนตรัย มีพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะตลอดชีวิต ต่อจากนั้นบิดามารดาและภริยาเก่าได้ถวายภัตตาหารอันประณีตแด่พระพุทฺธองค์และพระยสะ เมื่อเสร็จภัตตาหารแล้วเสด็จกลับป่าอิสิปตนมฤคทายวัน มารดาและภริยาเก่าของพระยสะ เป็นอุบาสิกาคู่แรกในโลกที่ขอถึงพระรัตนตรัย เรียกว่า เตวาจิกอุบาสิก

เพื่อนพระยสะ ๕๔ คนออกบวช

บุตรเสวยฐิชาวเมืองพาราณสี ๔ คือ วิมลละ สุพาหุ ปุณณชิ และควัมปติ ทราบว่าข้าว่า ยสะออกบวชแล้ว จึงคิดว่า “ธรรมวินัยและบรรพชาที่ยสะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตนั้น คงไม่ต่ำทรามเป็นแน่” พวกกันไปหาพระยสะ ท่านพาไปเข้าเฝ้าพระพุทฺธองค์ ทรงแสดงอนุพุทฺธิกาและอริยสัจ ๔ ให้ฟัง พอจบพระธรรมเทศนาแล้ว ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน จึงทูลอุปสมบท เมื่ออุปสมบทแล้วทรงโอวาทสั่งสอนด้วยธรรมกถา จิตของภิกษุเหล่านั้นหลุดพ้นจากอาสวะ สำเร็จเป็นพระอรหันต์

สหราชอาณาจักรของพระยสะอีก ๕๐ คน ทราบข่าวการออกบวชของพระยสะ จึงชวนกันไปหาและขอให้พาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ทรงแสดงอนุปฺพพิกถาและอริยสัจ ๔ ให้ฟัง ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วทูลอุปสมบท ต่อได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ๕๐ องค์พร้อมกัน มีพระอรหันต์เกิดขึ้นแล้วในโลก ๖๑ องค์ คือ

๑.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒.พระปัญจวัคคีย์ คืออัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ

๓.ยสะ วิมลสะ สุพาหุ ปุณณชิ คัมปติ

๔.เพื่อนยสะอีก ๕๐ คน

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๔

๑.พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาแรก ณ สถานที่ใด ?

ก.อุรุเวลาเสนานิคม

ข.วัดเวฬุวัน

ค.ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ง.วัดเชตวัน

๒.พระพุทธเจ้าทรงแสดงไตรลักษณ์ครั้งแรกแก่ใคร ?

ก.พระยสะ

ข.ปัญจวัคคีย์

ค.สหราชอาณาจักร

ง.พระมหากัสสปะ

๓.พระยสะบรรลุนิพพานเพราะฟังธรรมเทศนาชื่อว่าอะไร ?

ก.ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ข.อนัตตลักขณสูตร

ค.อาทิตตปริยายสูตร

ง.อนุปฺพพิกถาและอริยสัจ ๔

๔.พระอริยสาวกองค์ที่ ๖ คือใคร ?

ก.พระอัสสชิ

ข.พระวิมลสะ

ค.พระยสะ

ง.พระสุพาหุ

๕.เรื่องที่เกี่ยวข้องถึงการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยชื่อว่าอะไร ?

ก.ทานกถา

ข.ศีลกถา

ค.สักคกถา

ง.กามาทินวกถา

๖.พระธรรมเทศนาใด กล่าวเรื่องขันธ ๕ ?

ก.อนัตตลักขณสูตร

ข.เวสสันดรชาดก

ค.อนุปฺพพิกถา

ง.สามกัถาสิกเทศนา

๗.พระอริยสาวกรูปที่ ๑๐ มีชื่อว่าอะไร ?

ก.พระคัมปติ

ข.พระอุรุเวลกัสสปะ

๑.พระยศะ

๘. พระอัญญาโกณฑัญญะบรรลุพระอรหัต เพราะฟังธรรมอะไร ?

บ.อนัตตลักขณสูตร

จ.เวทนาปริคคหสูตร

๕.ยสกุลบบุตรพบพระพุทธเจ้า ในพระอิริยาบถใด ?

๖.เสด็จจงกรม

จ.บรรทม

๑๐.ใครบรรลุพระอรหัตต์ เพราะได้ฟังอนัตตลักขณสูตร ?

ข.พระอานนท์

๑.พระอนรุทธะ

๑๑. เรื่องไตรลักษณ์ที่ทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ อยู่ในพระสูตรใด ?

ข.อาทิตตปริยายสูตร

๑.อนัตตลักขณสูตร

๑๒. ข้อใด เป็นชื่อสามกัณฑ์สิทธธรรม ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเอง ?

๖.วิสุทธิ ๗

๑.อธิบายข้อ ๔

๑๓.ปฐมอุบาสกในพระพุทธศาสนา คือใคร ?

๖. พี่สาวและภรรยาเก่าพระยสระ

จ.ภรรยาและเพื่อนของพระยสะ

ເລຂາ

၄.၂

୧୦.ମି

ଗେ.ମି

ปริเฉทที่ ๕

ว่าด้วยการประกาศพระศาสนา

พระธรรมทูตรุ่นแรกของโลก

เมื่อพระสงฆ์สาวกมากขึ้นตามลำดับ พระพุทธเจ้าทรงปรารภการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสันติสุขของชาวโลก จึงตรัสเรียกพระสาวกทั้ง ๖๐ รูปมาประชุมพร้อมกันแล้ว ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากปวงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้พวกเราก็ตีพ้นแล้วจากปวงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ พวกเราจึงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเราอย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะให้ครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมเหมือนกัน” ภิกษุสงฆ์ทั้ง ๖๐ รูปรับทราบพุทธคำรัสแล้ว กราบทูลลา พระพุทธเจ้าไปเผยแผ่พระศาสนาตามทิศต่าง ๆ

พระสงฆ์ให้กุลบุตรบรรพชาอุปสมบท

พระสาวกทั้ง ๖๐ องค์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่างๆ มีกุลบุตรศรัทธาเลื่อมใสมาก ต้องการบวช ทำให้มีอุปสรรคลำบากในการเดินทาง พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสาวก บรรพชาอุปสมบททุกุลบุตรได้เอง โดยต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ให้ปลงผมและหนวด
๒. ให้ครองผ้ากาสาสามผืน
๓. ให้กราบภิกษุทั้งหลายแล้ว ว่าตาม ๓ ครั้งดังนี้ “ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่ง”

พระองค์ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์เป็นครั้งแรกอย่างนี้ ตั้งแต่นั้นมาการอุปสมบทมี ๒ วิธี คือ

๑. เอหิภิกขุอุปสัมปทา พระพุทธองค์ทรงบวชให้เอง
๒. ติสระณคมนุปสัมปทา พระสาวกบวชให้

พุทธวิธีในการแสดงธรรม

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งหรือการสนทนาทั่วไปจะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. **สันตัสสนา** ทรงชี้แจงให้เห็นชัด คือทรงแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริง

๒. **สมาทปนา** ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือทรงแนะนำให้เห็นคุณค่าความสำคัญจนใจยอมรับอยากลงมือปฏิบัติ

๓. **สมุตเตชนา** เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า คือทรงสอนให้มีกำลังใจมั่นใจที่จะทำได้สำเร็จ

๔. **สัมปหังสนา** ชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือทรงสอนให้แช่มชื่นเบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดีหรือประโยชน์ที่จะได้รับ

อาการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ๓ อย่าง

๑. ทรงสั่งสอนให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น

๒. ทรงสั่งสอนมีเหตุมีผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็นจริงได้

๓. ทรงสั่งสอนเป็นอรรถรรथที่ผู้ปฏิบัติตาม ย่อมได้รับผลโดยสมควรแก่การปฏิบัติ

โปรดภททวัคคีย์ ๓๐ คน

พระพุทธองค์เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมแล้วทรงหยุดพักที่ร่มไม้ในไร่ฝ้าย ขณะนั้นมีชายหนุ่มประมาณ ๓๐ คน เป็นสหายที่รักใคร่กันเรียกว่า ภททวัคคีย์ อยู่ในราชวงศ์โกศล พากรรษาของตนไปเที่ยวที่ไร่ฝ้าย แต่หนึ่งในนั้นไม่มีภรรยาจึงนำหญิงโสเภณีมาเที่ยวด้วย หญิงนั้นเห็นคนเหล่านั้นเปลือย จึงถือโอกาสขโมยเครื่องประดับหนีไป ชายหนุ่มทั้งหมดจึงพากันติดตาม และได้พบพระพุทธองค์ซึ่งประทับอยู่ที่ไร่ฝ้ายนั้น ได้กราบทูลถามว่าพระองค์ทรงเห็นผู้หญิงผ่านมาทางนี้หรือไม่ พระพุทธองค์ตรัสถามว่า ท่านทั้งหลายจะแสวงหาหญิงประเสริฐกว่าหรือแสวงหาตนเองประเสริฐกว่า ทั้งหมดกราบทูลว่า แสวงหาตนประเสริฐกว่า ทรงแสดงธรรมโปรดจนได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วประทานอนุญาตให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ และตรัสสอนให้บรรลุมรรคผลชั้นสูงตามลำดับ จากนั้นจึงส่งไปประกาศพระศาสนา

โปรดขุฎิล ๓ ฟีน้อง

พระอรุเวลกัศสปะ ชื่อเดิมว่า กัศสปะ บิดามารดาไม่ปรากฏชื่อ เกิดในวาระพราหมณ์ที่เมืองพาราณสี แคว้นกาสิ ตระกูลกัศสโปโคร ศึกษาจบไตรเพทตามลัทธิพราหมณ์ ท่านมีน้องชายสองคนชื่อ กัศสปะ เหมือนกัน ต่อมาทั้ง ๓ ท่านพิจารณาเห็นว่าความรู้ที่มีอยู่นั้น ไม่มีสาระแก่นสาร มีแต่เพียงประโยชน์ในปัจจุบันเท่านั้น จึงได้ชักชวนกันออกบวชเป็นฤষิ บำเพ็ญพรตด้วยการบูชาไฟ พี่ชายคนโตตั้งอาศรมอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ตำบลอรุเวลาเสนานิคม จึงได้นามว่า อรุเวลกัศสปะ มีบริวาร ๕๐๐ คน น้องชายคนกลางตั้งอาศรมอยู่ที่ทางโค้งแม่น้ำคงคา จึงได้นามว่า นทีกัศสปะ มีบริวาร ๓๐๐ คน น้องชายคนเล็กตั้งอาศรมอยู่ที่ตำบลคยาสิสะ จึงได้นามว่า คยากัศสปะ มีบริวาร ๒๐๐ คน

มูลแห่งการออกบวช

เมื่อพระพุทธองค์ทรงส่งพระสาวก ๖๐ องค์ไปประกาศพระศาสนายังแคว้นต่าง ๆ พระองค์เสด็จไปที่แคว้นมคธ เมื่อโปรดอรุเวลกัศสปะ ระหว่างทางทรงเทศนาโปรดภิกษุวัคคีย์กุมาร ๓๐ คน ทรงประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาให้แล้ว ส่งไปประกาศพระศาสนา ต่อจากนั้นเสด็จไปตำบลอรุเวลาเสนานิคม ทรงแสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ จนอรุเวลกัศสปะละทิฐิมานะกลับมาเลื่อมใส เห็นว่าลัทธิของตนเองไม่มีแก่นสารอะไร จึงทูลขอบวช อรุเวลกัศสปะพร้อมทั้งบริวารพากันลอบบริจารและเครื่องบูชาไฟลอยไปในแม่น้ำ พระองค์ทรงประทานการบวชให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยพระดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”

บรรลुธรรมเป็นพระอรหันต์

น้องชาย ๒ คนพร้อมทั้งบริวาร เมื่อเห็นบริจารของพี่ชายลอยมาตามแม่น้ำ ได้เดินทางไปที่สำนักของพี่ชาย ขอบวชในสำนักของพระพุทธองค์ ทรงประทานการบวชให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อบุญบารมีของพระภิกษุ ๑,๐๐๓ รูปนั้นแก่กล้าแล้ว ทรงเสด็จไปที่ตำบลคยาสิสะพร้อมด้วยภิกษุทั้งหมด ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร สูตรว่าด้วยอายตนะภายในและภายนอก เป็นของร้อน มีเนื้อความโดยย่อว่า “ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจเป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร ร้อนเพราะไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ร้อนเพราะความเกิด ความแก่ ความตาย ร้อนเพราะความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้นใจ ” เมื่อจบพระธรรมเทศนา ภิกษุ ๑,๐๐๓ รูป ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

ตำแหน่งเอตทัคคะ

พระอรุณเวลกัสสปะท่านได้สั่งสอนประชาชนเป็นจำนวนมากมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเป็นพระที่มีบิรวารมาก ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า “เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้มีบิรวารมาก”

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

พระพุทธองค์ทรงพาภิกษุ ๑,๐๐๓ รูป เสด็จไปเมืองราชคฤห์ประทับอยู่ที่สวนตาลหนุ่ม ชื่อว่า ภัฏฐวัน พระเจ้าพิมพิสารพระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธทรงทราบข่าว พร้อมด้วยบิรวารเสด็จไปเข้าเฝ้า ทรงทอดพระเนตรเห็นบิรวารของพระเจ้าพิมพิสารมีกิริยาอาการไม่เลื่อมใส จึงตรัสให้พระอรุณเวลกัสสปะประกาศให้คนเหล่านั้นทราบว่า ลัทธิของตนไม่มีแก่นสาร จนคนเหล่านั้นหมดความสงสัย เพราะว่าเป็นลูกศิษย์ของฤาษีอรุณเวลกัสสปะมาก่อน ทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาและอริยสัจ ๔ โปรด เวลาจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมทั้งบิรวาร ๑๑ นหุต ได้ดวงตาเห็นธรรมคือบรรลुธรรมเป็นพระโสดาบัน อีก ๑ นหุต ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ (๑ นหุต = ๑๐,๐๐๐ คน)

ความปรารถนา ๕ ประการ

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลพระพุทธองค์ถึงความปรารถนาของพระองค์เมื่อยังเป็นพระราชกุมาร ๕ ประการ สำเร็จสมความปรารถนาแล้ว คือ

๑. ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ
๒. ขอพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เอง มายังแคว้นของข้าพเจ้า
๓. ขอให้ข้าพเจ้าได้นั่งใกล้พระอรหันต์นั้น
๔. ขอให้พระอรหันต์นั้นแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า
๕. ขอให้ข้าพเจ้าพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระอรหันต์นั้น

ครั้นแล้วกราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดพระชนม์ชีพ ทรงอาราธนาพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เพื่อเสวยและฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น

วัดแรกในพระพุทธศาสนา

ในวันรุ่งขึ้นพระพุทธองค์เสด็จไปเสวยที่พระราชนิเวศน์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่ออากาศเสร็จแล้ว พระพุทธองค์เสวยเสร็จแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทรงมีพระราชดำริว่า "สวนเวฬุวันของเรานี้แลไม่ใกล้ไม่ไกลจากบ้านนัก สะดวกด้วยการคมนาคม กลางวันไม่พลุกพล่านกลางคืนเงียบสงัด เสียงไม่กึกก้อง เป็นสถานที่ควรแก่ผู้ต้องการความสงบ และควรเป็นที่หลีกเลือนอยู่ตามสมณวิสัย" ได้ทรงหลั่งน้ำจากพระเต้าทอง ถวายวัดเวฬุวันแด่หมู่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระองค์ทรงรับแล้วเสด็จกลับ เวฬุวันเป็นวัดวัดแรกในพระพุทธศาสนา

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๕

๑. ความปรารถนาข้อที่ ๕ ของพระเจ้าพิมพิสารว่าอย่างไร ?

- ก. ขอพระอรหันต์มาอยู่แคว้นแคว้นของเรา ข. ขอพระอรหันต์แสดงธรรมแก่เรา
ค. ขอเราได้รู้ทั่วถึงธรรมของพระอรหันต์ ง. ขอเราได้เข้าไปนั่งใกล้พระอรหันต์

๒. พระพุทธเจ้า ประดิษฐานพระพุทธศาสนาครั้งแรกที่ไหน ?

- ก. แคว้นกาฬิ ข. แคว้นวัชชี
ค. แคว้นมัลละ ง. แคว้นมคธ

๓. อนุปพุทติกถาและอริยสัจ ๔ ทรงแสดงแก่ใคร ?

- ก. ปัญจวัคคีย์ ข. ภัททวัคคีย์ ๓๐ คน
ค. ชฎิล ๓ พี่น้อง ง. พระสารีบุตร

๔. อาทิตตปริยายสูตร ทรงแสดงแก่ใคร ?

- ก. ปัญจวัคคีย์ ข. ภัททวัคคีย์ ๓๐ คน
ค. ชฎิล ๓ พี่น้อง ง. พระสารีบุตร

๕. ใครเป็นผู้สร้างวัดเชตวัน ?

- ก. เจ้าเซต ข. พระเจ้าอชาตศัตรู
ค. โฆสกเศรษฐี ง. อนาถปิณฑิกเศรษฐี

๖. พระภัททวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม เพราะฟังธรรมอะไร ?

- ก. อนุปพุทติกถากับอริยสัจ ข. เวทนาปริคคหสูตร
ค. อาทิตตปริยายสูตร ง. มหาสติปัฏฐานสูตร

๗. พระอุรวลกัสสะปะไม่ยินดีในการบูชาไฟ เพราะสาเหตุใด ?

- ก. กลัวถูกทรมาน ข. บริวารหนีไปที่อื่น
ค. ไม่ใช่ทางนิพพาน ง. อาศรมถูกไฟไหม้

๘. พระเจ้าพิมพิสารถวายเวฬุวันอุทยาน ด้วยทรงเห็นอย่างไร ?

ก. มีเสียงอ้ออิงกึกก้อง

ข. เหมาะแก่สมณวิสัย

ค. มีมนุษย์พลุกพล่าน

ง. อยู่ไกลจากพระนคร

๙. จุดประสงค์หลักที่พระพุทธองค์ ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา คืออะไร ?

ก. เพื่อเผยแผ่พระศาสนา

ข. เพื่อให้โลกร่มเย็น

ค. เพื่อให้มหาชนหมดกิเลส

ง. เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน

๑๐. การประกาศพระศาสนาของสาวกยุคแรก มีอุปสรรคอย่างไร ?

ก. มีคนเลื่อมใสน้อย

ข. ถูกเจ้าลัทธิต่อต้าน

ค. ให้อุปสมบทเองไม่ได้

ง. ทางสัญจรลำบากมาก

๑๑. ข้อใด กล่าวถึงพระเจ้าพิมพิสารไม่ถูกต้อง ?

ก. เป็นพระอริยบุคคล

ข. ถวายวัดแห่งแรก

ค. พระราชาแคว้นมคธ

ง. เป็นปฐมอุบาสก

๑๒. เหตุใด พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนาในแคว้นมคธก่อน ?

ก. เพราะเป็นเมืองเจริญ

ข. เพราะมีเจ้าลัทธิอยู่มาก

ค. เพราะชาวมคธนิมนต์

ง. เพราะเป็นทางผ่านพอดี

๑๓. พระพุทธเจ้าทรงอาศัยคนกลุ่มใด จึงประกาศพระศาสนาได้เร็ว ?

ก. นักบวช

ข. เศรษฐีคหบดี

ค. สามัญชน

ง. กษัตริย์และเจ้าลัทธิ

๑๔. คำว่า “อรหันต์” เรียกกันมาตั้งแต่เมื่อไร ?

ก. ก่อนพุทธกาล

ข. ครั้นพุทธกาล

ค. หลังพุทธกาล

ง. ครั้นทำปฐมสังคายนา

๑๕. พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอะไร โปรดพระเจ้าพิมพิสาร ?

ก. อาทิตตปริยายสูตร

ข. อนัตตลักขณสูตร

ค. อนุปปฬิกถา จตุราริยสัจ

ง. ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร

๑๖. ใครอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ขณะยังเป็นปุถุชน ?

ก. พระอัญญาโกณฑัญญะ

ข. พระอัสสชิ

ค. พระอรุเวลกัสสปะ

ง. พระวัปปะ

ଲେଖ

କ.ମି	ଭ.ମି	ଗ.ମି	ଢ.ମି	ଝ.ମି
ଞ.ମି	ଟ.ମି	ଠ.ମି	ଡ.ମି	ଢ଼.ମି
ଣ.ମି	ତ.ମି	ଥ.ମି	ଦ.ମି	ଧ.ମି
ନ.ମି				

ปริศนาที่ ๖

ว่าด้วยพระอัครสาวกออกบวช

พระอัครสาวก

พระสารีบุตร ชื่อเดิมว่า อุปติสสะ บิดาชื่อว่า วัณณตพราหมณ์ มารดาชื่อว่า นางสารีพราหมณ์ เกิดในวรรณะพราหมณ์ ที่หมู่บ้านอุปติสสะ ใกล้เมืองราชคฤห์ และบิดาเป็นหัวหน้าหมู่บ้านอุปติสสะ เลยได้ชื่อว่า อุปติสสะ เมื่อบวชแล้วได้ชื่อว่า สารีบุตร เพราะว่าเป็นบุตรของนางสารี ท่านมีน้องชาย ๓ คน และน้องสาว ๓ คน

พระมหาโมคคัลลานะ ชื่อเดิมว่า โกธิตะ บิดาชื่อว่า โกธิตะ มารดาชื่อว่า โมคคัลลี เกิดในตระกูลพราหมณ์ ที่หมู่บ้านโกธิตคาม ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ บิดาเป็นหัวหน้าหมู่บ้านโกธิตะ เมื่อบวชแล้วได้ชื่อว่า โมคคัลลานะ เพราะเป็นบุตรของนางโมคคัลลี

ทั้งสองท่านเป็นสหพราหมณ์ มีบริวารคนละ ๕๐๐

บวชกับอาจารย์สัจจชัย

อยู่มาวันหนึ่ง สหายทั้งสองกำลังดูมหรสพบนยอดเขาในกรุงราชคฤห์ มีอาการและความรู้สึกไม่เหมือนเมื่อก่อน คือถึงตอนหัวเราะก็ไม่หัวเราะ ถึงตอนเศร้าโศกก็ไม่เศร้าโศก ถึงตอนให้รางวัล ก็ไม่ให้รางวัล แต่มีความสลดใจว่า การดูมหรสพไม่มีสาระประโยชน์อะไรเลย แม้คนที่กำลังแสดงอยู่นั้นไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็ตายเหมือนกันหมด สหายทั้งสองมีความเห็นตรงกันคิดว่า ควรออกบวชแสวงหาโมกขธรรมดีกว่า จึงออกบวชอยู่ในสำนักของอาจารย์สัจจชัยปริพาชก พร้อมด้วยบริวารคนละ ๒๕๐

มูลเหตุแห่งการออกบวช

สหายทั้งสองเมื่อบวชแล้วไม่นานก็เรียนจนหมดความรู้ของอาจารย์สัจจชัย เห็นว่าลัทธินี้ไม่มีสาระประโยชน์อะไรเลย ทั้งสองจึงแสวงหาโมกขธรรมต่อไปและได้ทำตักขณิกว่า “ใครบรรลุอมตธรรมก่อน จงบอกแก่อีกคนหนึ่งด้วย”

วันหนึ่งอุปติสสปริพาชกเข้าไปในเมืองราชคฤห์ เห็นพระอัสสชิกำลังบิณฑบาต คิดว่านักบวชผู้มีกิริยาอาการน่าเลื่อมใสขนาดนี้เราไม่เคยเห็นมาก่อน ท่านน่าจะมีธรรมละเอียดอยู่ภายในเกิดความเลื่อมใส จึงเดินติดตามไปข้างหลัง เมื่อท่านฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เรียนถามว่า “ข้าแต่ท่านผู้มีอายุอินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก ผิวพรรณของท่านก็ผ่องใส ท่านบวชในสำนักของใคร ใครเป็น

ศาสดาของท่าน และท่านชอบใจธรรมของใคร” พระอัสสชิตอบว่า “ผู้มีอายุ เราบวชเฝ้าจงพระมหาสมณะศากยบุตร พระองค์เป็นศาสดาของเรา เราชอบใจธรรมของท่าน” จึงขอให้ท่านแสดงธรรมให้ฟัง พระอัสสชิตอบแบบถ่อมตนว่า “ผู้มีอายุ เราเป็นผู้บวชใหม่ มาสู่พระธรรมวินัยนี้ไม่นาน ไม่สามารถจะแสดงธรรมโดยพิสดารได้ เราจะกล่าวแต่โดยย่อพอรู้ความ” ท่านจึงแสดงธรรมโดยย่อว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” อุปติสสปริพาชกรู้ได้ฟังธรรมจบลงแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน จากนั้นได้ถามพระเถระว่า ขณะนี้พระศาสดาของเราประทับอยู่ที่ไหน ทราบว่าพระพุทธรองค์ประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน จึงลาพระเถระกลับไปแสดงธรรมให้แก่สหาย โกลิตะฟังก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเหมือนกัน

บวชในพระพุทธศาสนา

ทั้งสองท่านชักชวนอาจารย์สัตยชัยไปเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ ได้รับการปฏิเสธจึงลาอาจารย์สัตยชัย พร้อมด้วยบริวาร ๒๕๐ คนไปเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ที่วัดเวฬุวัน และทูลขอบวช ทรงอนุญาตการบวชด้วยวิธีเอหิกขุอุปสัมปทา อุปติสสะ หลังจากบวชแล้วมีชื่อใหม่ว่า พระสารีบุตร โกลิตะ หลังจากบวชแล้วมีชื่อใหม่ว่า พระมหาโมคคัลลานะ

สารีบุตรบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

พระสารีบุตร หลังจากบวชแล้ว ๑๕ วัน มีโอกาสอยู่ถวายงานพัดพระพุทธรองค์ ซึ่งทรงแสดงธรรมชื่อว่า เวทนาปริคคหสูตร แก่ภิกษุขปริพาชก อัคริเวสนโคตรผู้เป็นหลานของพระสารีบุตร ที่ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ แขวงเมืองราชคฤห์

ภิกษุจะแสดงทักขิณของตนต่อพระพุทธรองค์ว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ชอบใจหมด” พระศาสดาทรงแสดงทักขิณ ๓ จำพวกของสมณพราหมณ์ว่า

๑. สมณพราหมณ์บางพวกมีทักขิณว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา เราชอบใจหมด
๒. สมณพราหมณ์บางพวกมีทักขิณว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจหมด
๓. สมณพราหมณ์บางพวกมีทักขิณว่า บางสิ่งควรแก่เรา เราชอบใจ บางสิ่งไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจ

ทรงชี้ให้เห็นโทษของทักขิณ ๓ อย่างและให้ละความยึดมั่นถือมั่นว่า เมื่อมีความเห็นอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมั่นคง เป็นเหตุให้เกิดความวิวาท ความเบียดเบียน ทรงแสดงอุปายเครื่องไม่ถือมั่นต่อไปว่า

และฟังคำหักขยธรรม คือข้อที่ปฏิบัติแล้วชื่อว่าน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา และฟังเรื่องธาตุกัมมัญฐาน คือให้พิจารณาร่างกายนี้เป็นเพียงธาตุดิน น้ำ ลม ไฟเท่านั้น ไม่ใช่ตัวเราของเรา ท่านปฏิบัติธรรมตามพระโอวาทได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในวันนั้น

งานประกาศพระศาสนาของพระสารีบุตร

พระสารีบุตรเป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านได้ชักชวนน้องชาย ๓ คน และน้องสาว ๓ คนให้บวชในพระพุทธศาสนา กุลบุตรกุลธิดาได้ฟังธรรมจากท่านบรรลุธรรมมากมาย ท่านเป็นพระธรรมเสนานดี คู่กับพระพุทธองค์ผู้เป็นพระธรรมราชา และเป็นผู้มีความกตัญญูทวนที บวชให้พราหมณ์ชื่อว่าราชาผู้เคยถวายข้าวเพียงหนึ่งทัพพี

ครั้งหนึ่งพระยมกะมีความเห็นผิดว่า พระจินาสพตายแล้วสูญ พระสารีบุตรสอนให้ท่านมีความเห็นถูกต้องว่า พระจินาสพตายแล้วไม่สูญ มีแต่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณที่ไม่เที่ยงดับไปแล้ว ในที่สุดท่านก็ได้บรรลุธรรม

งานประกาศพระศาสนาของพระมหาโมคคัลลานะ

พระมหาโมคคัลลานะเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการประกาศพระศาสนา ท่านมีฤทธิ์มาก ประกาศธรรมแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แสดงฤทธิ์ปราบพวกมิชฌาทิฎฐิ ท่านไปยังสวรรค์ ถามถึงกรรมของเทวดาที่ทำในสมัยเป็นมนุษย์ และไปนรกถามถึงกรรมของสัตว์นรกในสมัยเป็นมนุษย์ กลับมาบอกแก่พวกมนุษย์ เมื่อได้ฟังคำของพระเถระแล้วเกิดความเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง จนเป็นที่อิจฉาของเจ้าลัทธิต่าง ๆ และท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นนวกัมมวิชญายี คือนักก่อสร้าง

ทรงยกย่องพระอัครสาวก

วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ตรงกับวันมาฆบูชา เป็นวันจาตุรงคสันนิบาต พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ และทรงประทานตำแหน่งพระอัครสาวกแก่พระเถระทั้งสองว่า พระสารีบุตรเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้มีปัญญามาก เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา พระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้มีฤทธิ์มาก เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ทรงยกย่องพระเถระทั้งสองอีกว่า “สารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิดบุตร โมคคัลลานะเปรียบเหมือนผู้บำรุงเลี้ยงทารกที่เกิดแล้ว สารีบุตรย่อมแนะนำในโศดาปัตติผล โมคคัลลานะย่อมแนะนำในผลชั้นสูงขึ้นไป”

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๖

๑. ใครได้บรรลุธรรม เพราะฟังธรรมเวทนาปริคคหสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ที่มนขปริพาชก?

ก. ปัญจวัคคีย์

ข. ภัททวัคคีย์ ๓๐ คน

ค.ชฎิต ๓ ฟั่น้อง

๑.พระสารีบุตร

๒. โกลิตปริพาชกพึงธรรมจากใคร จึงได้ดวงตาเห็นธรรม ?

ก.พระพุทธรเจ้า

๖. พระอัสสชิ

ค.อุปติสสปริพาชก

ง. ทัศนูปริพาชก

๑.ใครทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาของพระศาสดาว่า “ ดูหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ” ?

ก. ทัศนูปริพาชก

ข.อุปติสสปริพาชก

ค.โกธิตปริพาชก

จ.พระเจ้าพิมพิสาร

๔.พระอรหันต์ผู้ใด สนทนากการตายของพระชีนาสพ ?

ก.พระสารีบุตร-พระโมคคัลลานะ

๖.พระอัสสชิ-พระสารีบุตร

ค.พระสารีบุตร-พระยมกะ

จ.พระอานนท์-พระอุบาลี

๕.พระสาวกรูปใด นิพพานก่อนพระศาสดา ?

ก.พระมหากัสสปะ

ข.พระโมคคัลลานะ

ค.พระอานนท์

๑.พระอนรุทธะ

๖.ก่อนเป็นพระพุทธรูป พระสารีบุตรบวชอยู่กับใคร ?

ก.อาฟ้าคาบส

จ.สัจชัยปริพาชก

ค.นิครนถ์นาฏบุตร

ง. ชัมพูกชวกร

๗.คำว่า “เราจักไม่ชงววง เข้าไปสู่สกุล” พระองค์ตรัสสอนใคร ?

ก.พระสารีบุตร

ข.พระอุรุเวศกัศสปะ

ค.พระโมคคัลลานะ

จ.พระมหากัศสปะ

๘.วันจาตุรงคสันนิบาต ตรงกับวันไหน ?

ก.ป.น ๑๕ คำ เดือน ๓

บ.ปิ่น ๑๕ คำ เดือน ๖

ก.ป็น ๑๕ ก้า เดือน ๘

ง.ปน ๑๕ คำ เดือน ๑๑

๕.ใครได้รับยกย่องว่าเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้มีคุณกตัญญูกตเวที ?

ก.พระราหุล

บ.พระสารีบุตร

ค.พระอนรุทธะ

๑. พระอัสสชิ

๑๐.พระโมคคัลลานะบรรลพพระอรหันต์ เพราะพึงธรรมเทศนาอะไร ?

ก.อาทิตตปริยายสูตร

จ.อุบายในการนั่งสมาธิ

ค.อนุப்புพิกถา จตุราริยสัจ

ง.อธิบายแก้ง่วง ๘ ประการ

๑๑. ตัณห์ทักษิณธรรม ธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา พระพุทธเจ้าตรัสที่ไหน ?

ก. ถ้ำสุกรขาตา

ข. ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ค. วัดเวฬุวัน

ง. กัลลวาลมุตตคาม

๑๒. คำว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ชอบใจหมด” เป็นคำพูดของใคร ?

ก. พราหมณ์หุทกชาติ

ข. ทิมนชะ อักคิเวสนะ

ค. ตปัสสะ ภัลลิกะ

ง. อุปกาชีวก

๑๓. เวทนาปริกคหสูตร คือพระสูตรว่าด้วยเรื่องอะไร ?

ก. อุบายเครื่องบรรเทา

ข. อุบายเครื่องไม่ถื้อมัน

ค. อุบายเครื่องจงดเว้น

ง. อุบายเครื่องสำรวม

๑๔. อุปติสสะและโกณฑิยะไปดูมหรสพ คิดอย่างไรจึงออกบวช ?

ก. คนพวกนี้ไม่ถึงร้อยปีก็ตาย

ข. คนพวกนี้หลอกลวงพวกเรา

ค. คนพวกนี้หลงระเหิดในกิเลส

ง. สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงมายา

๑๕. มิตรมีอุปการะต่อมิตร ปรากฏชัดในประวัติของใคร ?

ก. พระอรุเวลกัสสปะ

ข. พระมหากัสสปะ

ค. พระโมคคัลลานะ

ง. พระสารีบุตร

๑๖. พระสาวกรูปใด เปรียบเหมือนนางนมผู้เลี้ยงทารก ?

ก. พระสารีบุตร

ข. พระโมคคัลลานะ

ค. พระอัสสชิ

ง. พระอนรุทธะ

๑๗. พระสารีบุตรเถระบรรลุพระอรหัตที่ไหน ?

ก. ถ้ำสุกรขาตา ภูเขาคิชฌกูฏ

ข. ถ้ำสัตตบรรณ เวภารบรรพต

ค. ถ้ำสุกรขาตา เวภารบรรพต

ง. ถ้ำสัตตบรรณ เวฬุลลบรรพต

๑๘. “ผู้ใดบรรลุธรรมก่อน จงบอกแก่กัน” ใครพูดกับใคร ?

ก. อุปติสสะ-โกณฑิยะ

ข. พาหิยะ-พากุละ

ค. อนรุทธะ-อุบาลี

ง. อุปติสสะ-อัสสชิ

๑๙. พระบรมศาสดา ตรัสสอนอุบายแก้ง่วงแก่ใคร ?

ก. พระราหุล

ข. ทิมนชปริพาชก

ค. พระสารีบุตร

ง. พระมหาโมคคัลลานะ

๒๐. พระสาวกรูปใด ได้ศึกษดีและเป็นกำลังสำคัญของพระศาสนา ?

ก. พระอัสสชิ

ข. พระยสะ

ค. พระอานนท์

ง. พระสารีบุตร

๒๑.มหาสันนิบาตแห่งพระอริยสาวก เป็นเหตุให้เกิดอะไร ?

ก.ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ข.อนัตตลักขณสูตร

ค.อาทิตตปริยายสูตร

ง.โอวาทปาฏิโมกข์

๒๒.ใครเป็นศิษย์ของสัทธชัยปริพาชก ?

ก.โกณฑิยะ

ข.ปุกกุสะ

ค.ปิปปผลิ

ง.ราธะ

เฉลย

๑.ง	๒.ก	๓.ก	๔.ก	๕.ข
๖.ข	๗.ก	๘.ก	๙.ข	๑๐.ง
๑๑.ง	๑๒.ข	๑๓.ข	๑๔.ก	๑๕.ง
๑๖.ข	๑๗.ก	๑๘.ก	๑๙.ง	๒๐.ก
๒๑.ง	๒๒.ก			

ปริเฉทที่ ๓

ว่าด้วยพระมหากัสสปะ และพระมหากัจจายนะออกบวช

สถานะเดิมพระมหากัสสปะ

พระมหากัสสปะ ชื่อเดิมว่า ปิปปลิว บิดาชื่อว่า กปิละ มารดาชื่อว่า สุมณฑะ เกิดในตระกูลพราหมณ์ ที่หมู่บ้านมหาติตตะ ตั้งอยู่ในเมืองราชคฤห์ เมื่อบวชแล้วได้ชื่อว่า พระมหากัสสปะ เพราะเป็นเชื้อสายของกัสสปโคตร อายุได้ ๒๐ ปี แต่งงานกับนางภัททกาปิลานี ผู้มีอายุได้ ๑๖ ปี

มูลเหตุแห่งการออกบวช

เมื่อบิดามารดาเสียชีวิตแล้ว เห็นโทษของการครองเรือนว่า ต้องคอยรับบาปจากการกระทำของผู้อื่น จึงตัดสินใจออกบวชพร้อมกับนางภัททกาปิลานี มอบทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดให้แก่ญาติและบริวาร ได้ซื้อผ้ากาสาวพัสตร์และบาตรดินเผาจากตลาด ต่างปลงผมให้กันและกัน ครองผ้ากาสาวพัสตร์สะพายบาตรลงจากปราสาทอย่างไม่มี ความอาลัย ออกบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก เดินทางไปด้วยกันระยะหนึ่งก็แยกจากกัน เกิดเหตุอัศจรรย์ คือแผ่นดินไหว ปิปปลิวเดินทางไปทางขวา ส่วนนางภัททกาปิลานีเดินทางไปทางซ้ายจนถึงสำนักของภิกษุณี ขอบวชในสำนักของภิกษุณีและปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

ปิปปลิวได้พบพระพุทธองค์ที่ไคยโคตรชื่อว่า พุทฺธโคตนิโครธ ระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาลันทา เมื่อได้เห็นพระพุทธองค์แล้วคิดว่า ท่านผู้นี้เป็นศาสดาของเรา เราจักขอบวชอุทิศพระศาสดาองค์นี้ ได้น้อมตัวเข้าไปหาทูลขอบวช ทรงประทานการบวชให้ด้วยวิธี โอวาท

ปฏิกคหณุปสัมปทา คือบวชด้วยการรับโอวาท ๓ ข้อ ดังนี้

๑. กัสสปะเธอพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความขำเกรงไว้ในภิกษุทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ผู้ใหม่และผู้อ่านกลางอย่างแรงกล้า

๒. เราจักพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเงี้ยวพึงธรรมและพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมนั้น

๓. เราจักไม่ละกายคตาสติ คือพิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์

หลังจากบวชแล้วท่านได้ตั้งใจบำเพ็ญเพียร ในวันที่ ๘ ก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

งานประกาศพระศาสนา

พระมหากัสสปะ เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา คือ เป็นประธานในการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้วได้ ๓ เดือน ท่านได้สั่งสอนกุลบุตรและกุลธิดาให้เลื่อมใสในพระศาสนาเป็นจำนวนมาก

ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ทรงแลกเปลี่ยนสังฆากับท่านไปใช้สอย และทรงยกย่องว่า มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ เป็นผู้มักน้อยสันโดษ มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น

ตำแหน่งเอตทัคคะ

พระมหากัสสปะ เป็นพระมักน้อยสันโดษ ถือธุดงค์เป็นวัตร ๓ ข้อตลอดชีวิต คือ

๑. ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
๒. เทียวบิณฑบาตเป็นวัตร
๓. อยู่ป่าเป็นวัตร

ท่านแสดงคุณของการถือธุดงค์แก่พระพุทธองค์ ๒ ข้อ คือ

๑. เป็นการอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
๒. เพื่ออนุเคราะห์คนรุ่นหลังจะได้ถือปฏิบัติตาม

พระพุทธองค์ทรงยกย่องพระมหากัสสปะว่า “เป็นเลิศกว่า ภิกษุทั้งหลายผู้ทรงธุดงค์”

พระมหากัสสปะ เมื่อทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรกเรียบร้อยแล้ว จำพรรษาอยู่ที่วัดเวฬุวัน นิพพานเมื่อมีอายุได้ ๑๒๐ ปี ระหว่างภูเขาสามลูกชื่อว่า “กุกกุฏสัมปาดะ” ในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

สถานะเดิมพระมหากัจจายนะ

พระมหากัจจายนะ ชื่อเดิมว่า **กัญจนะ** คนทั้งหลายเรียกชื่อท่านตามโคตรว่า กัจจายนะ และท่านมีผิวกายเหมือนทองคำ บิดามารดาเลียดตั้งชื่อให้ว่า กัญจนะ บิดาชื่อว่า **วัจจพราหมณ์** มารดาไม่ปรากฏชื่อ เกิดในวรรณะพราหมณ์ ที่เมืองอุชเชนี แคว้นอวันตี ตระกูลกัจจายนโคตร ศึกษาจบไตรเพทตามลัทธิพราหมณ์ บิดาเป็นปุโรหิตของพระเจ้าจันทปัชโชต เมื่อบิดาถึงแก่กรรมแล้วก็ได้รับตำแหน่งเป็นปุโรหิตแทน

มูลเหตุของการออกบวช

พระเจ้าจันทรปัชโชต ทรงทราบข่าวการอุบัติขึ้นของพระพุทธองค์ จึงมอบหมายให้กัจจายนปุโรหิต พร้อมกับผู้ติดตามอีก ๗ คน ไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ที่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พร้อมกับผู้ติดตามอีก ๗ คน จึงทูลขอบวช ทรงประทานการบวชให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา

งานประกาศพระศาสนา

วันหนึ่งท่านกราบอาราธนาพระพุทธองค์ เสด็จไปโปรดพระเจ้าจันทรปัชโชต ที่เมืองอุทเชนี พระพุทธองค์มอบหมายให้ท่านและพระภิกษุอีก ๗ องค์ไปแทน เมื่อถึงเมืองอุทเชนีแล้วได้แสดงธรรมโปรดพระราชาและบริวารให้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ท่านและคณะประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นอวันตีได้สำเร็จ

ขณะที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่เมืองกุรุมระ แคว้นอวันตี ซึ่งเป็นเมืองชายแดนมีประชาชนเลื่อมใสมาก อุปาสกหนึ่งชื่อ โสณกุฎิกัณณะ มีความปรารถนาจะบวชแต่มีพระไม่ครบ ๑๐ รูปตามที่ทรงอนุญาต บวชเป็นสามเณร ๑ ปี จึงได้บวชเป็นพระภิกษุ เมื่อบวชแล้วอยากจะไปเฝ้าพระพุทธองค์ พระมหากัจจายนะจึงฝากความไปทูลพระพุทธองค์เพื่อแก้ไขพระพุทธานุญาต ๕ ข้อ คือ

๑. การบวชในปัจฉินคชนบท มีพระสงฆ์ครบ ๕ รูป ก็บวชพระได้
๒. พระที่อยู่ในปัจฉินคชนบท อนุญาตให้สวมรองเท้าหลายชั้นได้
๓. พระที่อยู่ในปัจฉินคชนบท อนุญาตให้นั่งบนอาสนะหนังสัตว์ได้
๔. พระที่อยู่ในปัจฉินคชนบท อนุญาตให้สรงน้ำทุกวันได้
๕. พระที่อยู่ในปัจฉินคชนบท รับจีวรที่ทากปาวณาถวายไว้เกิน ๑๐ วันได้

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตตามที่ท่านขอ

พระมหากัจจายนะได้แสดงมธุรสสูตร คือ พระสูตรที่กล่าวถึงความไม่แตกต่างกันของวรรณะ ๔ เหล่า คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร แก่พระเจ้ามธุรราช ครั้นฟังจบแล้วทรงเลื่อมใสขอถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต

ตำแหน่งเอตทัคคะ

พระมหากัจจายนะ แดกฉานในปฏิสัมภิทา ๔ คือ

๑. อัตถปฏิสัมภิทา แดกฉานในอรรถ
๒. ธรรมปฏิสัมภิทา แดกฉานในธรรม

๑. นิรุตติปฏิสัมภิตา แดกฉานในภาษา

๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิตา แดกฉานในปฏิภาณ

พระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้อธิบายเนื้อความย่อให้พิสดาร”

หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ท่านได้ปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัติ โดยเคร่งครัด เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา ดำรงอายุสังขารพอสมควรแก่อัฏฐกาแล้ว ก็นิพพาน

ศรัทธา ๔ ประเภท

บุคคลในโลกผู้ถือเอาคุณสมบัติต่าง ๆ กันเป็นเครื่องวัดในการที่จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใส มี ๔ ประเภท คือ

๑. รูปุปมาณิกา พวกถือประมาณหรือเลื่อมใสในรูป

๒. โนสัปมาณิกา พวกถือประมาณหรือเลื่อมใสในเสียง

๓. ลูขุปมาณิกา พวกถือประมาณหรือเลื่อมใสในความเศร้าหมอง

๔. รัหมุปมาณิกา พวกถือประมาณหรือเลื่อมใสในธรรม

พระมหากัจจายนะ เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของพวกรูปุปมาณิกา เพราะท่านมีรูปงามผิวงาม

พระโสณกุฎทิณณะ เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของพวกโนสัปมาณิกา เพราะท่านมีเสียงไพเราะ

พระโฆษราช เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของพวกลูขุปมาณิกา เพราะท่านใช้บริวารหรือของใช้ที่ปอน

พระสารีบุตร เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของพวกรัหมุปมาณิกา เพราะท่านแสดงธรรมได้ดีซึ่ง

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๗

๑. พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนสังฆาฏิกับพระสาวกรูปใด ?

ก. พระอานนท์

ข. พระมหากัสสปะ

ค. พระอัญญาโกณฑัญญะ

ง. พระอรุเวลกัสสปะ

๒. พระสาวกรูปใด เคยเป็นปุโรหิตของพระเจ้าจันทรปัชโชตมาก่อน ?

ก. พระอุบาลี

ข. พระกาฬทายี

๑.พระราชูปถัมภ์

๓.พระสาวกรูปใด อุปสมบทด้วยการรับพระโอวาท ๓ ข้อ ?

ข.พระมหากัสสปะ

๙.พระอนรุทธะ

๔.พระมหากัสสปะบวชที่ไหน ?

ข.ถ้าสัตว์บรรณคูหา

ง.วัดเวฬุวัน

๕.พระเจ้าจันทรปักษ์โชตทรงสดับธรรมจากใคร เป็นครั้งแรก ?

ข.พระมหากัจจายณะ

จ.พระมหาโกศลสพะ

๖.พระมหากัจจาชนะได้รับเอตทัคคะด้านใด ?

๖.มีเสียงไพเราะ

ง.เป็นพหูสูตร

๘. ปีที่ผ่านมาพบและกักตักกาปิปลานี คิดอย่างไรเกี่ยวกับการครองเรือนจึงตัดสินใจออกบวช?

จ.เป็นการคอยรับบาป

ง.เป็นการสืบต่อสังสารวัฏ

๘.บุคคลในข้อใดคือบิดาของพระมหากัสสปะ ?

บ.อชิตะ

๑.กบิลละ

๕.พระมหากัสสปะเถระออกบวชเมื่อใด ?

ข. บิคาตายแล้วมารดาขังอยู่

ง.มารดาและบิดายังอยู่^๗ทั้งสองคน

๑๐.พระมหากษัตริย์จะออกบวชพร้อมกับบริวารกี่คน ?

๒. ๕ คน

๖. ๓ คน

๑๑.ปีปผลิมาณพ คือ พระเถระรูปใด ?

บ.พระสารีบุตร

จ.พระปฐมสมันตานีบุตร

๑๒. พระสาวกที่บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ต้องรอถึง ๓ ปี จึงอุปสมบทได้คือใคร ?

ก. พระมหากัจจายนะ

ข. พระราชนะ

ค. พระโสณโกฬิวิสะ

ง. พระโสณกุฎกัณณะ

๑๓. ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระโสณกุฎกัณณะ ?

ก. พระราชนะ

ข. พระโสณโกฬิวิสะ

ค. พระมหากัจจายนะ

ง. พระมหากัสสปะ

๑๔. ใครเป็นผู้ส่งกัจจายนบุโรหิตไปทูลนิมนต์ พระพุทธองค์ไปประกาศศาสนาในเมืองของตน ?

ก. พระเจ้าพิมพิสาร

ข. พระเจ้าสุทโธทนะ

ค. พระเจ้าจันทรปัชโชต

ง. พระเจ้าอโศกมหาราช

เฉลย

๑. ข

๒. ก

๓. ข

๔. ก

๕. ข

๖. ก

๗. ข

๘. ง

๙. ก

๑๐. ง

๑๑. ก

๑๒. ง

๑๓. ก

๑๔. ก

ปริเฉทที่ ๘

ว่าด้วยการโปรดมาณพ ๑๖ คน

พุทธวิธีในการตอบปัญหา

เมื่อมีนักบวชหรือประชาชนเกิดความสงสัยในธรรมะมาทูลถามพระพุทธรองค์ ทรงมีหลักในการตอบปัญหา ๔ ประการ คือ

๑. เอกังสพพยากรณ์ ทรงแก้ปัญหานั้นโดยส่วนเดียว
๒. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ ทรงย้อนถามแล้วจึงทรงแก้ปัญหานั้น
๓. วิทักขพพยากรณ์ ทรงแยกปัญหานั้นแก้ทีละอย่าง
๔. ฐปณียพยากรณ์ ทรงระงับไม่แก้ปัญหานั้น

มาณพ ๑๖ คน

๑. อชิตมาณพ	๒. ติสเมตเตยยมาณพ
๓. ปุณณกมาณพ	๔. เมตตคุมมาณพ
๕. ไรตกมาณพ	๖. อุปสัิวมาณพ
๗. นันทมาณพ	๘. เหมกมาณพ
๙. โตเทยยมาณพ	๑๐. กัปปมาณพ
๑๑. ชตุกัณณิมาณพ	๑๒. ภัทราวุธมาณพ
๑๓. อุทยมาณพ	๑๔. โปธาสมาณพ
๑๕. โมฆราชมาณพ	๑๖. ปิงคิยมาณพ

ประวัติและชาติภูมิ

ประวัติความเป็นมาของมาณพทั้ง ๑๖ คน คือทั้งหมดเป็นบุตรของตระกูลพราหมณ์ในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เมื่อมีอายุพอสมควรแล้ว บิดามารดาของมาณพทั้ง ๑๖ คน ได้ส่งไปเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ผู้เคยเป็นปุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่ได้ลาออกจากตำแหน่งบวชเป็นชฎิล ประพฤติพรตตามลัทธิพราหมณ์ ตั้งอาศรมอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวารี ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองอัสดกะกับเมืองอาพกะ ตั้งตนเป็นอาจารย์สอนไตรเพทแก่ศิษย์มากมาย

เหตุการณ์ก่อนออกบวช

พราหมณ์พาวรีได้ทราบข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะ พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทมนหาราช เสด็จออกผนวชแล้วทรงปฏิญาณพระองค์ว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ทรงแสดงธรรมสั่งสอนแก่มหาชน ทำให้มหาชนต่างเชื่อและเลื่อมใสยอมตัวเป็นสาวกปฏิบัติตามคำสั่งสอนเป็นจำนวนมาก

พราหมณ์พาวรีต้องการทราบความจริง จึงผูกปัญหาให้มาณพทั้ง ๑๖ คน ไปทูลถามพระพุทธเจ้าคนละหมวด มาณพทั้ง ๑๖ คนซึ่งมีอชิตมาณพเป็นหัวหน้า กราบลาพราหมณ์พาวรีอาจารย์ของตน เดินทางไปเข้าเฝ้าที่ป่าสาณเจดีย์แล้วกราบทูลขอโอกาสถามปัญหา โดยอชิตมาณพเป็นผู้ถามปัญหาเป็นคนแรก และให้มาณพที่เหลือทูลถามปัญหาไปตามลำดับดังนี้

๑. อชิตมาณพ

อชิตมาณพได้ทูลถามปัญหา ๔ ข้อว่า

๑. โลกคือหมู่สัตว์ ถูกอะไรปิดบังไว้ อะไรเป็นเหตุจึงไม่มีปัญญามองเห็น อะไรเป็นเครื่องฉาบไล่ให้สัตว์โลกติดอยู่ และอะไรเป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลกนั้น ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า อวิชชา คือความไม่รู้ปิดบังไว้ ตัณหาและความประมาทปิดกั้นปัญญา ตัณหาคือความอยากฉาบไล่สัตว์โลกให้ติดอยู่ ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก ฯ

๒. อะไรเป็นเครื่องห้าม เครื่องปิดกั้นความอยากซึ่งเป็นดุจกระแสน้ำหลังไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง จะละความอยากได้ด้วยธรรมอะไร ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า สติ เป็นเครื่องห้าม ป้องกันความอยาก และจะละความอยากได้ เพราะปัญญา ฯ

๓. ปัญญา สติ กับ นามรูปนั้น จะดับไป ณ ที่ไหน ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า เพราะวิญญูณดับไปก่อน นามรูปจึงดับ ณ ที่นั้น ฯ

๔. ชนผู้เห็นธรรมแล้ว และผู้ยังต้องศึกษาอยู่ สองพวกนี้ยังมีอีกมาก ขอกราบทูลถามความประพฤติของปวงชนพวกนั้น ฯ

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ภิกษุผู้เห็นธรรมแล้ว และผู้ยังศึกษาอยู่ เป็นคนไม่มีความกำหนดยินดีในกามคุณทั้งหลาย มีใจไม่ขุ่นมัว จลตในธรรมทั้งปวง มีสติอยู่ทุกอิริยาบถ ฯ

๒. ติสสเมตเตยยมาณพ

ติสสเมตเตยยมาณพได้ทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๒ ว่า

๑. ใครถือว่าเป็นผู้สันโดษในโลกนี้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ภิกษุผู้ประพฤติพรมจรรย์ สำรวมในกามทั้งหลายปราศจากความอยากแล้ว มีสติระลึกรู้ได้ทุกเมื่อ พิจารณาเห็นโดยชอบ ดับเครื่องร้อนกระวนกระวายได้เสียแล้ว เชื่อว่าผู้สันโดษในโลกนี้ ฯ

๒. ใครไม่มีความอยาก ซึ่งเป็นเหตุคืนรณะเขอตาย ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ภิกษุผู้ไม่มีความทะยานอยาก (ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์) ฯ

๓. ใครรู้ส่วนข้างปลายทั้งสอง (อดีต อนาคต) ด้วยปัญญาแล้วไม่ติดอยู่ในส่วนกลาง (ปัจจุบัน) ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์นั้นแล ฯ

๔. ใครเชื่อว่าเป็นมหาบุรุษ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์นั้นแล ฯ

๕. ใครล่วงพ้นค้นหา เครื่องร้อยรัดในโลกได้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์นั้นแล ฯ

๓. ปุณณกมณพ

ปุณณกมณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๓ ว่า

๑. มวลมนุษย์ในโลกนี้ คือ ฤๅษี กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมากอาศัยอะไร จึงบูชาัญญบวงสรวงเทวดา ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า เพราะอยากได้ของที่ตนปรารถนา ที่อาศัยชรา เป็นต้น มาทำให้แปรเปลี่ยน จึงบูชาัญญบวงสรวงเทวดา ฯ

๒. มนุษย์เหล่านั้น ถ้าบูชาัญญอยู่เป็นประจำ จะข้ามพ้นชาติและชราได้หรือไม่ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า มนุษย์เหล่านั้นยังปรารถนา ลาภ ยศ สรรเสริญ และยังกำหนด ยินดีอยู่ในภพ จึงข้ามพ้นชาติชราไปไม่ได้ ?

๓. ผู้บูชาัญญเหล่านั้น ข้ามพ้นชาติชราไม่ได้ แล้วใครเล่าจะข้ามพ้นได้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ความอยากเป็นเหตุให้คืนรณะในทุก ๆ ชาติของผู้ใดไม่มี เพราะพิจารณาเห็นธรรมที่ยิ่งและหย่อนในโลก ไม่มีกิเลสหมดความอยาก เราเรียกผู้นั้นว่าข้ามพ้นชาติชราได้แล้ว ฯ

๔. เมตตคฺคฺมณพ

เมตตคฺคฺมณพ ได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๔ ว่า

๑. ทุกข์ในโลกนี้ มีหลายประการล้วนมีเหตุมาจากอะไร ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ทุกข์ทั้งมวลล้วนเกิดมาจากอุปธิคือกิเลส ผู้ใดเขลาไม่รู้แล้วทำอุปธินั้นให้เกิด ผู้นั้นย่อมประสบทุกข์บ่อย ๆ เหตุนั้น เมื่อรู้ว่าอุปธิเป็นเหตุให้เกิดทุกข์แล้วอย่าทำอุปธิให้เกิด

๒. ทำอย่างไร ผู้มีปัญญาจึงจะข้ามพ้นห้วงทะเลใหญ่ คือชาติ ชรา และโสภปริเทวะได้?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า เราจักแสดงธรรมที่พึงเห็นแจ้งด้วยตนเองในอรรถาภิธานนี้ ที่บุคคลทราบแล้วจะเป็นผู้มีสติสามารถข้ามความอยากอันให้ติดอยู่ในโลกได้ ฯ

๓. ข้าพระองค์ยินดียิ่งในธรรมที่สูงส่งนั้นเป็นอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ท่านรู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ในส่วนเบื้องบน (อนาคต) ในส่วนเบื้องต่ำ (อดีต) ในส่วนท่ามกลาง (ปัจจุบัน) จงบรรเทาความพลัดเพี้ยน ความยึดมั่นในส่วนเหล่านั้นเสีย มีสติไม่เลินเล่อ ละความถือมั่นของเราเสียแล้ว จะละทุกข์คือ ชาติ ชรา และโสภปริเทวะในโลกนี้ได้ ฯ

๔. ธรรมอันไม่มีอุปธิ พระองค์ทรงทราบดี คงละทุกข์เสียได้เป็นแน่ แม้พระสาวกของพระองค์ก็ทรงเป็นเช่นนั้น ข้าพระองค์ตั้งใจจะให้พระองค์ทรงสั่งสอนข้าพระองค์อย่างนั้นบ้าง?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ผู้ใดไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ไม่ติดข้องอยู่ในกามภพชื่อว่าผู้ล่วงเหตุแห่งทุกข์ได้ เมื่อนั้นย่อมไม่มีกิเลสที่จะตรึงจิตสิ้นความสงสัย ได้ชื่อว่าจบไตรเพทในศาสนานี้ ท่านพึงศึกษาตามอย่างนี้ จะข้ามพ้นจากชาติ ชรา เป็นต้นเสียได้ ฯ

๕. โธตกมาณพ

โธตกมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๕ ว่า

๑. ข้าพระองค์ได้ฟังพระสูตรเสียงของพระองค์แล้ว จะศึกษาข้อปฏิบัติเครื่องดับกิเลสของตน

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านจะมีปัญญา มีสติทำความเพียรในศาสนานี้เกิด

๒. ข้าพระองค์ได้เห็นพระองค์ผู้เป็นพราหมณ์ หากกังวลมิได้ เทียวอยู่ในเทวโลกและมนุษย์โลก ขอพระองค์จงเปลื้องข้าพระองค์จากความสงสัยเถิด ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า เราเปลื้องใคร ๆ ในโลกผู้ยังสงสัยอยู่ไม่ได้ เมื่อท่านรู้ธรรมอันประเสริฐก็จะข้ามห้วงทะเลใหญ่ คือกิเลสอันนี้เสียได้เอง ฯ

๓. ขอพระองค์จงทรงแสดงธรรมอันสัจจากกิเลส ที่ข้าพระองค์ตรัสรู้ สั่งสอนให้ข้าพระองค์เป็นคนปลอดโปร่งระงับกิเลสเสียได้ ไม่อาศัยสิ่งใดสิ่งหนึ่งเทียวอยู่ในโลกนี้ ฯ

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ถ้าท่านรู้ความทะยานอยากเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องกลาง เป็นเหตุให้ติดข้องอยู่ในโลกนี้ ท่านอย่าทำความทะยานอยากเพื่อจะเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ฯ

๖. อุปสัณฺหาณพ

อุปสัณฺหาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๖ ว่า

๑. ถ้าพึงข้าพระองค์ผู้เดียวไม่ได้อาศัยอะไร ไม่สามารถข้ามห้วงทะเลใหญ่ (กิเลส) ได้ ขอพระองค์ตรัสบอกอารมณ์ที่หน่วงเหนี่ยวซึ่งข้าพระองค์ควรจะอาศัยข้ามห้วงน้ำด้วยเถิดนี้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ท่านจงเป็นผู้มีสติ เพ่งอาภิกขุจัญญายตนฌาน อาศัยอารมณ์ว่าไม่มี ๆ ข้ามห้วงทะเลใหญ่เสียเถิด ท่านจงละกามทั้งหลายเสีย เป็นคนเว้นจากความสงสัย เห็นความหมดจดแห่งความทะยานอยากได้ชัดเจน ทั้งกลางวันและกลางคืนเถิด ฯ

๒. ผู้ใดปราศจากความกำหนัดในกาม ล่วงฌานอื่นได้แล้ว อาศัยอาภิกขุจัญญายตนะ น้อมใจไปในอาภิกขุจัญญายตนะ ซึ่งเป็นธรรมที่เปลื้องสัญญาอย่างประเสริฐ ผู้นั้นจะตั้งอยู่ในอาภิกขุจัญญายตนะไม่เสื่อมบ้างหรือ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ผู้รู้พ้นแล้วจากกองนามรูป ย่อมดับไม่มีเชื้อไม่ต้องไปเกิดเป็นอะไร เหมือนไฟที่ถูกกำลังลมเป่าแล้วดับไป ไม่รู้ไปในทิศไหนฉะนั้น ฯ

๓. ผู้นั้นดับแล้วหรือเป็นแต่ไม่มีตัว หรือว่าจะตั้งอยู่ยังยืนหาอันตรายมิได้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า เมื่อผู้นั้นขจัดธรรมทั้งหลาย (มีขันธเป็นต้น) ได้แล้วก็ไม่ต้องกล่าวถึงว่าผู้นั้นจะไปเกิดเป็นอะไรอีก ฯ

๗. นันทมาณพ

นันทมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๗ ว่า

๑. ชนทั้งหลายกล่าวว่า มุนีมีอยู่ในโลกนี้ ข้อนี้เป็นอย่างไร เขาเรียกคนถึงพร้อมด้วยฌานหรือการเลียงชีพว่าเป็นมุนี ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ผู้ฉลาดไม่กล่าวคนว่าเป็นมุนีด้วยการเห็น การฟัง การรู้ เรากล่าวว่า ผู้ใดทำตนให้ปราศจากกองกิเลส หากิเลสมิได้ ผู้นั้นแลชื่อว่าเป็นมุนี ฯ

๒. สมณพราหมณ์ที่กล่าวความบริสุทธิ์ด้วยการเห็น การฟัง ศีล พรต และวิธีอื่น ๆ แล้ว ประพฤติในวิธีนั้น ๆ ข้ามพ้นชาติ ชราได้แล้ว มีอยู่บ้างหรือไม่ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า แม้ประพฤตินั้น เราก็กกล่าวว่าข้ามพ้นชาติ ชราไม่ได้ ฯ

๓. ถ้าเช่นนั้น ใครเล่าในเทวโลก มนุษยโลก ที่ข้ามพ้นชาติ ชราได้แล้ว ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า เราไม่กล่าวว่า สมณพราหมณ์ถูกชาติ ชรา ครอบงำแล้วทุกคน แต่เรากล่าวสมณพราหมณ์ผู้ละอารมณ์ที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้รู้ และศีลพรตทั้งหมด กำหนดรู้ตัวเห็นว่า เป็นโทษควรละแล้ว เป็นผู้หาอาสวะมิได้ ข้ามพ้นชาติ ชราได้แล้ว ฯ

๘. เหมกमाणพ

เหมกमाणพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๘ ว่า

ในปางก่อนแต่ศาสนาพระองค์ อาจารย์ได้ยืนยันว่า อย่างนี้เคยมีมาแล้วอย่างนี้จักมีต่อไป ล้วนแต่จะทำความตริกาให้ฟุ้งมากขึ้น ข้าพระองค์ไม่พอใจในคำนั้นเลย ขอพระองค์ตรัสบอกธรรมเป็นเหตุถอนตัณหาที่ข้าพระองค์ทราบแล้วจะพึงเป็นคนมีสติ ล่วงตัณหาที่ทำให้ติดอยู่ในโลกได้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ชนเหล่าใดรู้ว่า พระนิพพานเป็นที่บรรเทาความกำหนดใน อารมณ์ที่รักซึ่งได้เห็นแล้ว ได้ฟังแล้ว ได้ทราบแล้วเป็นต้น และเป็นธรรมไม่เปลี่ยนแปลง เป็นคน มีสติดับกิเลสได้แล้ว ชนเหล่านั้นล่วงตัณหาที่ทำให้ติดอยู่ในโลกได้ ฯ

๙. โตทยยमाणพ

โตทยยमाणพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๙ ว่า

๑. กามไม่มีในผู้ใด ตัณหาของผู้ใดไม่มี และผู้ใดข้ามความสงสัยได้ ความพ้นของผู้นั้นเป็น อย่างไร ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ความพ้นของผู้นั้น จะไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นอีก คือผู้นั้นพ้นจาก กามตัณหา และความสงสัยแล้ว ความพ้นของผู้นั้นเป็นอันคงที่ ไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น ฯ

๒. ผู้นั้นเป็นคนมีความหวังทะเยอทะยานหรือไม่ เป็นคนมีปัญญาแท้จริง หรือเป็นแต่ใช้ ปัญญาทำให้ตัณหาและทิฏฐิเกิดขึ้น ข้าพระองค์จะรู้จักท่านผู้เป็นมุนีนั้นได้อย่างไร ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ผู้นั้นเป็นคนไม่มีความหวังทะเยอทะยาน มีปัญญาแท้จริง จะ ไม่ใช้ปัญญาก่อตัณหาและทิฏฐิให้เกิด ท่านจงรู้จักมุนีว่า เป็นผู้ไม่มีกังวล ไม่ติดอยู่ในกามภพอย่างนี้ เกิด ฯ

๑๐. กัปปमाणพ

กัปปमाणพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๐ ว่า

ขอพระองค์ตรัสบอกธรรมเป็นที่พึงของชนผู้ชราภริยามาถึงรอบข้าง ดุจเกาะเป็นที่พำนัก ของชนผู้อยู่กลางสมุทรเมื่อเกิดคลื่นใหญ่ที่น่ากลัวแก่ข้าพระองค์ อย่าให้ทุกข์นี้มีได้อีก ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า เรากล่าวว่า นิพพานอันไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ไม่มีตัณหาเครื่อง ถือมัน เป็นที่สิ้นแห่งชราและภริยานี้แล้วเป็นดุจเกาะ คนเหล่าใดรู้นิพพานนั้นแล้ว เป็นคนมีสติ เห็นธรรมแล้ว ดับกิเลสได้แล้ว คนเหล่านั้นไม่ต้องอยู่ในอำนาจของมาร ไม่ต้องเดินตามทางของ มารเลย ฯ

๑๑. ชตุกัณณิมาณพ

ชตุกัณณิมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๑ ว่า

ขอพระองค์ตรัสบอกธรรมเครื่องละชาติ ชรา ในอรรถภาพนี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า ท่านจงกำจัดความกำหนัดในกามให้หมดสิ้น กิเลสเครื่องกังวลที่ท่านยึดไว้ด้วยตัณหาและทิฐิ ควรสละเสียอย่าให้เสียคตเหงาใจท่านได้อีก ท่านจงตัดกังวลที่มีอยู่ให้สงบ ระงับ เหือดแห้งไป อาสวะอันเป็นเหตุถึงอำนาจมัจจุราชของชนผู้ปราศจากความกำหนัดในนามรูปโดยอาการทั้งปวงก็มีไม่ได้ ฯ

๑๒. ภัทราวุธมาณพ

ภัทราวุธมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๒ ว่า

คนที่มาจาคนชนบทต่าง ๆ อยากฟังพระวาจาของพระองค์ ครั้นได้ฟังแล้วจะกลับไปจากที่นี่ ขอพระองค์ทรงแก้ปัญหาก็ชนเหล่านั้น เพราะว่าธรรมนั้นพระองค์ได้ทราบแล้ว ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า หมู่ชนเหล่านี้ควรนำค้นหาเป็นเหตุถึมั่นในส่วนเบื้องบน เบื้องต่ำ และท่ามกลางให้หมดสิ้น เพราะเขาถึมั่นสิ่งใด ๆ ในโลก มารย้อมติดตามเขาได้เพราะสิ่งนั้น ๆ เหตุนี้ ภิกษุรู้อยู่เห็นหมู่สัตว์ผู้ติดอยู่ในวัฏฏะว่าติดอยู่เพราะความถึมั่น พึงมีสติไม่ถึมั่นกังวลในโลกทั้งปวง ฯ

๑๓. อุทยมาณพ

อุทยมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๓ ว่า

๑.ขอพระองค์ทรงแสดงธรรมเครื่องพ้น (จากกิเลส) ที่ควรรู้ทั่วถึงซึ่งเป็นเครื่องทำลายอวิชชาเสีย ฯ

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า เราเรียกธรรมเครื่องละความพอใจในกาม และโทมนัสบรรเทาความง่วง ห้ามความรำคาญ มีอุเบกขากับสติเป็นธรรมบริสุทธิ์ มีความตรึกในธรรมเป็นเบื้องต้นว่าเป็นธรรมเครื่องพ้นจากกิเลส ซึ่งเป็นเครื่องทำลายอวิชชา ฯ

๒.โลกมีอะไรผูกพันไว้ อะไรเป็นเครื่องสัญจรของโลกนั้น ท่านกล่าวว่า นิพพาน ฯ ดังนี้ เพราะอะไรได้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาว่า โลกมีความเพติดเพติดผูกพันไว้ ความตรึกเป็นเครื่องสัญจรของโลกนั้น ท่านกล่าวว่านิพพาน ฯ ดังนี้ เพราะละตัณหาเสียได้ ฯ

๓.บุคคลมีสติระลึกอยู่อย่างไร วิญญานจึงจะดับ ขอให้พวกข้าพระองค์ได้ฟังพระวาจาของพระองค์เถิด ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า เมื่อบุคคลไม่ผลิตเพลินในเวทนาทั้งหลายในภายนอกมีสติระลึกรู้อย่างนี้ วิญญาณจึงจะดับ ฯ

๑๔. โปธาลมาณพ

โปธาลมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๔ ว่า

ข้าพระองค์ขอทูลถามถึงญาณของบุคคลผู้มีความกำหนดหมายในรูปแจ้งชัด (คือได้บรรลุรูปฌานแล้ว) ละรูปารมณห์ทั้งหมดได้แล้ว (คือบรรลุฌานสูงกล่าวรูปฌานขึ้นไปแล้ว) เห็นทั้งภายในและภายนอกว่าไม่มีอะไรเลย (คือบรรลุอรุณรูปฌาน) บุคคลเช่นนั้นจะควรแนะนำ สั่งสอนให้ทำอย่างไรต่อไป ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ตถาคตทราบภูมิเป็นที่ตั้งแห่งวิญญาณทั้งหมด จึงทราบบุคคลเช่นนั้น แม้ยังอยู่ในโลกนี้ว่า มีอหยาตย์น้อมไปในอาภิญญานุญาณตนภพ มีความผลิตเพลินยินดีเป็นเครื่องประกอบ ต่อจากนั้นย่อมพิจารณาเห็นสหชาตธรรมในอาภิญญานุญาณตนฌานแจ้งชัด โดยลักษณะ ๓ อย่าง (คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตน) ข้อนี้เป็นฌานอันถ่องแท้ของบุคคลเช่นนั้น ผู้มีพรหมจรรย์ได้ประพุดติจบแล้ว ฯ

๑๕. โมฆราชมาณพ

โฆฆราชมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๕ ว่า

ข้าพระองค์จะพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะไม่แลเห็น คือจะตามไม่ทัน ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ท่านจงเป็นคนมีสติพิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นในตัวของเราทุกเมื่อ ท่านจะข้ามพ้นมัจจุราชเสียได้ด้วยอุบายอย่างนี้ เมื่อท่านพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้แล มัจจุราชจึงจะไม่แลเห็น คือตามไม่ทัน ฯ

๑๖. ปิงคิยมาณพ

ปิงคิยมาณพได้กราบทูลถามปัญหาเป็นคนที่ ๑๖ ว่า

๑. ข้าพระองค์แก่แล้ว ขออย่าให้ข้าพระองค์หลงพบความเสื่อมเสียในระหว่างเลย ขอพระองค์ตรัสบอกกรรมเครื่องละชาติชราในอัฐภาพนี้แก่ข้าพระองค์เถิด ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า ท่านเห็นว่าชนทั้งหลายผู้ประมาทแล้วย่อมเดือดร้อน เพราะรูปเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น ท่านจงเป็นคนไม่ประมาท ละความพอใจในรูปเสียจะได้ไม่เกิดอีก ฯ

๒. ทิศาใหญ่สี่ ทิศน้อยสี่ ทิศเบื้องบน และทิศเบื้องล่างที่พระองค์ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟัง ไม่ทราบ ไม่รู้แม้หน้อยหนึ่งมิได้มีในโลก ขอพระองค์ตรัสบอกกรรมเครื่องละชาติชราในชาตินี้ ?

พระพุทธเจ้าทรงวิชันว่า เมื่อท่านเห็นว่า มนุษย์ถูกค้นหาครอบงำแล้วมีความเดือดร้อนเกิดขึ้น อันธราถึงรอบด้านแล้ว เหตุนี้ ท่านจงอย่าประมาท ละค้นหาเสีย จะได้ไม่เกิดอีก ๆ

หลังจากได้ฟังคำวิชันปัญหาที่ตนกราบทูลถามจากพระพุทธเจ้าแล้ว มาณพ ๑๕ คนคือ อชิตมาณพถึงโมฆราชมาณพ ได้รู้แจ้งเห็นธรรม สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

ปิงคิมาณพซึ่งได้ทูลถามปัญหาเป็นคนสุดท้าย ในขณะที่กำลังฟังคำวิชันปัญหาอยู่ มีจิตกระสับกระส่ายฟุ้งซ่านเพราะคิดถึงพราหมณ์พาวรีผู้เป็นลุงของตน อยากให้ลุงได้ฟังพระธรรมเทศนาที่ไพเราะด้วย จึงไม่บรรลुธรรมเป็นพระอรหันต์ สำเร็จเพียงพระโสดาบันเท่านั้น ภายหลังได้ฟังธรรมเทศนาและบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

หลังจากนั้นมาณพทั้ง ๑๖ คน ได้ทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าประทานอนุญาตให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ในบรรดาพระภิกษุทั้งหมดนั้นพระโมฆราชเป็นผู้ยินดีในการครองจีวรเศร้าหมอง ฉะนั้นพระพุทธองค์ทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๘

๑.ปัญหาว่า “อะไรเป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก” พระพุทธเจ้าตรัสตอบอชิตมาณพว่าอย่างไร ?

ก.ลาภเป็นภัยใหญ่

ข.ทุกข์เป็นภัยใหญ่

ค.ยศเป็นภัยใหญ่

ง.ความโกรธเป็นภัยใหญ่

๒.ศิษย์ของพราหมณ์พาวรีใครได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะ ?

ก.ปิงคิมาณพ

ข.อชิตมาณพ

ค.เมตตคุมาณพ

ง.โมฆราชมาณพ

๓.ใครตั้งสำนักอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวารี ?

ก.ชฎิล ๓ พี่น้อง

ข.สัทธชัยปริพาชก

ค.อาฬารดาบส

ง.พาวรีพราหมณ์

๔.ข้อใด เรียกว่าปฏิปจฉาพยากรณ์ ?

ก.ทรงย้อนถามแล้วจึงแก้ปัญหา

ข.ทรงแยกปัญหาแก้ทีละข้อ

ค.ทรงแก้ปัญหานั้นโดยส่วนเดียว

ง.ทรงระงับไม่แก้ปัญหานั้น

๕.ในมาณพ ๑๖ คนนั้น ใครได้รับเอตทัคคะ ?

ก.โมฆราชมาณพ

ข.ปิงคิมาณพ

ค.อชิตมาณพ

ง.ปณณกมาณพ

๖. “อะไรเป็นเครื่องห้ามความอยากอันไหลไปสู่อารมณ์ต่าง ๆ และจะละได้เพราะธรรมอะไร” เป็นปัญหาของใคร ?

ก.อชิตมานพ

ข.ปิงคิยมานพ

ค.ติสสเมตเตยมานพ

ง.ปุณณกมานพ

๗. พระสาวกรูปใด ไม่ใช่ศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ?

ก.พระโมฆราช

ข.พระปิงคิยะ

ค.พระภัททิยะ

ง.พระอุทยะ

๘. มานพ ๑๖ คนไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อทูลถามปัญหาที่ไหน ?

ก.ปาสาณเจดีย์

ข.อนันตเจดีย์

ค.ปาวาลเจดีย์

ง.ปามหาวัน

๙. “อะไรเป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก” เป็นปัญหาของใคร ?

ก.กัจจานปุโรหิต

ข.อชิตมานพ

ค.ปิงคิยมานพ

ง.อนาถปิณฑิกเศรษฐี

๑๐. “อะไรเป็นเครื่องห้ามความอยากดูกระแสน้ำ” เป็นคำถามของใคร ?

ก.โมฆราชมานพ

ข.ปิงคิยมานพ

ค.ติสสเมตเตยมานพ

ง.อชิตมานพ

๑๑. จากข้อความในข้อบนนั้น พระพุทธเจ้าตรัสตอบอย่างไร ?

ก.สติเป็นเครื่องห้ามกระแสความอยาก ข.ขันติเป็นเครื่องห้ามกระแสได้

ค.สมาธิเป็นเครื่องห้ามกระแสได้ ง.ปัญญาเป็นเครื่องห้ามกระแสได้

๑๒. ใครทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ใครเล่าข้ามพ้นชาติและชราได้แล้ว” ?

ก.นันทมานพ

ข.เหมกมานพ

ค.เมตตกุमानพ

ง.โธเตยมานพ

๑๓. อชิตมานพทูลถามปัญหาเป็นคนแรก ปัญหาที่ถามมีกี่ข้อ ?

ก. ๑

ข. ๒

ค. ๓

ง. ๔

๑๔. “ปัญญา สติ กับนามรูปนั้น จะดับไป ณ ที่ไหน” ปัญหานี้ใครเป็นคนทูลถาม ?

ก.อชิตมานพ

ข.ปุณณกมานพ

ค.เมตตกุमानพ

ง.ติสสเมตเตยมานพ

๑๕. ปัญหาในข้อ ๑๔ นั้น พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ว่า นาม รูป ดับไป ณ ที่นั่นเอง เพราะ ...?

ก.เพราะดับอุปาทานได้

ข.เพราะดับเวทนาได้

ง.เพราะวิญญาณดับไปก่อน

๑๖.ปัญหาว่า “โลกมีอะไรผูกพันไว้” ใครเป็นผู้ทูลถาม ?

จ.อุทัยมานพ

๑๓.ปัญหาในข้อ ๑๒ พระพุทธองค์ตอบว่าอย่างไร ?

๑. โลกนี้มีมัจฉาที่ภูฏิสผูกพันไว้

๑๘. ข้อใดที่อาจารย์กลับเป็นศิษย์ ศิษย์กลับเป็นอาจารย์ ?

ค.พระมหากัสสปะกับปัญณมัตตานีบุตรง.พระมหากัจจายนะกับพระเจ้ามธุราช

๑๕. ใครเป็นผู้ตั้งปัญหาให้มานพทั้ง ๑๖ คนที่ไปทูลถามพระพุทธเจ้า ?

๖.ครูวิศวามิตร

๒๐. มาณพ ๑๖ คน ใครถือตัวว่ามีปัญญาเหนือผู้อื่น ?

จ.ปทุมธานี

๒๑. “ท่านกล่าวว่านิพพาน ๆ ดังนี้ เพราะอะไรล่ะได้” ปัญหานี้ใครเป็นผู้ถาม ?

จ.ภัทรารุณมานพ

ເລື່ອຍ

ଭୌ.

ปริเฉทที่ ๕

ว่าด้วยการอนุญาตยุติตุตถกรรมวาจา

ยุติตุตถกรรมวาจา

ยุติตุตถกรรมวาจา หมายถึง การอุปสมบทด้วยยุติตุตถกรรม (กรรมมีญัตติเป็นที่สี่) เป็นวิธีอุปสมบทที่สงฆ์เป็นผู้กระทำการที่ใช้ในปัจจุบัน โดยภิกษุประชุมครบกำหนดในเขตพัทธสีมา แล้วกล่าวประกาศเรื่องความที่จะรับคนนั้นเข้าหมู่ และได้รับความยินยอมจากภิกษุผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์นั้น การอุปสมบทด้วยวิธีนี้มี ๒ ขั้นตอนคือ

๑. ญัตติ คือการประกาศชื่อของผู้อุปสมบทให้สงฆ์ทราบ
๒. อนุสาวนา คือการประกาศให้สงฆ์ทราบว่าสงฆ์ได้ให้อุปสมบทคนชื่อนั้น ๓ ครั้ง

สมบัติ ๔

การอุปสมบทนี้เป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่งที่บัญญัติไว้ในพระวินัยและต้องประกอบด้วยสมบัติ ๔ ได้แก่

๑. วัตถุสมบัติ คือวัตถุถึงพร้อม เช่น ผู้อุปสมบทเป็นชายอายุครบ ๒๐ ปี
๒. ปริสสมบัติ คือภิกษุผู้ให้อุปสมบทประชุมกันครบตามจำนวนที่กำหนด
๓. สิมาสมบัติ คือเขตชุมนุมถึงพร้อม เช่น สีมามีนิमितถูกต้องตามพระวินัย และประชุมในเขตสีมา
๔. กรรมวาจาสมบัติ คือกรรมวาจาถึงพร้อม สวดประกาศถูกต้องครบถ้วน

สถานะเดิมพระราชนิ

พระราชนิ ชื่อเดิมว่า ราชนิ บิดาและมารดาไม่ปรากฏชื่อ เกิดในวาระพระราชนิ ที่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ต่อมาได้แต่งงานกับหญิงสาวคนหนึ่ง เพราะมีความยากจนพอแก่ตัวก็ถูกลูกเมียรังเกียจ ขับไล่ออกจากบ้าน ได้ไปอาศัยอยู่ที่วัดเชตวัน อุปฐากพระภิกษุและสามเณร ปัดกวาดเช็ดถูเสนาสนะเป็นอย่างดี จนเป็นที่รักของพระภิกษุและสามเณร

มูลเหตุของการออกบวช

วันหนึ่งราชนิอยากจะบวช แต่ไม่มีใครบวชให้ ท่านเสียใจจนร่างกายซูบผอม ผิวพรรณเศร้าหมอง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ไปโปรดคร่ำครวญถึงความเป็นอยู่ของราชนิ ครั้นได้ทราบความจริงแล้ว

ตรัสรับสั่งให้ประชุมพระภิกษุ ได้ไตร่ตรองท่ามกลางที่ประชุมว่า ใครระลึกถึงอุปการคุณของพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าพระองค์ระลึกได้ พราหมณ์นี้เคยถวายข้าวข้าพระองค์หนึ่งทัพพี ทรงอนุญาตให้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ราชา พระสารีบุตรได้บวชให้ราชาด้วยวิธี ญัตติจตุตถกรรมวาจา ซึ่งพระราชาเป็นคนแรกที่บวชด้วยวิธีนี้ ในปัจจุบันนี้พระภิกษุทุกรูปก็บวชด้วยวิธีนี้

บรรลุลหกรรมเป็นพระอรหันต์

หลังจากบวชแล้ว พระราชาได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ทูลขอให้แสดงธรรมย่อ ๆ พอเกิดกำลังใจในการบำเพ็ญเพียร จึงตรัสว่า “ราชา สิ่งใดเป็นมาร ท่านจงละความกำหนัดพอใจในสิ่งนั้นเสีย อะไรเล่าชื่อว่ามาร ชันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีความสิ้นไปเสื่อมไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเป็นธรรมดา ชื่อว่ามาร เธอจงละความกำหนัดความพอใจรักใคร่ในชันธ ๕ นั้นเสีย” ท่านรับโอวาทแล้วจาริกไปกับพระสารีบุตร ปฏิบัติตามพระโอวาทนั้นเป็นอย่างดี ต่อมาไม่นานก็ได้บรรลุลหกรรมเป็นพระอรหันต์

ตำแหน่งเอตทัคคะ

พระราชาเป็นพระที่บวชเมื่อแก่แต่เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย ทำให้พระพุทธองค์และพระอุปัชฌาย์เป็นต้น มีความเมตตาสั่งสอนท่านเสมอ จึงทำให้ท่านมีปัญญาแจ่มแจ้งในเทศนา เพราะได้ฟังธรรมะบ่อย ๆ พระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้มีปฏิภาณ คือความรู้แจ่มแจ้งในพระธรรมเทศนา”

พระราชาเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาองค์หนึ่ง ท่านดำรงอายุสังขารพอสมควรแก่อัตภาพแล้วก็ได้นิพพานในที่สุด

สถานะเดิมพระปุลณมณฺฑานีนุตร

พระปุลณมณฺฑานีนุตร ชื่อเดิมว่า ปุลณะ บิดาไม่ปรากฏชื่อ มารดาชื่อว่า นางมณฺฑานี เกิดในวรรณะพราหมณ์ ที่หมู่บ้านโทณวัตถุ ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ มารดาของท่านเป็นน้องสาวของพระอัญญาโกณฑัญญะ คนส่วนมากเรียกท่านว่า ปุลณมณฺฑานีนุตร เพราะว่าเป็นบุตรของนางมณฺฑานี

มูลเหตุของการออกบวช

พระปณณมัตตานินุตรบวชในพระพุทธศาสนา โดยการชักชวนของพระอัญญาโกณทัตถะซึ่งเป็นหลวงลุง มีหลวงลุงเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อปฏิบัติตามคำสอนของพระอุปัชฌาย์ไม่นาน ก็ได้บรรลุตระกูลเป็นพระอรหันต์ ท่านตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม ๑๐ ประการ ซึ่งเรียกว่า กถาวัตถุ ๑๐

งานประกาศพระศาสนา

ครั้นบวชแล้วท่านกลับไปเมืองกบิลพัสดุ์ สั่งสอนประชาชนจนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก และที่ออกบวชก็เป็นจำนวนมาก โดยมีท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ให้พวกลูกศิษย์ล้วนยึดมั่นปฏิบัติในกถาวัตถุ ๑๐ ประการ เหมือนพระอุปัชฌาย์ คือ

๑. อปปีจกถา	ถ้อยคำเรื่องความมกน้อย
๒. ตันตุฏฐิกถา	ถ้อยคำเรื่องความสันโดษ
๓. ปวิเวกกถา	ถ้อยคำเรื่องความสงัด
๔. อสังสัคคกถา	ถ้อยคำเรื่องความไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ
๕. วิริยารัมภกถา	ถ้อยคำเรื่องการปรารภความเพียร
๖. สีสกถา	ถ้อยคำเรื่องศีล
๗. สมาธิกถา	ถ้อยคำเรื่องสมาธิ
๘. ปัญญากถา	ถ้อยคำเรื่องปัญญา
๙. วิมุตติกถา	ถ้อยคำเรื่องความหลุดพ้น
๑๐. วิมุตติญาณทัสสนกถา	ถ้อยคำเรื่องความรู้ความเห็นที่หลุดพ้น

และเมื่อครั้งที่พระอานนท์บวชใหม่ ๆ ท่านสอนพระอานนท์เรื่องกถาวัตถุ ๑๐ ทำให้พระอานนท์บรรลุตระกูลเป็นพระโสดาบัน

สนทนารธรรมกับพระสารีบุตร

พระสารีบุตรได้ฟังพระลูกศิษย์ของพระปณณมัตตานินุตร พูดถึงคุณธรรม ๑๐ ประการของพระอุปัชฌาย์ จึงอยากสนทนารธรรมด้วย เมื่อได้พบแล้วสนทนากันเรื่องวิสุทธิ ๗ ประการ

๑. สีสวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งศีล
๒. จิตตวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งจิต
๓. ทิฏฐิวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งทิฏฐิ
๔. กังขาวิตรณวิสุทธิ	ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย

๕. มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องว่าทางมิใช่ทาง

๖. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องเห็นทางปฏิบัติ

๗. ญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ

ท่านอุปมาวิสุทธิ ๗ เหมือนรถ ๗ ผลัด รับส่งมุ่งตรงต่อพระนิพพาน ต่างก็ยินดีต่อธรรม
ภายิตของกันและกัน เรื่องวิสุทธิ ๗ อยู่ในรตวินิตสูตร

ตำแหน่งเอตทัคคะ

พระปุลณมณฺฑานินฺุตร มีวาทะในการแสดงธรรมอันลึกซึ้งด้วยอุปมาอุปมัย และดำรงมั่น
อยู่ในกถาวัตถุ ๑๐ ประการ เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ผู้เป็นพระธรรมกถึก”

พระปุลณมณฺฑานินฺุตร เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาองค์หนึ่ง ท่านดำรง
อายุขัยพอสมควรแก่อัตภาพแล้วก็ได้นิพพานในที่สุด

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๕

๑. พระสาวกรูปใด ได้รับยกย่องว่าเป็นยอดพระนักเทศน์ ?

ก. พระราชนะ

ข. พระปุลณมณฺฑานินฺุตร

ค. พระโสณกุฎทิมณเฑาะ

ง. พระโสณโกปิวิสะ

๒. ใครได้รับการอุปสมบท เพราะอานิสงส์ถวายเป็นภิกษุเพียงทัพพีเดียว ?

ก. พระราชนะ

ข. พระพาหิยะ

ค. พระวัคคลิ

ง. พระพากุลละ

๓. พระราชนะอุปสมบทด้วยวิธีใด ?

ก. เอหิภิกขุอุปสัมปทา

ข. โอวาทปฎิปปกคหณุปสัมปทา

ค. ติสระณคณุปสัมปทา

ง. ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา

๔. ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระปุลณมณฺฑานินฺุตร ?

ก. พระอัญญาโกณฑัญญะ

ข. พระอัสสชิ

ค. พระมหากัสสปะ

ง. พระกาฬทายี

๕. พระสาวกรูปใดตั้งอยู่ในกถาวัตถุ ๑๐ ประการ มีมกน้อย สันโดษ เป็นต้น ?

ก. พระยมกะ

ข. พระปุลณมณฺฑานินฺุตร

ค. พระสารีบุตร

ง. พระพากุลละ

๖.ธรรมเปรียบด้วยรถ ๗ ผลัด ที่พระปณณมัตตานินบุตรสนทนากับพระสารีบุตร ว่าด้วยเรื่องอะไร ?

ก.อริยสัจ ๔

ข.วิสุทธิ ๗

ค.มรรค ๘

ง.โพชฌงค์ ๗

๗.พระราช เป็นที่มาของเรื่องใด ?

ก.การทำบุญตักบาตร

ข.ติสรณคมนูปสัมปทา

ค.เอหิภิกขุอุปสมบท

ง.ญัตติจตุตถกรรมวาจา

๘. “สิ่งใดเป็นมาร เธอพึงละความพอใจสิ่งนั้นเสีย” ตรัสแก่ใคร ?

ก.พระภิกษุวัคคีย์

ข.พระราช

ค.พระนันทะ

ง.พระอานนท์

๙.ใครอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา เป็นรูปแรก ?

ก.พระวัชบาล

ข.พระอานนท์

ค.พระราช

ง.พระสุภทัตตะ

๑๐.พุทธานุพุทธประวัติปริเฉทที่ ๕ อ้างอิงใครก่อน ?

ก.พระสารีบุตรเถระ

ข.พระราชนเถระ

ค.พระโมคคัลลานเถระ

ง.พระมหากัสสปเถระ

๑๑.ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระราช ?

ก.พระอัญญาโกณฑัญญะ

ข.พระพุทธเจ้า

ค.พระสารีบุตร

ง.พระโมคคัลลานะ

๑๒.พระเถระรูปใดได้รับยกย่องว่าเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้มีความกตัญญูกตเวที ?

ก.พระราหุล

ข.พระอัสสชิ

ค.พระราช

ง.พระสารีบุตร

๑๓.รตนินิสสูตร กล่าวถึงธรรมข้อใด ?

ก.สิกขา ๓

ข.ญาณ ๓

ค.อริยสัจ ๔

ง.วิสุทธิ ๗

เฉลย

๑.ข	๒.ก	๓.ง	๔.ก	๕.ข
๖.ข	๗.ง	๘.ข	๙.ก	๑๐.ข
๑๑.ก	๑๒.	๑๓.ง		

ปริเฉทที่ ๑๐

ว่าด้วยการเสด็จเมืองกบิลพัสดุ์

พระเจ้าสุทโธทนะ

หลังจากที่พระมหานุรยทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขณะประทับอยู่วัดที่พระเวฬุวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์ พระเจ้าสุทโธทนะมีพระประสงค์จะสดับพระธรรมเทศนา จึงรับสั่งให้อำมาตย์และบริวาร ๑,๐๐๐ คน ไปทูลเชิญเสด็จมาสู่เมืองกบิลพัสดุ์

อำมาตย์พร้อมด้วยบริวาร เมื่อไปถึงแล้วกราบถวายบังคม และฟังธรรมเทศนาจบแล้ว ทั้งหมดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พร้อมทั้งกราบทูลขออุปสมบทในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ประทานอนุญาตให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุทั้งหมด

กาฬุทายีออกบวช

ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อไม่เห็นอำมาตย์คณะที่ส่งไปทูลอาราธนากลับมา จึงได้ส่งอำมาตย์พร้อมทั้งบริวารไปอีก แต่ก็เข้าไปในลักษณะเดิม เป็นอย่างนี้ถึง ๕ คณะ จนครั้งสุดท้ายทรงรับสั่งให้กาฬุทายีอำมาตย์ไปกราบทูล กาฬุทายีอำมาตย์ถือโอกาสกราบทูลขออุปสมบท

เมื่อมาถึงพระเวฬุวันมหาวิหารแล้วได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์พร้อมทั้งบริวาร และได้ทูลขออุปสมบทในพระพุทธศาสนา

หลังจากอุปสมบทแล้วได้กราบทูลพระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองกบิลพัสดุ์ ทรงรับคำอาราธนาของพระกาฬุทายี จึงได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกประมาณสองหมื่นรูปไปยังเมืองกบิลพัสดุ์ ซึ่งมีระยะทางราว ๖๐ โยชน์ พระกาฬุทายีได้ไปแจ้งเหตุการณ์เสด็จแด่พระเจ้าสุทโธทนะทุกวัน

เสด็จถึงเมืองกบิลพัสดุ์

ครั้นเสด็จถึงเมืองกบิลพัสดุ์แล้ว ประทับที่นิโครธารามซึ่งพระประยูรญาติได้สร้างไว้รองรับเสด็จ ในขณะนั้นเหล่าพระประยูรญาติถือว่าตัวมีอายุมากกว่าไม่ยกหัตถ์นมัสการ พระพุทธองค์ทรงทราบเหตุจึงทรงแสดงอิทธิฤทธิ์เหาะขึ้นไปบนอากาศยังฐูลีละอองพระบาทให้ตกบนศีรษะของเหล่าประยูรญาติทำลายทิฏฐิจนหมดสิ้น และได้ตรัสธรรมเทศนาชื่อ “พุทธวงศ์” พระเจ้าสุทโธทนะพร้อมด้วยพระประยูรญาติได้ประนมหัตถ์ถวายนมัสการด้วยความชื่นชมโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง

ฝนโบกขรพรรษตก

ลำดับนั้นฝนโบกขรพรรษ ซึ่งมีลักษณะเป็นสีแดงตกลงในท่ามกลางแห่งสมาคมพระประยูรญาติเป็นที่น่าอัศจรรย์ใจ สำหรับฝนโบกขรพรรษตกลงมาแล้วผู้ถูกฝนต้องการจะให้เปียกก็เปียก ไม่ต้องการให้เปียกก็ไม่เปียก เหมือนกับน้ำฝนที่ตกลงบนใบบัวไม่เปียกใบบัว พวกภิกษุเห็นเหตุอัศจรรย์เช่นนั้นต่างโจทย์ขานกันไปทั่ว

พระพุทธเจ้าตรัสแก่พวกภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฝนโบกขรพรรษตกในกาลนี้เท่านั้นหามิได้ในอดีตกาลเมื่อตถาคตเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ฝนโบกขรพรรษนี้ก็เคยตกมาแล้วเช่นกัน” จากนั้นทรงแสดงเวสสันดรชาดก หลังจากแสดงพระธรรมเทศนาจบเหล่าพระประยูรญาติต่างก็ทูลลากลับ แต่ไม่มีใครกราบทูลอาราธนาให้เสด็จไปเสวยภัตตาหารในพระราชวัง รุ่งขึ้นพระพุทธองค์ได้เสด็จบิณฑบาตในเมืองกบิลพัสดุ์ตามลำดับตรอก เพื่อโปรดชาวเมืองตามประเพณีของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

พระพุทธบิดาบรรลุมรรณ

ขณะนั้นพระนางยโสธราศดับว่า พระพุทธองค์กำลังเสด็จรับบาตรจากชาวเมือง จึงพาราหุลกุมารไปยืนดูที่ช่องสีหบัญชร (หน้าต่าง) เห็นพระพุทธองค์ทรงรุ่งเรืองด้วยพระฉัพพรรณรังสีจึงตรัสสรรเสริญ จากนั้นได้กราบทูลให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ

พระเจ้าสุทโธทนะทรงสดับเช่นนั้นแล้ว รีบเสด็จไปประทับยืนเฉพาะพระพักตร์แล้วตรัสห้ามไม่ให้บิณฑบาต เพราะเป็นการเสื่อมเสียเกียรติวงศ์ตระกูล พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

“มหาบพิตร การออกบิณฑบาตเป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” จากนั้นทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดพระพุทธบิดาด้วยพระคาถาว่า “ผู้ใดไม่ประมาทในบิณฑบาตอันบุคคลพึงลุกขึ้นยืนรับ มีอุตสาหะประพฤตีสัจธรรม ผู้นั้นพึงอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” ครั้นจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าสุทโธทนะบรรลุมรรณเป็นพระโสดาบัน ทรงอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จเสวยภัตตาหารในพระราชวัง

พระนางปชาบดีและพระพุทธบิดาบรรลุมรรณ

เช้าวันที่สอง พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปเสวยภัตตาหารในพระราชวัง ทรงแสดงเทศนาโปรดพระนางปชาบดีโคตมีด้วยพระคาถาว่า “บุคคลใดประพฤตีสัจธรรม ไม่ประกอบทุจริต บุคคลนั้นย่อมอยู่เป็นสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า” จบแล้วพระนางปชาบดีโคตมีได้บรรลุมรรณเป็นพระโสดาบัน ส่วนพระเจ้าสุทโธทนะได้บรรลุมรรณเป็นพระสกทาคามี

และในวันที่สามได้เสด็จไปเสวยภัตตาหารในพระราชวังอีก ตรัสมหาธรรมปาสดาจนจบ พระพุทธบิดาได้บรรลุมรรคเป็นพระอนาคามี

พระนางพิมพาบรรลู่โสดาบัน

พระพุทธองค์เสด็จไปเสวยภัตตาหารในพระราชวังเป็นเวลาถึงสามวันแล้ว แต่พระนางพิมพาก็ยังไม่ได้เสด็จมาเข้าเฝ้า วันที่สี่พระเจ้าสุทโธทนะจึงรับสั่งให้นางสนมไปเชิญเสด็จ แต่พระนางก็ยังไม่ได้เสด็จมาเข้าเฝ้า พระเจ้าสุทโธทนะจึงทูลอาราธนาขอให้พระพุทธองค์เสด็จไปเยี่ยมพระพุทธองค์จึงเสด็จพร้อมด้วยพระอัครสาวกทั้งสอง

พอได้เห็นพระพุทธองค์เท่านั้น พระนางพิมพาก็ทรงกันแสงน้ำพระเนตรท่วมพระพักตร์ แล้วก้มศีรษะชนพระบาทของพระพุทธองค์ โอกาสนั้นพระเจ้าสุทโธทนะทูลแด่พระพุทธองค์ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า จะหาสตรีใดที่เสมอได้ยากยิ่ง พระนางมีความจงรักภักดีเป็นที่สุด จำเดิมตั้งแต่พระองค์เสด็จออกบรรพชา พระนางมีแต่ความระทมทุกข์ แม้จะนั่งนอนยืนเดินก็ไม่สำราญพระทัย มีแต่ความทุกข์โศกมิเหือดหาย และแม้พระประยูรญาติจะรับกลับไปบำรุงเลี้ยงดูพระนางก็ไม่ปรารถนา มีความตั้งใจสวามิภักดิ์ซื่อสัตย์เฉพาะต่อพระองค์เท่านั้น ขอพระองค์ประทานชีวิตแก่พระนางผู้มีความจงรักภักดีด้วยเถิด”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “มหาบพิตร พระนางพิมพามีจิตเสน่หาสวามิภักดิ์ต่อเราตถาคตในชาตินี้เท่านั้นหามิได้ แม้ในอดีตชาติ พระนางก็มีอุปการคุณช่วยตถาคตบำเพ็ญบารมีมาเป็นอเนกขัตติเยติเดียว” จากนั้นทรงแสดงจันทกนิริชาดกโดยพิสดาร เพื่อบำบัดความเศร้าโศกของพระนางพิมพาให้เบาบางลง หลังแสดงจบลงแล้วพระนางได้บรรลุมรรคเป็นพระโสดาบัน

พระนันทกุมารออกบวช

ในวันที่ห้า พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับภัตตาหารในพระราชวังของนันทกุมารผู้เป็นพุทธอนุชา และวันนั้นเป็นวันวิวาห์มงคลของนันทกุมารกับนางชนบทกัลยาณี ทรงทำภักติกเสร็จแล้วประทานบาตรให้นันทกุมารถือ จากนั้นตรัสมงคลกถา จบแล้วเสด็จออกจากพระราชวังไปโดยมิได้รับบาตรจากนันทกุมาร และนันทกุมารก็ไม่ทูลเตือนแต่ถือบาตรตามเสด็จถึง นิโครธาราม พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นันทะ เธอจะบวชหรือ” แม้ไม่อยากบวชแต่นันทกุมารก็กราบทูลรับว่า “จะบวช” เพราะความเคารพนับถือในพระพุทธเจ้า และได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา

พระราหูลุมารบรรพชา

ในวันที่เจ็ด พระนางพิมพาจัดแจงประดับตกแต่งราหูลุมาร แล้วส่งไปหาพระพุทธเจ้าซึ่งกำลังเสด็จบิณฑบาตพร้อมกับตรัสตั้งว่า “สมณะนั้นเป็นบิดาของลูก ลูกจงทูลขอทรัพย์สมบัติกับพระองค์เถิด” ครั้นแล้วราหูลุมารกลับขึ้นชมพระพุทธรองค์ หลังจากเสวยภัตตาหารเสร็จ ทรงอนุโมทนาแล้วเสด็จกลับพระวิหาร

ราหูลุมารตามส่งเสด็จไปถึงพระวิหารแล้วทูลขอสมบัติ ทรงดำริว่า ทรัพย์สมบัติเป็นของที่จะเวียนไปในสังสารวัฏ ดังนั้นเราจักให้อริยทรัพย์แก่ราหูลุมาร แล้วตรัสกับพระสารีบุตรว่า “เธอจงบรรพชาให้ราหูลุมาร” พระสารีบุตรรับพุทธานุญาตแล้วบวชราหูลุมารเป็นสามเณร สามเณรราหูจึงได้ชื่อว่า เป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา

พระเจ้าสุทโธทนะขอพร

พระเจ้าสุทโธทนะทราบข่าวการบวชของราหูลุมารมีพระทัยโสมนัสเพราะทรงดำริว่า จักให้สิทธิลุมารหรือนันทกุมารครองราชย์สมบัติสืบแทน แต่ทั้งสองก็ออกบวชเสีย และทรงหวังว่าราหูลุมารจักครองราชย์แทน แม้ราหูลุมารก็ออกบรรพชาอีกองค์หนึ่ง จึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระวิหาร ทูลขอพรว่า ตั้งแต่เข้าไปกลบสูตรผู้ใคร่จะบวช ถ้าบิดามารดาไม่ยินยอมอนุญาตให้บวชของอย่าบรรพชาอุปสมบทให้กลบสูตรผู้นั้น พระพุทธรองค์ทรงอนุโมทนาตามที่พระพุทธบิดาทูลขอทุกประการ

พระราหูลบรรลุลุธรรมเป็นพระอรหันต์

วันหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสสอนพระราหูลเรื่องปัญหาเปรียบด้วยกระจกเงา คือก่อนทำงาน ด้วยกายวาจาและใจ ต้องใช้ปัญญาพิจารณาว่าเดือดร้อนตัวเอง เดือดร้อนผู้อื่น เดือดร้อนทั้งตัวเอง และผู้อื่นไม่ควรกระทำ ตรัสสอนถึงธาตุ ๕ อย่าง คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ อากาศธาตุ ว่าไม่ควรยึดมั่นถือมั่น พรหมวิหาร ๔ อสุภะ อนิจจสัญญา ควรทำให้มากเจริญให้มากย่อมมีอานิสงส์ใหญ่ ต่อมาได้ฟังเรื่องอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ท่านส่งใจไปตามพระธรรมเทศนาได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

พระราหูลเป็นผู้ใคร่ในการศึกษาพระธรรมวินัยเป็นอย่างยิ่งแต่ยังเป็นสามเณร ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ใคร่ในการศึกษา

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๑๐

๑. ธรรมะเปรียบด้วยกระจกเงา ที่พระศาสดาตรัสแก่สามเณรว่าด้วยเรื่องอะไร ?

ก. การเสียสละ

ข. ความมีเมตตา

ค. การทำงานด้วยปัญญา

ง. การไม่กล่าวเท็จ

๒. วิวาท์ลุ่มเกิดขึ้นแก่พระสาวกรูปใด ?

ก. พระมหากัสสปะ

ข. พระนันทะ

ค. พระอานนท์

ง. พระอนุรุทธะ

๓. ฝนโบกขรพรรษที่ตกลงในท่ามกลางสมาคมพระญาติของพระพุทธเจ้า มีสีอะไร ?

ก. แดง

ข. แดงเข้ม

ค. ขาวใส

ง. เหลือง

๔. ใครทูลเชิญพระศาสดาเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ได้สำเร็จ ?

ก. พระกาฬทายี

ข. พระอานนท์

ค. พระอุบาลี

ง. พระราหุล

๕. ใครทูลขอให้บวชกุลบุตรที่มารดาบิดาอนุญาตเสียก่อน ?

ก. พระเจ้าพิมพิสาร

ข. พระเจ้าอชาตศัตรู

ค. พระเจ้าสุทโธทนะ

ง. พระเจ้าโกรัพยะ

๖. พระสาวกรูปใด ได้รับเอตทัคคะทำตระกูลให้เลื่อมใส ?

ก. พระกาฬทายี

ข. พระโสภิตะ

ค. พระพากุละ

ง. พระรัฐบาล

๗. พระศาสดา แสดงธรรมโปรดพระเจ้าสุทโธทนะครั้งแรกที่ไหน ?

ก. บุปผาราม

ข. เวฬุวนาราม

ค. นิโครธาราม

ง. อัมพวนาราม

๘. ฝนโบกขรพรรษตก ในคราวเสด็จไป ณ ที่ใด ?

ก. กรุงราชคฤห์

ข. กรุงกบิลพัสดุ์

ค. กรุงเวสาฬะ

ง. กรุงเทวทหะ

๙. พระเจ้าสุทโธทนะพึงธรรมอะไร จึงบรรลุพระอรหัต ?

ก. อนุปปฬิกถา

ข. อนิจจาปิฎกสังยุต

ค. ธรรมปาลชาดก

ง. เวสสันดรชาดก

๑๐.สามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนาชื่อใคร ?

ก.สามเณรสังกัจจะ

ข.สามเณรสาณู

ค.สามเณรชัยเสนะ

ง.สามเณรรากุล

เฉลย

๑.ก

๒.ข

๓.ก

๔.ก

๕.ก

๖.ก

๗.ก

๘.ข

๙.ข

๑๐.ง

ปริเฉทที่ ๑๑

ว่าด้วยศากยวงศ์ออกบวช

ปรารภเหตุศากยวงศ์ออกบวช

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกกลุ่มหาชนบทประทับอยู่ที่อนุปิยัมพวัน ซึ่งเป็นสวนแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในเขตอนุปิยนคม แขวงมัลลชนบท เมืองพาราณสี

ในการนั้นเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ได้ปรารภกับน้องชายคืออนุรุธะว่า ในตระกูลของเราไม่มีใครออกบวชตามเสด็จพระบรมศาสดาเลย เราทั้งสองจักต้องออกบวชผู้หนึ่ง เธอจักบวช หรือเราจักบวช อนุรุธะทูลว่า ขอให้เจ้าพี่ออกบวชเถิด ดังนี้แล้ว มหานามะได้แนะนำเกี่ยวกับการทำงานเลี้ยงชีพมีกสิกรรมและพาณิชยกรรมเป็นต้น เมื่อฟังจบแล้ว อนุรุธะเกิดความท้อแท้เบื่อหน่าย เห็นว่าการทำงานเป็นเรื่องยุ่งยากไม่มีสิ้นสุดจึงตัดสินใจออกบวช

ครั้นตกลงกันเช่นนั้นแล้ว อนุรุธะได้ขออนุญาตพระมารดาเพื่อออกบวช แต่พระมารดาตรัสห้ามถึง ๓ ครั้ง จนในที่สุดก็จำยอมอนุญาตว่า ถ้าเจ้าภักทียราชกุมารออกบวช เจ้าก็จงออกบวชเถิด จึงได้ไปชวนเจ้าภักทียะให้ออกบวช ซึ่งเจ้าภักทียราชกุมารตกลงบวชด้วยเช่นกัน

เจ้าชายศากยะและโกถิยะทั้ง ๖ ออกบวช

จากนั้นเจ้าชายศากยะ ๕ พระองค์ คือ เจ้าชายภักทียะ เจ้าชายอนุรุธะ เจ้าชายอานนท์ เจ้าชายภักคุ เจ้าชายกิมพิละ และเจ้าชายฝ้ายโกถิยะ ๑ พระองค์ คือ เจ้าชายเทวทัต ได้ชักชวนนายอุบาลี ผู้เป็นช่างกลบ (ช่างตัดผม) ประจำราชสำนักออกบวชด้วย รวมเป็น ๖ คน ได้พากันเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ซึ่งประทับอยู่ที่อนุปิยัมพวัน ถวายอภิวาทแล้วทูลขออุปสมบทว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายเป็นกษัตริย์ผู้มีชาติยศมีฐานะแรงกล้า ขอพระองค์โปรดประทานให้การอุปสมบทแก่อุบาลีผู้เป็นอำมาตย์ติดตามรับใช้ข้าพระพุทธเจ้าก่อน แล้วจึงบรรพชาให้พวกข้าพระองค์ในภายหลัง เพื่อที่จะได้ทำความเคารพกราบไหว้อุบาลีผู้บวชก่อน จักบรรพชาเสียได้ซึ่งชาติยศมีฐานะให้เบาบางลงได้ พระพุทธองค์ประทานอุปสมบทให้แก่อุบาลีก่อน แล้วบวชให้เจ้าชายราชทั้ง ๖ ตามความประสงค์ตามลำดับ

หลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว แต่ละท่านได้ชวนชวายเป็นการบำเพ็ญเพียรตามกำลังสติปัญญาของตน และได้บรรลุนิพพานต่าง ๆ กันตามบุญบารมีที่ได้สั่งสมมา ดังนี้

พระอุบาลี

พระอุบาลี เรียนกัมมัญฐานจากพระพุทธเจ้าแล้วบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งยวด จากนั้นไม่นานก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ท่านยังมีคุณสมบัติพิเศษกล่าวคือ เป็นผู้ทรงจำพระวินัยปิฎกได้แม่นยำ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งเอกทศกะทางด้านเป็นผู้ทรงจำพระวินัย และในคราวทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก ท่านได้รับหน้าที่เป็นผู้วิสันนาพระวินัย

พระภัททิยะ

พระภัททิยะบำเพ็ญกัมมัญฐานอย่างยิ่งยวด แล้วได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในพรรษาแรกเท่านั้น เมื่ออยู่ในป่าก็ดี อยู่ได้ร่มไม้ก็ดี หรือในเรือนร้างก็ดี มักเปล่งอุทานว่า สุขหนอ ๆ พวกภิกษุคิดว่า ท่านอุทานถึงความสุขที่เคยได้รับตอนเป็นเจ้าชาย จึงกราบทูลแด่พระพุทธองค์ทรงเรียกท่านมาตรัสถาม ทราบความจริงว่าที่อุทานเช่นนั้น เพราะมีความสุขจากการบรรลุธรรม จึงตรัสสรรเสริญท่านด้วยประการต่าง ๆ และยกย่องไว้ในตำแหน่งเอกทศกะทางเป็นผู้มีตระกูลสูง

พระอนรุทธะ

พระอนรุทธะบวชแล้วเรียนกรรมฐานในสำนักของพระสารีบุตร ไปบำเพ็ญเพียรอยู่ที่ป่าจันทรงสทหายวัน แคว้นเจติ ตริภังค มหาปุริสวัตถิ ๗ ข้อ คือ

๑. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้มีความปรารถนาน้อย ไม่ใช่ของผู้มีความมักมาก
๒. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้สันโดษยินดีด้วยของที่มีอยู่ ไม่ใช่ของผู้ไม่สันโดษ
๓. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้สังคแล้ว ไม่ใช่ของผู้ยินดีในหมู่คณะ
๔. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้ปรารถนาความเพียร ไม่ใช่ของผู้เกียจคร้าน
๕. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้มีสติมั่นคง ไม่ใช่ของคนหลง
๖. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้มีใจมั่นคง ไม่ใช่ของผู้มีใจไม่มั่นคง
๗. ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้มีปัญญา ไม่ใช่ของผู้ทรมปัญญา

พระพุทธองค์ทรงทราบท่านลำบากในการตรีกัมมมหาปุริสวัตถิข้อที่ ๘ จึงเสด็จไปยังที่นั้น และตรัสอริยวงศปฏิปทา ว่าด้วยข้อปฏิบัติของวงศ์พระอริยเจ้า คือความสันโดษในปัจจัย ๔ และยินดีในการเจริญกุศลธรรม แล้วตรัสข้อที่ ๘ ว่า

ธรรมนี้เป็นธรรมของผู้ยินดีในธรรมที่ไม่เนิ่นช้า ไม่ใช่ของผู้ยินดีในธรรมที่เนิ่นช้า

พระอนรุทธะตรีกตรองตามพระโอวาท ตั้งใจปฏิบัติธรรมด้วยความไม่ประมาทในที่สุดก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ณ ที่นั้น

และเป็นผู้ขวนขวานในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ นอกจากนี้ท่านยังมีคุณสมบัติพิเศษ กล่าวคือ มักพิจารณาอุสสวัตโลกด้วยตาทิพย์อยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีทิพพจักขุญาณ

พระอานนท์

พระอานนท์หลังจากบวชแล้วได้ฟังโอวาทของพระปุณณมณฺฑานินฺบุตรแล้วได้บรรลุธรรม เป็นโสดาบัน ท่านเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือหลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้ และเผยแผ่พระพุทธศาสนามา ๒๐ ปี ไม่มีพระภิกษุผู้ทำหน้าที่อุปัฏฐากเป็นประจำ ต่อมาพระภิกษุ สงฆ์เลือกพระอานนท์เป็นอุปัฏฐาก ก่อนทำหน้าที่อุปัฏฐากท่านทูลขอพร ๘ ประการ คือ

- ๑.อย่าประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระองค์
- ๒.อย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตแก่ข้าพระองค์
- ๓.อย่าโปรดให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับของพระองค์
- ๔.อย่าทรงพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์
- ๕.จงเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระองค์รับไว้
- ๖.ขอให้ข้าพระองค์พาบริษัทยั้งมาเข้าเฝ้าแต่ที่ไกลได้เข้าเฝ้าในขณะที่มาได้ทันที
- ๗.ถ้าข้าพระองค์เกิดความสงสัยขึ้นเมื่อใด ขอให้เข้าเฝ้าทูลถามได้เมื่อนั้น
- ๘.ถ้าพระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาเรื่องใดในที่ลับหลังข้าพระองค์ ขอพระองค์ทรง ตรีสพระ ธรรมเทศนาเรื่องนั้นแก่ข้าพระองค์

วัตถุประสงค์ในการทูลขอพร

พระอานนท์ทูลขอพร ๘ ประการข้างต้นนั้น เพื่อป้องกันคนภายนอกตำหนิว่า อุปัฏฐาก เพื่อต้องการลาภ ๑ ข้อเบี่ยงปลายเพื่อป้องกันข้อครหาว่า อุปัฏฐากไปทำไมแม้กิจเพียงแค่นั้น พระ พุทธองค์ยังไม่ทรงอนุเคราะห์ และข้อสุดท้ายเพื่อป้องกันข้อครหาว่า เฝ้าตามเสด็จอยู่จุจงตามตัว แม้ธรรมนี้ก็ไม่รู้ว่าพระพุทธองค์ทรงแสดงที่ไหนและเมื่อไร

พระพุทธเจ้าประทานอนุญาตตามที่ขอทุกประการ นอกจากนั้นท่านยังมีคุณสมบัติพิเศษ กล่าวคือ มีความ پاکเพียรทรงจำพระวินัยได้แม่นยำ และฉลาดในการแสดงธรรม ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะทางด้านเป็นพหูสูตร มิสฺติ มิคฺติ มิริติ (มีความ เพียร) และ เป็นพุทธอุปัฏฐาก

บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์

พระอานนท์หลังจากที่พระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานแล้วได้ ๓ เดือน ก่อนทำปฐมสังคายนาหนึ่งวัน ท่านทำความเพียรอย่างหนัก หวังจักสำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนทำสังคายนา แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะจิตใจฟุ้งซ่าน จึงหยุดจงกรมนั่งลงบนเตียง เอียงกายลงด้วยประสงคฺจะพักผ่อน พอยกเท้าขึ้นจากพื้น ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอน ตอนนั้นเองจิตของท่านก็หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์ ท่านองค์เดียวเท่านั้นที่บรรลุพระอรหันต์ไม่อยู่ในอิริยาบถ ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน งานประกาศพระศาสนาที่สำคัญ คือ ได้รับคัดเลือกจากพระสงฆ์ ๕๐๐ องค์ ให้เป็นผู้วิสันนาพระธรรม คือ พระสูตรต้นปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก เมื่อคราวทำสังคายนาครั้งแรก ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามั่นคงถาวร เผยแผ่มาถึงปัจจุบันนี้

พระภักคฺและพระกิมพิละ

ส่วน พระภักคฺ และ พระกิมพิละ ได้ชวนขวายเป็นการบำเพ็ญเพียรไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหันต์ผล ท่านทั้งสองได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนาเป็นอย่างมาก

พระเทวทัตน้อยใจ

ในบรรดาเจ้าชายศากยะที่ออกบวชพร้อมอุบาลีนั้น พระเทวทัตสำเร็จเพียงโลภียฌาน ในครั้งที่พระพุทธเจ้าประทับที่เมืองโกสัมพี ทรงได้รับการสักการบูชาจากมหาชนเป็นจำนวนมาก พระเทวทัตเกิดความน้อยใจคิดว่า เราก็เป็นขัตติยราชเหมือนกัน ทำไมไม่มีใครนับถือเลย ครั้นแล้วพิจารณาว่าจักทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเลื่อมใสให้ได้ แล้วเริ่มแผนการโดยได้เนรมิตเป็นกุมารน้อย พ้นกายด้วยอสรพิษแสดงแก่พระราชกุมาร ทำให้เจ้าชายอชาตศัตรูตกพระทัยกลัว จึงปลอมโยนให้หายจากตถพระทัย แล้วแสดงตนเป็นพระภิกษุ

ฝ่ายเจ้าชายอชาตศัตรูเห็นปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์เช่นนั้นเกิดความเลื่อมใส น้อมถวายลาภสักการะมากมาย ต่อมาพระเทวทัตคิดอีกว่า จักปกครองภิกษุสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเวฬุวันมหาวิหาร แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า บัดนี้พระองค์ทรงชราภาพแล้ว จงพระลํารายในทิณฐธรรมสุขวิหารเถิด ขอพระองค์ทรงมอบภาระแห่งสงฆ์ให้แก่ข้าพระองค์เถิด” พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต จึงเป็นเหตุให้พระเทวทัตผูกอาฆาตในพระพุทธองค์

เจ้าชายอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระบิดา

จากนั้นได้ปรึกษากับเจ้าชายอชาตศัตรูให้ปลงพระชนม์พระบิดาแล้วสถาปนาเป็นกษัตริย์ ส่วนตนเองจะปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าแล้วปกครองคณะสงฆ์แทน พระราชกุมารเชื่อตามทำที่ พระเวททัตพล จึงจัดการปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระบิดาแล้วสถาปนาตนเองขึ้นเป็น กษัตริย์แทน

พระเวททัตทำอนันตริยกรรม

พระเวททัตได้สมคบกับเจ้าชายอชาตศัตรูในการปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าด้วยวิธีการต่าง ๆ กล่าว คือ

ครั้งที่ ๑ ตั้งนายขมังธนูไปปลงพระชนม์พระพุทธองค์ แต่นายขมังธนูฟังธรรมแล้วได้บรรลุ โสคาปัตติผล

ครั้งที่ ๒ ขึ้นไปบนภูเขาภิษณภูฏกลิ้งศิลาลงมาเพื่อให้ทับพระพุทธองค์ แต่ด้วยพระบารมี ของพระพุทธองค์ ก้อนศิลาได้กลิ้งไปผิดทางกระทบพื้นแตกกระจายมีเพียงสะเก็ดหินกระเด็นไป กระทบพระบาททำให้ห้อพระโลหิต

ครั้งที่ ๓ พระเวททัตปล่อยช้างนาฬาคีรีซึ่งดุร้าย เพื่อปลงพระชนม์ในขณะที่พระพุทธองค์ กำลังเสด็จบิณฑบาต แต่พระองค์ทรงทรงมานช้างนาฬาคีรีจนหมดพยศในที่สุด

ตั้งแต่นั้นมามหาชนต่างโจทษ์ขานถึงพฤติกรรมของพระเวททัต พระเจ้าอชาตศัตรูทรง สดับข่าวเช่นนั้นแล้วละอายพระทัย จึงรับสั่งให้เลิกจัดอาหารถวายพระเวททัต และไม่เสด็จไปหา พระเวททัตเหมือนอย่างเคย

ทูลขอวัตถุ ๕ ประการ

พระเวททัตเมื่อกลับกลายเป็นผู้เสื่อมจากลาภสักการะ ทั้งจากพระเจ้าอชาตศัตรูและ ชาวเมือง จึงคิดหาวิธีการดำรงชีพด้วยการหลอกลวงว่าเป็นผู้เคร่งครัด เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลขอ วัตถุ ๕ ประการ แล้วกล่าวอีกว่า ถ้าภิกษุรูปใดจะถือข้อใดให้ถือปฏิบัติข้อนั้นโดยเคร่งครัดตลอดชีพ ไม่มีข้อยกเว้น แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตโดยตรัสว่า ควรปฏิบัติได้ตามแต่ศรัทธา เพราะทรง ดำริว่า เป็นการยากแก่การปฏิบัติ ควรดำเนินทางสายกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา วัตถุ ๕ ประการที่พระ เวททัตทูลขอ คือ

- ๑.ให้อยู่ป่าเป็นวัตร (ห้ามจำพรรษาในบ้าน)
- ๒.ให้อยู่โคนไม้เป็นวัตร (ห้ามอยู่ในเสนาสนะที่เขาถวายเป็นวัตร)
- ๓.ให้นุ่งผ้าบังสุกุลเป็นวัตร (ห้ามใช้ผ้าที่เขาถวายเป็นวัตร)

๔. ให้บิดาเป็นวัตร (ห้ามรับภิกษุใหม่)

๕. ให้เว้นการบริโภคเนื้อและปลา (ให้ฉันมังสวิรัต)

ปรารภทำสังฆเภท

พระเทวทัตเมื่อเห็นพระพุทธองค์ทรงปฏิเสชนั้น จึงกล่าวยกโทษพระพุทธองค์ว่าคำสอนของตนประเสริฐกว่า พวกภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ผู้มีสติปัญญาอ่อนหลงเชื่อตามคำสอนของพระเทวทัต ยอมตนเป็นสาวกของพระเทวทัต ปรารภทำสังฆเภทจากพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วตรัสเรียกพระเทวทัตเข้าเฝ้าเพื่อตรัสถาม ครั้นทรงทราบความจริงแล้วตรัสตักเตือนมิให้พระเทวทัตทำสังฆเภท แม้กระนั้นพระเทวทัตก็ไม่เชื่อเพื่อในพระดำรัสของพระพุทธเจ้าจึงพาบริวารออกไปจนถึงเมืองราชคฤห์ ในที่นั้นได้พบกับพระอนนทกัณฐะว่า “จำเดิมแต่นี้ไป เราจักเว้นจากพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ทั้งปวง ทำสังฆอุบาสกเฉพาะพวกเราเท่านั้น” เมื่อถึงวันทำอุบาสกพระเทวทัตพาภิกษุบริวารประชุมทำสังฆกรรมแยกจากพระสงฆ์ทั้งหมด จากนั้นพาพวกภิกษุบริวารไปอาศัยประเทศ พระพุทธองค์รับสั่งให้พระอัครสาวกพาภิกษุทั้งหลายกลับสำนักพระพุทธองค์ตามเดิม

พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบ

ขณะนั้นพระโกกาลิกะซึ่งเป็นศิษย์ผู้ใหญ่ของพระเทวทัตเห็นพฤติการณ์เช่นนั้น จึงเดือดดาลกล่าวโทษและทำร้ายพระเทวทัตจนอาเจียนเป็นโลหิตอาพาธหนักนานถึง ๕ เดือน ต่อมาคิดว่าชีวิตของตนคงจะไม่รอดแล้ว ต้องการกราบทูลขอขมาต่อพระพุทธเจ้า จึงขอให้ศิษย์พาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ครั้นถึงสระโบกขรณีพระเทวทัตประสงค์จะสรงน้ำ พอเท้าห้อยแตะพื้นดินเท่านั้นแผ่นดินได้แยกออกเป็นช่องสูบเอาร่างพระเทวทัตจมลงจนถึงคอ

ในขณะนั้นพระเทวทัตคิดว่า วาระสุดท้ายของตนได้มาถึงแล้ว จึงกล่าวคาถาบูชาพระพุทธเจ้าและถวายกระดุกคางเป็นเครื่องสักการะว่า “ข้าพระองค์ขอถวายกระดุกคางและศิระนี้เป็นพุทธบูชาแด่พระสัพพัญญูเจ้า และขอถึงพระองค์เป็นสรณะ” ครั้นแล้วก็จมหายไปในมหาปรุพิบังเกิดในอเวจีมหานรก พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสาวกและพุทธบริษัทได้แต่สังเวชสลดใจแล้วตรัสเทศนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ทำความชั่ว ย่อมเดือดร้อนในโลกทั้งสอง คือทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือไปสู่ทุกคติแล้วก็ย่อมเดือดร้อนยิ่งขึ้นไปด้วยคิดว่า เราทำชั่วแล้วจึงได้เสวยทุกข์เช่นนี้”

บุคคลที่ถูกแผ่นดินสูบในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลมีบุคคลที่ถูกแผ่นดินสูบอยู่ ๕ คน คือ

๑. พระเจ้าสุปปพุทธะ เพราะโทษคือปิดทางบิณฑบาตของพระพุทธเจ้า
๒. พระเทวทัต เพราะโทษคือทำสังฆเภท
๓. นางจิณฺณมานวิกา เพราะโทษคือใส่ร้ายพระพุทธเจ้าด้วยอสังกรรม
๔. นันทมานพ เพราะโทษคือข่มขืนภิกษุณีอุบลวรรณาเถรี
๕. นันทยักษ์ เพราะโทษคือประหารพระสารีบุตร

ปัญหาและเฉลยปริณิเทศที่ ๑๑

๑. เจ้าศากยะและเจ้าโกลิยะทั้ง ๖ ให้อุบาสีบวชก่อนเพราะเหตุใด ?

ก. เพราะต้องการละมานะความถือตัว	ข. เพราะอุบาสีมีอายุมากกว่า
ค. เพราะเคยมีอุปการคุณต่อกัน	ง. เพราะเป็นพุทธประสงค์

๒. ใครสอนวิธีทำการเกษตร แก่พระอนุรุทธศากยะ ?

ก. พระเจ้ามหานามะ	ข. พระเจ้าภัททิยะ
ค. พระเจ้าอมิตทนะ	ง. พระเจ้าสุกโกทนะ

๓. พระสาวกรูปใด บรรลุพระอรหันต์ในอิริยาบถแปลกกว่าพระสาวกรูปอื่น ?

ก. พระอานนท์	ข. พระอุบาลี
ค. พระอนุรุทธะ	ง. พระสารีบุตร

๔. พระเถระรูปใด บวชก่อน ?

ก. พระภค	ข. พระกิมพิละ
ค. พระอานนท์	ง. พระอุบาลี

๕. พระอานนท์ได้บรรลุโสดาปัตติผล เพราะได้ฟังธรรมจากใคร ?

ก. พระพุทธเจ้า	ข. พระสารีบุตร
ค. พระปัญณมณฺตานีบุตร	ง. พระอัสสชิ

๖. “ธรรมนี้เป็นของผู้มีสติตั้งมั่น ไม่ใช่ของผู้มีสติหลงลืม” เป็นความตริกของพระเถระรูปใด ?

ก. พระภัททิยะ	ข. พระอานนท์
ค. พระอนุรุทธะ	ง. พระอุบาลี

๗. ใครทำหน้าที่วินิจฉัยอธิกรณ์ เรื่องมารดาของพระกุมารกัสสปะ ?

ก. พระสารีบุตร	ข. พระโมคคัลลานะ

จ.พระอุบาลี

๘. พระสาวกรูปใด ได้รับยกย่องให้เป็นนักกฎหมายในพระศาสนา ?

๖.พระนทีกัศสปะ

จ.พระมหาโกศลสพะ

๕.พระเทวทัตไม่ได้บรรลุมรรคผล เพราะสาเหตุใด ?

๖.ถูกถามถึงการระดมงบฯ

ง.มีปัญญาดีกว่าผู้อื่น

๑๐.เพราะเหตุไร นายภูษามาลาซื้ออุปาสีจึงได้บวชก่อนเจ้าชายทั้ง ๖ ?

๖. ต้องการตะมานะ

ง.เป็นพุทธประสงค์

๑๑. “ความสงสัยเกิดขึ้นเมื่อใด ขอข้าพระองค์ทูลถามได้เมื่อนั้น” เป็นคำพูดของใคร ?

๖.พระมหากษัตริย์

๙.พระอนรรุทตะ

๑๒. พระอนุรุทธะออกบวช ขณะพระพุทธรูปประทับอยู่ที่ไหน ?

๒. วัดเวฬุวัน

จ.อนุปิยนิคม

๑๓.พระสาวกรูปใด ไม่ได้บรรลุพระอรหัตในอริยบาททั้ง ๔ ?

ข.พระอานนท์

๙.พระอนรุทธะ

๑๔. มารดาของพระภักตยิยสาทุกะคือใคร ?

ข.นางปมิตา

ง.พระนางปชาบดีโคตมี

๑๕. ผู้ปรารถนาให้ชาวสากยะออกบวชตามพระพุทธองค์คือใคร ?

ข.อิมิโตททศกยะ

ง.นันทสาकยะ

๑๖.ใครที่บวชพร้อมกับพระเทวทัต ?

ข.พระอุรุเวศกัศสปะ

จ.พระบาททวักคัย

๑๗.พระเทวทัต ไม่ได้บรรลุมรรคผลเพราะอะไร ?

ก.เพราะมีมานะว่าเป็นกษัตริย์

ข.เพราะไม่ได้บวชเพราะศรัทธา

ค.เพราะมีปัญญาค้อยกว่าผู้อื่น

ง.เพราะถูกลาภสักการะครอบงำ

เฉลย

๑.ก	๒.ก	๓.ก	๔.ง	๕.ก
๖.ก	๗.ง	๘.ก	๙.ข	๑๐.ข
๑๑.ก	๑๒.ง	๑๓.ข	๑๔.ก	๑๕.ก
๑๖.ก	๑๗.ง			

ปริเฉทที่ ๑๒

ว่าด้วยพระโศณโกพิวิสะและพระรัฐบาลออกบวช

สถานะเดิมพระโศณโกพิวิสะเถระ

พระโศณโกพิวิสะ ชื่อเดิมว่า โสณะ เพราะเป็นผู้มีผิวพรรณผุดผ่องเหมือนทองคำ ส่วนโกพิวิสะ เป็นชื่อแห่งโคตร บิดาชื่อว่า อุตมเศรษฐี อยู่ที่เมืองจำปา แคว้นอังคะ มารดาไม่ปรากฏชื่อ เกิดในวรรณะแพศย์ ท่านมีลักษณะพิเศษคือ ตอนที่ท่านเกิดมีขนปรากฏที่ฝ่าเท้าทั้งสองข้าง เป็นผู้ชำนาญในการคิดพิน ๓ สาย เป็นคนละเอียดอ่อน บิดาได้สร้างปราสาท ๓ หลังให้พักใน ๓ ฤดู

มูลเหตุของการออกบวช

พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ มีพระประสงค์จะทอดพระเนตรชนที่ฝ่าเท้าทั้งสองข้างของนายโสณะ จึงรับสั่งให้เข้าเฝ้า เมื่อได้ทอดพระเนตรแล้ว ทรงรับสั่งให้โสณะพร้อมประชาชน ๘๐,๐๐๐ คน เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ซึ่งประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ได้ฟังอนุปพิภพิกถาและอริยสัจ ๔ เกิดความเลื่อมใส ทูลขอบวชในพระวินัย เพราะเห็นว่าการครองเรือนนั้น จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์กระทำได้ยาก ทรงประทานการบวชให้ตามประสงค์

บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์

ครั้งบวชแล้ว ไปบำเพ็ญเพียรอยู่ที่ป่าสิตวัน เขตเมืองราชคฤห์ ท่านเดินจงกรมจนเท้าแตก เลือดไหล เมื่อเดินไม่ได้จึงกลานด้วยเข่าและฝ่ามือทั้งสองข้าง จนกระทั่งเข่าและฝ่ามือทั้งสองแตกอีก แม้กระนั้นก็ยังไม่ได้บรรลุนิกรรมผลอะไร เกิดความเบื่อหน่ายอยากจะสึกไปครองเรือน พระพุทธองค์ได้เสด็จไปสอนให้ท่านทำความเพียรพอสว่างกลาง โดยยกพิน ๓ สายเข้ามาเปรียบเทียบ ท่านตั้งใจปฏิบัติตามพระโอวาท เร่งบำเพ็ญเพียรด้วยความไม่ประมาท ในที่สุดก็ได้บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์

งานประกาศพระศาสนา

พระโศณโกพิวิสะ เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับบุคคลผู้ต้องการบรรลุนิกรรม โดยการทำตัวเองให้ลำบากจนเกินไป ก็ไม่สามารถบรรลุนิกรรมได้ ผู้ที่จะบรรลุนิกรรมได้นั้นต้องบำเพ็ญเพียรในทางสาย

กลาง ไม่ตั้งหรือย่อหย่อนจนเกินไปนัก หลังจากการบรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์ ท่านแสดงคุณสมบัติของพระอรหันต์นั้นน้อมจิตไปในคุณ ๖ ประการ คือ

๑. น้อมเข้าไปในบรรพชา
๒. น้อมเข้าไปในความสงบ
๓. น้อมเข้าไปในความสำรวมไม่เบียดเบียน
๔. น้อมเข้าไปในความไม่ถือมั่น
๕. น้อมเข้าไปในความไม่มีความอยาก
๖. น้อมเข้าไปในความไม่หลง

พระโสณโกปิวิสะ ครั้งยังไม่บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์ ได้บำเพ็ญเพียรอย่างแรงกล้า พระพุทธรูปทรงยกย่องท่านว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ปรารถนาความเพียร” พระโสณโกปิวิสะ ได้ช่วยพระพุทธรูปประกาศพระศาสนา ดำรงอายุสังขารพอสมควรแก่อัฏฐกาแล้ว ก็นิพพานในที่สุด

สถานะเดิมพระรัฐบาลเถระ

พระรัฐบาล ชื่อเดิมว่า รัฐบาล แปลว่าผู้รักษาแว่นแคว้น เพราะตระกูลของท่านได้ช่วยกอบกู้แว่นแคว้นที่อยู่อาศัยซึ่งล่มสลายทางเศรษฐกิจเอาไว้ได้ ท่านจึงได้ชื่ออย่างนั้น บิดาและมารดาไม่ปรากฏนาม บิดาของท่านเป็นเศรษฐีหัวหน้าหมู่บ้าน เกิดในวรรณะแพศย์ ในอุลลโกฏฐิตนิคม แคว้นกुरु

มูลเหตุของการออกบวช

ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธรูปเสด็จไปยังโกฏฐิตนิคม แคว้นกुरु บ้านเกิดของท่าน ชาวกुरुเป็นจำนวนมากได้มาฟังธรรม รัฐบาลก็มาฟังธรรมด้วย หลังจากประชาชนกลับไปแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธรูปทูลขอบวชทรงตรัสบอกให้ไปขออนุญาตบิดาและมารดาก่อน

เขากลับไปบ้านขออนุญาตบิดาและมารดาบวช ท่านทั้งสองไม่อนุญาต จึงประทุษร้ายด้วยการอดอาหาร บิดาและมารดากลัวลูกชายจะตายจึงอนุญาตให้บวช ท่านเข้าไปเฝ้าพระพุทธรูปทูลขอ บวช ทรงอนุญาตให้พระเถระรูปหนึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้

บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์

หลังจากบวชแล้วท่านได้ตามเสด็จพระพุทธรูปไปพักอยู่ที่วัดเชตวัน เป็นผู้ไม่ประมาท ตั้งใจบำเพ็ญเพียร ใช้เวลา ๑๒ ปี จึงบรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์

พระรัฐบาล มีความเลื่อมใสในธรรมะตั้งใจจะออกบวช แต่กว่าจะได้บวชก็ยากลำบาก ต้องยอมอดอาหารเอาชีวิตเข้าแลกจึงได้บวช ดังนั้นพระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่า “เป็นเลิศกว่า ภิกษุทั้งหลาย ผู้บวชด้วยศรัทธา”

งานประกาศพระศาสนา

เมื่อบรรลุลุทธิธรรมเป็นพระอรหันต์แล้วท่านกลับไปยังแคว้นกุรุบ้านเกิด โปรดโยมบิดาและมารดาให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ท่านพักอยู่ที่สวนมิลกจิวัน พระราชอุทยานของพระเจ้าโกรพยะ เจ้าเมืองแคว้นกุรุ

อยู่มาวันหนึ่งพระราชาเสด็จไปยังพระราชอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นท่านทรงจำได้ และได้เข้าไปหาเพื่อสนทนาธรรมด้วย ทรงตรัสถามถึงความเลื่อม ๔ ประการ ที่บุคคลบางคนประสบเข้าแล้วจึงออกบวช คือ

๑.ความแก่ชรา

๒.ความเจ็บป่วย

๓.ความสิ้นโลกทรัพย์

๔.ความสิ้นญาติพี่น้อง

แต่ท่านไม่ได้เป็นอย่างนั้น ท่านรู้เห็นอย่างไรจึงได้ออกบวช พระเถระได้ทูลตอบถึงธรรมทูตเทศ คือ หัวข้อธรรม ๔ ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ อาตมาภาพรู้เห็นตามธรรมนั้น จึงออกบวช ธรรมทูตเทศ ๔ ประการ คือ

๑.โลกคือหมู่สัตว์ อันหรณำเข้าไปใกล้ความตายไม่ยั่งยืน

๒.โลกคือหมู่สัตว์ ไม่มีผู้ป้องกันไม่มีใครเป็นใหญ่เฉพาะตน

๓.โลกคือหมู่สัตว์ ไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป

๔.โลกคือหมู่สัตว์ พร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา

พระเจ้าโกรพยะทรงเลื่อมใสในธรรมะของท่าน ตรัสชมเชยแล้วทรงลากลับไป

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๑๒

๑.ข้อใด ไม่จัดเข้าในความเลื่อม ๔ อย่าง ที่พระเจ้าโกรพยะตรัสว่า เป็นเหตุให้คนออกบวช ?

ก.แก่

ข.เจ็บ

ค.ผิดหวัง

ง.สิ้นโลกทรัพย์

๒.พระสาวกรูปใดยอมอดอาหาร เพราะไม่ได้รับอนุญาตให้บวช ?

ก.พระรัฐบาล

ข.พระอนุรุทธะ

๑.พระราชนิพนธ์

๓.พระสาวกรูปใด อยู่ในครุภีมารดานานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ?

๖.พระสืวงศ์

๑.พระโศภิตะ

๔.พระโศณโกปิวิสะ ได้รับเอตทัคคะด้านใด ?

ข.สวดเสียงไพเราะ

ง.มักน้อยถึ้น โดย

๕.พระเจ้าจันทรปักษีทอดทรงสดับธรรมจากใครเป็นครั้งแรก ?

๖.พระโมคคัลลานะ

จ.พระพุทธเจ้า

๖.ใครกล่าวว่า “พราหมณ์ถือตัวว่าประเสริฐบริสุทธิ์เกิดจากพรหม”?

๖.พระเจ้ามธุรรราช

จ.ปทุมธานี

๗.ธรรมที่พระรัฐบาลเถระแสดงไว้ว่า “โลกคือหมู่วัวตัว พร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา”เรียกชื่ออย่างไร ?

๖. ธรรมจรรยา

๑. ธรรมชาติของจิต

๘. พระสาวกรูปใด บวชด้วยศรัทธา ?

๖.พระรัฏฐาบาล

๑.พระภักทิยะ

๕.ธรรมชาติ ๔ ใครแสดงแก่ใคร ?

ก.พระสารีบุตรแสดงแก่พระเจ้าพิมพิสาร

ข.พระอานนท์แสดงแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล

ค.พระรัฏฐบาลแสดงแก่พระเจ้าโกธิพะยะ

จ.พระมหากัจายนะเสดงแก่พระเจ้าจันทปัฐโชต

๑๐.พระสาวกรูปใด เติบจนจนเท้าแตก ?

๖.พระโศณกฏิกัณณะ

๑.พระภักทียะ

๑๑.พระรฐบาลใชวธิใด จึงไดบวชเปนพระภิกษุ ?

ข.อดอาหาร

ค.บวชตามเพื่อน

ง.ขอร้องบิดามารดา

๑๒. ธรรมชาติ ๔ ข้อ ๑ คือความที่ว่า โลกคือหมู่สัตว์...?

ก.ไม่มีผู้ป้องกัน

ข.ถูกขรนาไป

ค.ไม่มีอะไรเป็นของตน

ง.พร้อมอยู่เป็นนิตย์ไม่รู้จักอ้อม

๑๓. พระเจ้าโกธิปะยัตริสถามพระรัฐบาลด้วยเรื่องอะไร ?

ก.เหตุคือความเจริญของผู้อภิบาล

ข.เหตุคือความเสื่อมของผู้อภิบาล

ค.เหตุคือความเจริญที่จะให้คนอภิบาล ง.เหตุคือความเสื่อมที่ทำให้คนอภิบาล

เฉลย

๑.ก

๒.ก

๓.ป

๔.ก

๕.ก

๖.ป

๗.ก

๘.ป

๙.ก

๑๐.ก

๑๑.ป

๑๒.ง

๑๓.ง

ปริเฉทที่ ๑๓

ว่าด้วยการเสด็จโปรดพระบิดา พระมารดาและการเสด็จดับขันธปรินิพพาน

โปรดพระพุทธบิดา

พรรษาที่ ๕ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลา ในป่ามหาวันใกล้เมืองพาราณสี ทรงทราบว่พระเจ้าสุทโธทนะประชวรหนัก พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกได้เสด็จไปเยี่ยม ซึ่งขณะนั้นพระเจ้าสุทโธทนะเสวยทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า

พระพุทธองค์ทรงเหยียดพระหัตถ์ขวาแล้วทรงทำสัตตยธิฐานเพื่อบำบัดโรคาพาธ และทรงลูบพระเศียรของพระพุทธบิดา พระอานนทยกมือลูบที่พระกรเบื้องขวา พระนันทะลูบพระพาหา เบื้องซ้าย พระราหุลยกพระหัตถ์ลูบพระปฤษฎางค์ จนพระเจ้าสุทโธทนะทรงคลายจากทุกขเวทนาแล้วทรงลุกขึ้นประทับนั่งถวายบังคมพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า พระพุทธบิดาจะมีพระชนมายุดำรงอยู่ได้เพียง ๗ วัน เท่านั้น ทรงพิจารณาถึงอุปนิสัยแห่งมรรคผลแล้ว แสดงอนิจจาภิปฏิสังขตและอริยสัจ ๕ ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน และในที่สุดพระพุทธบิดาทรงบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาในวันที่ ๗

ส่วนพระเจ้าสุทโธทนะครั้งทรงพิจารณาพระชนมายุแล้วดำริว่าคงจะสิ้นสุดเพียงเท่านี้ จึงกราบทูลลาพระพุทธเจ้าเข้าสู่นิพพาน

พระนางปชาบดีออกบวช

พระนางปชาบดีผู้เป็นพระมารดาเลี้ยงของพระพุทธองค์ มีพระทัยฝักใฝ่ในการบรรพชา ได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับที่นิโครธาราม แล้วทูลของอนุญาตบรรพชาในพระธรรมวินัย

แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต ทำให้พระนางเศร้าโศกเสียใจกันแสงเสด็จกลับพระราชวัง ขณะนั้นพระพุทธองค์เสด็จประทับที่ภูฏาคารศาลา พระนางปชาบดีปรารถนาจะออกบวชอย่างแรงกล้า จึงปลงพระเกศาครองผ้ากาสาวพัสตร์ แล้วเสด็จพร้อมด้วยบริวารไปเมืองเวสาฬห ทรงกันแสงอยู่ที่ชัมประตุ

ขณะนั้นพระอานนทเห็นเข้าจึงเข้าไปถามทราบความจริงแล้ว พาเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ทูลขอให้ทรงอนุญาตให้สตรีออกบวชในพระธรรมวินัยได้ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ ถ้าหากพระนางปชาบดีโคตมียอมรับปฏิบัติครุธรรม ๘ ประการ ข้อนั้นจงเป็นการอุปสัมปทาของพระนางเถิด ”

กรรม ๘

กรรม ๘ ประการที่ผู้จะออกบวชต้องประพฤติให้ได้ คือ

๑. ภิกษุณีแม้วชมานับร้อยปีต้องกราบไหว้ภิกษุแม้วชในวันนั้น
๒. ภิกษุณีต้องจำพรรษาอยู่ในวัดที่มีภิกษุ
๓. ภิกษุณีต้องไปถามวันอุโบสถและรับฟังโอวาทจากภิกษุทุกกึ่งเดือน
๔. ภิกษุณีต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่ายหลังจำพรรษาแล้ว
๕. ภิกษุณีต้องประพฤติमानัดในสงฆ์สองฝ่ายเมื่อต้องอาบัติหนัก
๖. ภิกษุณีต้องเป็นสิกขมานา ๒ ปี จึงขออุปสมบทในสงฆ์สองฝ่ายได้
๗. ภิกษุณีต้องไม่บริภาษคำว่าภิกษุไม่ว่ากรณีใด ๆ
๘. ภิกษุณีจะว่ากล่าวตักเตือนภิกษุไม่ได้ แต่ภิกษุว่ากล่าวตักเตือนได้

พระอนันตนำกรรมทั้ง ๘ ประการ ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนแจ้งให้แก่พระนางปชาบดี
ทราบ พระนางทราบแล้วยินดีรับปฏิบัติตามพระดำรัสของพระพุทธองค์ ภายหลังจึง
ได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยเหล่านางกษัตริย์บริวาร

ตั้งแต่นั้นมาได้มีเหล่าสตรีที่มีจิตเลื่อมใสออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้วได้บรรลุธรรม
เป็นพระอรหันต์ เป็นพระสาวิกาผู้ใหญ่อันมี ๑๓ รูปดังนี้

ภิกษุณีเอตทัคคะ ๑๓ รูป

๑. พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี เอตทัคคะทางรัตตัญญู
๒. พระเขมาเถรี เอตทัคคะทางมีปัญญามาก
๓. พระอุบลวรรณาเถรี เอตทัคคะทางมีฤทธิ์มาก
๔. พระธรรมทินนาเถรี เอตทัคคะทางเป็นธรรมกถึก
๕. พระปฏาจาราเถรี เอตทัคคะทางผู้ทรงพระวินัย
๖. พระสกุลาเถรี เอตทัคคะทางผู้มีจักขุทิพย์
๗. พระกิสสาโคตมี เอตทัคคะทางมีจิวรเศร้าหมอง
๘. พระนันทาเถรี เอตทัคคะทางผู้ยินดีในฌาน
๙. พระภัททาคุณทลเถรี เอตทัคคะทางรู้แจ้งได้เร็ว
๑๐. พระภัททาปิลาณีเถรี เอตทัคคะทางระลึกชาติได้
๑๑. พระโสณาเถรี เอตทัคคะทางปรารภความเพียร
๑๒. พระสิงคาลมาตาเถรี เอตทัคคะทางหลุดพ้นด้วยศรัทธา
๑๓. พระภัททากัจจนาเถรี (พิมพาหรือโยโสธรา) เอตทัคคะทางบรรลุมหาปัญญา

เศรษฐีอยากรู้จักพระอรหันต์

คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์ ขณะนั้นเศรษฐีผู้หนึ่งต้องการลงเล่นน้ำในแม่น้ำคงคา จึงสั่งให้ลูกน้องจึงตาข่ายทำเป็นร้วล้อมเพื่อป้องกันอันตราย มีไม้จันทน์แดงท่อนหนึ่งลอยมาติดตาข่าย เศรษฐีคิดว่าชนทั้งหลายต่างกล่าวอวดอ้างว่าตนเป็นพระอรหันต์ เรามิอาจรู้ได้ว่าใครเป็นพระอรหันต์ที่ควรเคารพกราบไหว้ ดังนี้แล้วจึงให้ช่างทำการกลึงไม้จันทน์แดงให้เป็นบาตร แขนงไว้ที่ปลายไม้ไผ่ซึ่งต่อกันสูงถึง ๑๕ วา แล้วกล่าวว่า หากผู้ใดเหาะมาเอาบาตรไปได้ เราจะยอมรับนับถือผู้นั้นว่าเป็นพระอรหันต์ และเราพร้อมทั้งบุตรและภรรยาจะเคารพนับถือผู้นั้นเป็นสภะที่พึงตลอดชีวิต

ต่อมาครุทั้ง ๖ คือ ปุณณกัศปะ มัคชลิโคสาล อชิตเกสกะมล ปุททกัจจายนะ สัตถุชัยเวลัญฐบุตร และนิครนถ์นาฏบุตร มีความต้องการอยากได้บาตรไม้จันทน์แดงของเศรษฐี จึงขอกับเศรษฐี แต่เศรษฐีไม่ยอมให้ โดยกล่าวว่าถ้าใครอยากได้ก็จงเหาะขึ้นไปเอาเถิด

นิครนถ์นาฏบุตรแสดงท่าเหาะ

ในวันที่ ๖ นิครนถ์นาฏบุตรใช้ให้ศิษย์บอกเศรษฐีว่าบาตรนี้สมควรแก่อาจารย์ของเรา อย่าให้ท่านแสดงอิทธิฤทธิ์เหาะมาเพราะบาตรใบนี้เลย จงมอบให้แก่อาจารย์ของเราเถิด เศรษฐีก็ยืนยันเช่นเดิม นิครนถ์นาฏบุตรจึงเดินทางไปด้วยตนเองโดยทำการนัดศิษย์ว่า ถ้าเราทำท่าว่าจะเหาะ พวกเจ้าจงจับมือและเท้าของเราไว้ แล้วกล่าวห้ามว่า ทำไมท่านอาจารย์ถึงทำอย่างนี้ ท่านอย่าได้แสดงคุณความเป็นอรหันต์ที่ปกปิดไว้เพียงเพราะบาตรใบเดียวเลย

แล้วได้ไปขอบาตรกับเศรษฐีอีก แต่เศรษฐีก็ยังกล่าวเช่นเดิม นิครนถ์นาฏบุตรจึงทำทีท่าว่าจะเหาะศิษย์ต่างเข้าไปจับไว้แล้วกล่าวห้ามตามที่ตกลงกันไว้ นิครนถ์นาฏบุตรกล่าวกับเศรษฐีว่า เราจะไม่เหาะขึ้นไปเอาบาตร แต่ศิษย์ก็ห้ามไว้ ขอท่านจงให้บาตรแก่เราเถิด ถึงกระนั้นเศรษฐีก็ยังไม่ยอมให้เช่นเดิม

พระอรหันต์มีจริง

รุ่งเช้าในวันที่ ๗ พระมหาโมคคัลลานะและพระปิณโฑลภารทวชะเตรียมตัวจะเข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ขณะที่กำลังขึ้นห่มจีวรอยู่ได้ยินมหาชนกล่าวว่า “ครูทั้ง ๖ ต่างกล่าวอ้างว่าเป็นพระอรหันต์ บัดนี้ย่างเข้าวันที่ ๗ แล้ว ยังไม่มีใครเหาะมาเอาบาตรของเศรษฐี พระอรหันต์คงจะไม่มีในโลกแน่นอน”

พระมหาโมคคัลลานะได้ฟังดังนั้น จึงปรึกษากับพระปิณโฑลภารทวชะว่า “ท่านภารทวชะ ท่านได้ยินคำพูดที่ดูหมิ่นพระพุทธศาสนาหรือไม่ ท่านจงเหาะไปเอาบาตรมาเถิด” พระปิณโฑลภาร

ทวาชะจึงเข้าตุตถฌานสมาบัติ แสดงอิทธิฤทธิ์เหาะขึ้น ไปบนอากาศพร้อมแผ่นศิลาที่ยืนอยู่ เหาะ
เวียนรอบกรุงราชคฤห์แล้วหยุดอยู่ที่หลังคาริเวณของเศรฐฐิ

บัญญัติห้ามพระสาวกแสดงปาฏิหาริย์

เศรฐฐิเห็นเหตุการณ์ดังนั้น จึงนิมนต์ให้พระเถระนำบาตรลงมาและบรรจุด้วยอาหารอัน
ประณีต พระเถระรับแล้วกลับยังพระเวฬุวันตามเดิม ฝ่ายประชาชนที่เห็นอิทธิฤทธิ์ต่างแห่แหนตาม
ขอร้องให้พระเถระแสดงฤทธิ์อีก พระศาสดาทรงทราบจึงดำนิพระเถระพร้อมกับรับสั่งให้ทำลาย
บาตรนั้นแล้วบดทำเป็นยาหยอดตา จากนั้นทรงบัญญัติห้ามพระสาวกแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

เดียรฉิย์ทำแข่งปาฏิหาริย์

พวกเดียรฉิย์ได้ฟังดังนั้นก็พากันดีใจ ประกาศทำว่าจักทำปาฏิหาริย์แข่งกับพระพุทธเจ้า ฝ่าย
พระเจ้าอชาตศัตรูทราบดังนั้นจึงกราบทูลแด่พระพุทธเจ้าว่า “ทราบว่าพระองค์ทรงบัญญัติห้ามมิให้
พระสาวกแสดงปาฏิหาริย์ บัดนี้พวกเดียรฉิย์จะทำปาฏิหาริย์แข่งกับพระองค์ พระองค์จะทำเช่นไร
หรือ”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “มหาบพิตร ตถาคตบัญญัติห้ามเฉพาะพระสาวกเท่านั้น จะบัญญัติ
ห้ามตนเองหามิได้” พระราชาทูลถามต่ออีกว่า “พระพุทธองค์จักทำปาฏิหาริย์ที่ไหน และเมื่อใด
หรือ” พระพุทธองค์ตรัสว่า “มหาบพิตร เราจะทำปาฏิหาริย์แต่นี้ไปอีก ๕ เดือน ในวาอาสาพหปุณ
มี ที่โคนต้นมะม่วง ใกล้เมืองสาวัตถี” พวกเดียรฉิย์ทราบข่าวจึงสั่งให้ศิษย์ตัดต้นมะม่วงในบริเวณ
นั้นทิ้งทั้งหมด

ต้นคณทามพฤษ

ครั้นถึงวันเพ็ญเดือน ๘ อาสาพหมาส พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปในกรุงสาวัตถี ขณะนั้นนาย
คณทาคณเฝ้าพระราชอุทยาน เห็นมะม่วงสุกผลหนึ่งจึงเก็บเพื่อนำไปถวายแด่พระราช แต่ได้พบ
พระพุทธเจ้าก่อนจึงน้อมถวายแด่พระพุทธองค์

พระอานนท์เถระรับมะม่วงทำน้ำปานะถวายให้เสวยแล้วทรงรับสั่งให้นายคณทาคณนำเมล็ด
มะม่วงปลูกลงพื้นดิน ทรงอธิษฐานเอาน้ำล้างพระหัตถ์รดลงที่เมล็ดมะม่วงนั้น ด้วยพุทธานุภาพ
มะม่วงแตกออกเป็นลำต้น แล้วแตกกิ่งก้านสาขาเป็นต้นมะม่วงขนาดใหญ่ ผลิดอกออกผลบาน
สะพรั่งมีนามว่า คณทามพฤษ

ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์

ขณะนั้นพระพุทธเจ้าทรงดำริว่า บัดนี้สมควรที่จะทำปาฏิหาริย์ แล้วได้เสด็จไปประทับที่คันมะม่วง พระสาวกและสาวิกาทราบดังนั้นจึงกราบทูลขอทำปาฏิหาริย์แข่งกับพวกเดียรถีย์แทน แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต

ต่อมาทรงเริ่มทำปาฏิหาริย์ โดยทรงเข้าจุดธูปเทียนสมาบัติอันเป็นที่ตั้งแห่งอภิญา เหาะขึ้นไปในอากาศแล้วเสด็จลงกรมไปมา และทรงเนรมิตพระพุทธเนรมิตเหมือนพระองค์อีกองค์หนึ่ง แสดงอิริยาบถสลับกันไปมากล่าวคือ เมื่อพระองค์ประทับยืน พระพุทธรูปประทับนั่งเป็นต้น แล้วเสด็จลงจากอากาศประทับนั่งบนรัตนบัลลังก์ ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท ๔ ซึ่งประชุมกันในที่นั้น ทำให้ได้บรรลุผลตามสมควรแก่อุปนิสัยของแต่ละบุคคลในที่นั้น

เสด็จสวรรคตขึ้นดาวดึงส์

ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าทรงดำริว่า พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนหลังจากแสดงยมกปาฏิหาริย์แล้ว ได้เสด็จไปจำพรรษาที่ใด ทรงทราบว่า พระพุทธเจ้าปางก่อนทุกพระองค์ เมื่อทำยมกปาฏิหาริย์แล้ว ย่อมเสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่สวรรค์ดาวดึงส์ เพื่อแสดงธรรมโปรดพระพุทธมารดาสนองพระคุณ ด้วยกตัญญูทวาทิตาธรรม แล้วทรงดำริว่าจักดำเนินตามพุทธประเพณีนั้น

จากนั้นได้เสด็จลุกขึ้นจากรัตนบัลลังก์ ซึ่งตั้งอยู่เหนือยอดคันทามพุกฤษ์ เสด็จไปประทับนั่งบนบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ได้ร่มไม้ปาริชาติในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขณะนั้นท้าวสักกะทรงทราบว่าพระบรมศาสดาเสด็จประทับในเทวโลก ทรงปีติโสมนัสประนมหัตถ์ถวายอภิวาทพระพุทธองค์ และขอประทานวโรกาสไปว่าประกาศให้เหล่าเทพดาชุมนุมกันเพื่อสดับพระธรรมเทศนา

แสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา

พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะแสดงธรรมแก่พระพุทธมารดา แต่ไม่ทอดพระเนตรเห็นจึงตรัสถามท้าวสักกะว่า “พระมารดาของตถาคตประทับอยู่ที่ไหน” ท้าวสักกะทรงทราบพุทธประสงค์แล้ว เสด็จขึ้นไปทูลเชิญพระนางมหายาเจ้า ซึ่งจุติเป็นเทพบุตรสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อเสด็จมาถึงพระพุทธองค์ตรัสประกาศพระคุณของพระมารดา จบแล้วทรงปรารภแสดงพระอภิธรรม ๑ คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดาตลอดไตรมาส ๓ เดือน เหล่าเทพยาซึ่งมาประชุมฟังธรรมในสมายนั้นได้บรรลุผลตามสติปัญญาของตน ๆ เมื่อทรงแสดงคัมภีร์มหาปฏินาซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๑ จบแล้วพระพุทธมารดาได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน

มหาชนรำครวญถึงพระพุทธองค์

เมื่อพระบรมศาสดาทรงทำปาฏิหาริย์แล้วเสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์มหาชนที่สมาคมกันในที่นั้นต่างสงสัยเสรำโศกกันว่า พระพุทธองค์เสด็จไปสู่ภูเขาคิชฌกูฏหรือคันธมาถน์เราทั้งหลายมิได้เห็นพระองค์ในกาลบัดนี้แล้วเข้าไปถามพระมหาโมคคัลลานะว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า พระบรมศาสดาของเราทั้งหลายเสด็จไปสถิตอยู่ที่ไหน” พระมหาเถระจึงกล่าวว่า “พวกท่านจงถามท่านอนรุทธะเถิด” มหาชนได้ไปถามพระอนรุทธะ พระเถระบอกว่า พระพุทธองค์เสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ในดาวดึงส์เทวโลก เพื่อตรัสพระธรรมเทศนาอภิธรรม ๗ คัมภีร์โปรดพระพุทธมารดา ครั้นตรัสเทศนาพระอภิธรรมปิฎกถ้วนไตรมาสแล้ว พอถึงวันมหาปวารณาจึงจะเสด็จมายังมนุษย์โลกนี้

เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

มหาชนจึงกล่าวกับพระมหาโมคคัลลานะว่า ถ้ามิได้เห็นองค์พระสัพพัญญู ข้าพเจ้าทั้งหลายจะไม่ไปจากที่นี่ แล้วชวนกันพักแรมอาศัยอยู่ในที่นั้น เมื่อเหลือเวลาอีก ๗ วันจะออกพรรษามหาชนเข้าไปหาพระโมคคัลลานะแล้วกล่าวว่า “พระผู้เป็นเจ้าควรที่จะรู้วันที่พระสัพพัญญูจะเสด็จลงจากเทวโลกให้แน่นอน และพวกข้าพเจ้ามิได้เห็นพระบรมศาสดาแล้วจะไม่ไปจากที่นี่” พระมหาเถระจึงสำแดงฤทธิ์เหาะขึ้นไปสู่ภพดาวดึงส์ ประคองอัญชลีกราบทูลว่า “พระพุทธองค์จะเสด็จลงจากเทวโลกในกาลใด” พระพุทธองค์มีพระดำรัสว่า “โมคคัลลานะ ต่อนี้ไปอีก ๗ วัน จะถึงวันมหาปวารณา ตถาคตจะลงจากเทวโลกที่ใกล้ประตูเมืองสังกัสสนคร ในวันนั้น ผิวมหาชนใครจะได้เห็นตถาคตจงไปที่นั่นเธอจงไปแจ้งแก่มหาชนตามคำของตถาคตนี้” ครั้นแล้วพระมหาโมคคัลลานะได้กลับมาแจ้งข่าวนั้นแก่มหาชน

เสด็จลงที่ประตูเมืองสังกัสสะ

พอถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ พระบรมศาสดาทรงปวารณาออกพรรษาแล้ว ตรัสบอกแก่ท้าวสักกะว่า “ดูก่อนเทวราช ตถาคตจะลงไปสู่มนุษย์โลกวันนี้” ท้าวสักกะจึงได้ในรมิตบันไดทิพย์ ๓ บันได คือ บันไดทองอยู่เบื้องขวา บันไดเงินอยู่เบื้องซ้าย บันไดแก้วอยู่ท่ามกลาง เชิงบันไดทั้ง ๓ ตั้งอยู่บนพื้นปฐพีใกล้ประตูเมืองสังกัสสะ หัวบันไดเบื้องบนจรดยอดภูเขาสิเนรุอันเป็นที่ตั้งแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บันไดทองเป็นที่ลงของเหล่าเทวดา บันไดเงินเป็นที่ลงของพรหม ส่วนบันไดแก้วนั้นเป็นที่เสด็จลงของพระพุทธเจ้า

เปิดภพสาม

สมเด็จพระบรมศาสดาประทับยืนที่ฐานศิรชะบันได ในท่ามกลางเทพบริษัทยั้งมวล ครั้นแล้วได้ทรงทำโลกวิธรณปาฏิหาริย์ บันดาลเปิดภพทั้ง ๓ คือ สวรรค์ มนุษย์ และนรก ให้แลเห็นกัน ไม่มีสิ่งใดกีดกัน เทวดามองเห็นมนุษย์ และนรก มนุษย์มองเห็นเทวดาในสวรรค์ และสัตว์ในนรกก็เห็นมนุษย์ตลอดถึงเทวดาในสวรรค์ แล้วประทานพระธรรมเทศนา เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว ภิกษุ ๕๐๐ รูปซึ่งเป็นสัทธาวิหริกของพระสารีบุตรก็บรรลุมรรคเป็นพระอรหันต์ พุทธบริษัททั้งปวงได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก

พระพุทธรเจ้าประชาว

หลังจากที่พระมหานรุษตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเพื่อโปรดเวไนยชน โดยทรงบำเพ็ญพุทธกิจกล่าวคือ กิจวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญประจำวันมี ๕ อย่าง คือ

๑. เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต
๒. เวลาเย็นทรงแสดงธรรม
๓. เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าพระภิกษุ
๔. เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา
๕. เวลาเข้ามิดทรงตรวจดูสัตว์โลกที่ควรเสด็จไปโปรด

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ๕ ประการนี้เป็นประจำตลอด ๔๕ พรรษา ในพรรษาที่ ๔๕ ซึ่งเป็นพรรษาสุดท้าย ประทับที่บ้านเวฬุคาม เขตเมืองเวสาลี พระพุทธองค์ประชาวหนัก และทรงเยียวด้วยอริวาสนคันติ หลังจากออกพรรษาแล้วเสด็จไปประทับที่วัดพระเชตะวัน เมืองสาวัตถี

พุทธกิจ ๔๕ พรรษา

พรรษาที่ ๑	ประทับจำพรรษาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์
พรรษาที่ ๒,๓,๔	ประทับจำพรรษาที่วัดพระเวฬุวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์ โปรดพระเจ้าพิมพิสาร และได้พระอัครสาวก
พรรษาที่ ๕	ประทับจำพรรษาที่ภูฏาคารศาลา ใกล้เมืองเวสาลี โปรดพระบิดาให้ได้บรรลุมรรคผล เกิดภิกษุณีสงฆ์

- พรรษาที่ ๖ ประทับจำพรรษาที่มกุฏบรรพต แคว้นมคธ ทรงทรมานอสูร เทวดา และ
มนุษย์ให้ละพยศ
- พรรษาที่ ๗ ประทับจำพรรษาที่บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงพระ
อภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา
- พรรษาที่ ๘ ประทับจำพรรษาที่เกศกลามิกทายวัน (ป่าไม้สี่เสียด) เมืองสูงสูมารคีรี
แคว้นภักคะ พบนกุลบิดาและนกุลมารดา
- พรรษาที่ ๙ ประทับจำพรรษาที่โฆสิตาราม เมืองโกสัมพี
- พรรษาที่ ๑๐ ประทับจำพรรษาที่ป่าปาริเลชยะ เมืองโกสัมพี คราวภิกษุชาวโกสัมพี
ทะเลาะกัน
- พรรษาที่ ๑๑ ประทับจำพรรษาที่หมู่บ้านเอกนาลา แคว้นมคธ
- พรรษาที่ ๑๒ ประทับจำพรรษาที่ร่มไม้ปุจฉิมณฑพฤกษ์ เมืองเวรัญชา
- พรรษาที่ ๑๓ ประทับจำพรรษาที่จาลิยบรรพต เมืองจาลิกา
- พรรษาที่ ๑๔ ประทับจำพรรษาที่วัดพระเชตะวัน เมืองสาวัตถี
- พรรษาที่ ๑๕ ประทับจำพรรษาที่วัดนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์
- พรรษาที่ ๑๖ ประทับจำพรรษาที่อัคราพวเจติย์ เมืองอาฬวี ทรงทรมานอาพ
วกยภัย
- พรรษาที่ ๑๗ ประทับจำพรรษาที่วัดพระเวฬุวัน เมืองราชคฤห์
- พรรษาที่ ๑๘, ๑๙ ประทับจำพรรษาที่จาลิยบรรพต เมืองจาลิกา
- พรรษาที่ ๒๐ ประทับจำพรรษาที่วัดพระเวฬุวัน เมืองราชคฤห์
โปรดโจรองคุลิมาล
- พรรษาที่ ๒๑-๔๔ ประทับจำพรรษาที่วัดพระเชตะวัน และวัดบุพพารามสลับกัน
- พรรษาที่ ๔๕ ประทับจำพรรษาที่บ้านเวฬุคาม เมืองเวสาลี

พระสารีบุตรทูลลาพระพุทธเจ้านิพพาน

ขณะที่พระพุทธเจ้าประจวร พระสารีบุตรได้ถวายการปรนนิบัติ และได้กราบบังคมทูลลา
พระพุทธเจ้ากลับสู่ที่พัก แล้วนั่งขัดสมาธิเข้าสมาบัติแล้วพิจารณาอายุสังขารทราบว่า จักมีชีวิตอยู่ได้
อีกเพียง ๗ วันเท่านั้น และคิดต่อไปอีกว่า เราจักนิพพานในที่ไหนหนอ พระราหูลนิพพานที่
บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ส่วนพระอัญญาโกณฑัญญะนิพพานที่สระนัททันต์

จากนั้นได้ปรารภถึงมารดาของท่านว่า มารดาของเราเป็นมารดาของพระอรหันต์ ๗ องค์ แต่
ก็ไม่มีจิตเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเลย อุปนิสัยแห่งมรรคและผลจะพึงมีแก่มารดาของเราหรือไม่
หนอ ก็ได้ทราบวามารดาเป็นผู้มีอุปนิสัยแห่งพระโศคาลัย จึงดำริที่จะไปนิพพานที่เรือนของมารดา

พระสารีบุตรได้พากิณ ๕๐๐ รูป กราบบังคมทูลลาพระพุทธองค์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
บัดนี้ชีวิตของข้าพระองค์เหลือเพียง ๗ วันเท่านั้น ข้าพระองค์ขอถวายบังคมลาเพื่อนิพพาน”
พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “สารีบุตร เธอจักนิพพานที่ไหน ” ท่านกราบทูลว่า “ ข้าพระองค์จักไป
นิพพานที่เรือนแห่งมารดาของข้าพระองค์ พระเจ้าข้า ”

พระสารีบุตรอาพาธ

พระพุทธองค์รับสั่งให้ท่านแสดงธรรม พระเถระได้เหาะขึ้นไปในอากาศแสดงธรรมแก่
ภิกษุทั้งหมด จากนั้นจึงลงจากอากาศกราบถวายบังคมลาพระพุทธองค์แล้วออกเดินทางไปยังนาลัน
ทาซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน ครั้นถึงแล้วมารดาของท่านทราบข่าวสั่งให้จัดแจงที่พักแก่พระเถระและ
ภิกษุบริวาร แล้วใช้ให้อุปเวตตะผู้เป็นหลานชายนิมนต์พระเถระเข้ามาในบ้าน พวกภิกษุพักภายนอก
ส่วนพระเถระพักอยู่ที่ห้องเดิมที่ท่านเกิด

ในเวลาค่ำพระเถระเจ็บป่วยด้วยโรคอาพาธอย่างแรงจนอาเจียนเป็นเลือด มารดาเห็นดังนั้น
เกิดกระวนกระวายใจนั่งเฝ้าดูพระเถระที่หน้าประตูห้อง

เทวดาและท้าวมหาพรหมมาเยี่ยม

ตอนดึกเทวดาและท้าวมหาพรหมได้พากันมาเยี่ยมพระเถระ มารดาของท่านเกิดความสงสัย
จึงสอบถามพระเถระ ท่านกล่าวว่า ท้าวมหาพรหมองค์นี้เป็นผู้ที่นำดาบมารองรับพระมหาบุรุษ
และถวายการบำรุงรักษาตลอดเวลา และในวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากเทวโลกก็ได้กั้นฉัตรถวาย
เหมือนกัน

มารดาของท่านเมื่อได้ฟังดังนั้นก็เกิดอศรรยป์ลัมปีติเบิกบานในใจคิดว่า บุตรของเรายังมี
อานุภาพมากเพียงนี้ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระบรมครูของบุตรเราจะมีอานุภาพที่ยิ่งใหญ่กว่านี้เป็นแน่
จากนั้นพระเถระได้แสดงธรรมพรรณนาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จบ
แล้วมารดาของท่านได้บรรลุมรรคเป็นพระโศคาลัยแล้วเชิญออกไปข้างนอก

พระสารีบุตรนิพพาน

ขณะนั้น พระสารีบุตรได้ถามพระจุนทะว่า ขณะนี้เวลาเท่าไรแล้ว ครั้นทราบว่าได้รุ่งอรุณจึงสั่งให้พวกภิกษุประชุมกันกล่าวว่า “ดูก่อนท่านผู้อาวุโส ท่านทั้งหลายได้ติดตามเรามาถึง ๔๔ พรรษาแล้ว กรรมใดที่ไม่ชอบใจท่านทั้งหลายจะพึงมี ท่านทั้งหลายจงอดโทษแก่เราด้วยเถิด”

พวกภิกษุกล่าวตอบว่า “ข้าแต่พระเถระ ตลอดเวลาที่พวกข้าพเจ้าติดตามท่านมาไม่มีกรรมอันใดของท่านที่ไม่ชอบใจแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย หากข้าพเจ้าทั้งหลายมีความประมาทสิ่งใดสิ่งหนึ่งในท่านแล้ว ขอให้ท่านกรุณาอดโทษให้แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด”

ครั้นเวลาอรุณรุ่งในวันเพ็ญ เดือน ๑๒ พระเถระก็ได้นิพพาน จากนั้นพระจุนทะผู้เป็นน้องชายได้ทำพิธีฌาปนกิจถวายเพลิงสรีระของพระเถระ ทำการห่ออัฐินำไปถวายพระพุทธรูปเจ้าพระพุทธรูปเจ้าศรีสาให้สร้างพระเจดีย์บรรจุพระอัฐิธาตุที่ชุมประตั่วัดพระเชตวัน เมืองสาวัตถี

พระมหาโมคคัลลานะถูกโจรทุบ

ส่วนพระมหาโมคคัลลานะซึ่งเป็นพระเถระผู้มีบทบาทที่สำคัญองค์หนึ่ง โดยเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายและมีฤทธิ์มาก ก่อนที่จะนิพพาน ครั้งหนึ่งท่านได้ขึ้นไปเที่ยวสวรรค์แล้วลงไปเมืองนรก ได้นำข่าวสาส์นบอกแก่พวกญาติในเมืองมนุษย์ ทำให้มีผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พวกเดียรถีย์เห็นว่าพระเถระเป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา จึงคิดกำจัดเสียโดยจ้างให้พวกโจรฆ่า แต่พระเถระก็แสดงฤทธิ์หลบหนีได้ถึง ๒ ครั้ง

ในครั้งที่ ๓ ท่านได้พิจารณากรรมเก่าที่ทำไว้ตั้งแต่อดีตชาติกล่าวคือ ได้เคยฆ่าบิดามารดาของตนเอง เห็นว่าสมควรชดใช้หนี้กรรมจึงไม่หลบหนีไป ปลอຍให้โจรทุบตีจนกระดูกหักแตกละเอียดทั้งไว้ที่แห่งหนึ่ง

พระมหาโมคคัลลานะนิพพาน

พระมหาโมคคัลลานะเถระแม้ว่าท่านจะถูกทุบตีจนร่างแหลกละเอียดเช่นนั้นยังไม่นิพพาน ได้ประสานร่างกายให้เหมือนเดิมด้วยกำลังแห่งฌาน แล้วเหาะไปกราบถวายบังคมทูลลาพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปองค์ศรีสาถามว่า “โมคคัลลานะ เธอจักนิพพานที่ไหน” พระเถระกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะนิพพาน ณ เมืองกาฬศิลาในวันนี้พระเจ้าข้า”

จากนั้นรับสั่งให้พระเถระแสดงธรรมให้ฟัง พระเถระจึงเหาะขึ้นไปในอากาศแสดงธรรมถวายแด่พระพุทธรูปเจ้าแล้วลงกราบถวายบังคมทูลลา และนิพพานในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ หลังจากพระสารีบุตรนิพพานได้ ๑๕ วัน

พระพุทธเจ้าเสด็จพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ทำพิธีฌาปนกิจสรีระของท่าน ขณะนั้นดอกไม้ทิพย์ได้ตกลงมาบูชาประมาณหนึ่งโยชน์โดยรอบ ฝ่ายมหาชนได้ประชุมสักการะอัฐิธาตุ ๗ วัน แล้วพระพุทธองค์โปรดให้สร้างพระเจดีย์บรรจุอัฐิที่ชุ่มประตูดพระเชตวัน เมืองสาวัตถี

ทรงปรารภราชนิพนธ์

ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับบนพุทธอาสน์ในวัดพระเชตวัน พระอานนท์ถวายอภิวาทกราบทูลถามถึงพระอาการประชวร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “อานนท์ ภิกษุสงฆ์จะหวังได้อะไรในตถาคตอีกเล่า ธรรมที่ตถาคตแสดงแล้วทั้งหมดก็แสดงอย่างเปิดเผยไม่ได้ปกปิดซ่อนเร้นไว้เพื่อแสดงแก่ใครอีก ความอาลัยในหมู่ภิกษุก็ไม่มี บัดนี้ตถาคตผ่านมามากมีวัย ๘๐ ปีแล้ว ร่างกายของตถาคตปรากฏประหนึ่งเกี่ยวขำรูดที่ซ่อมแซมไว้ด้วยไม้ไผ่พอใช้งานได้เท่านั้น ตถาคตอาศัยสมาธิภาวนาเข้าค้ำชูไว้จึงมีความผาสุก พอเป็นไปได้ พวกเธอจงมีตนและธรรมเป็นที่พึ่งในทุกอิริยาบถเถิด”

เสด็จเมืองเวสาลี

ครั้นรุ่งเช้า พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถีพร้อมด้วยพระสาวกทรงทำภักติกะเส็จแล้วเสด็จไปเมืองเวสาลี ประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน คราวนั้นกษัตริย์ลิจฉวีทราบข่าวพาบริวารไปถวายสักการะแล้วได้สดับพระธรรมเทศนาและอาราธนาพระพุทธองค์รับบิณฑบาตในวันรุ่งขึ้น พระพุทธองค์ทรงทำภักติกะเส็จแล้วเสด็จออกจากเมืองเวสาลี ได้เสด็จกลับภูฏาคารศาลาตามเดิม

เจริญอิทธิบาท ๔

เมื่อเสด็จถึงรับสั่งให้พระอานนทเถระนำผ่านีสีทนะตามเสด็จไปยังป่าवालเจดีย์ ครั้นประทับนั่งแล้วตรัสว่า “อานนท์ เมืองเวสาลีนี้เป็นสถานที่รื่นรมย์ทุกตำบล ถ้าบุคคลใดได้เจริญอิทธิบาท ๔ ประการแล้วมีความปรารถนาจะดำรงอายุอยู่ก็ปหนึ่งหรือมากกว่านั้น บุคคลนั้นก็สามารถดำรงอายุอยู่ต่อไปได้ดังปรารถนา”

พระพุทธองค์ตรัสนิมิตโอภาสเสร็จแล้ว พระอานนท์มิได้กราบทูลให้ดำรงพระชนม์อยู่ตลอดกับเพราะถูกมารคลอใจ แม้ทรงทำนิมิตโอภาสถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์ก็นิ่งเฉยอยู่เช่นเดิม พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้พระอานนท์ไปจากที่นั่น

ทรงปลงอายุสังขาร

หลังจากพระอานนท์หลับไปแล้ว พระยวีสสวดีมารได้โอกาสจึงเข้าเฝ้าพระพุทธองค์กราบทูลให้ปริณิพพาน พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนพญามาร ท่านจงชวนขวยน้อยเถิด อย่าทุกข์ใจไปเลย ไม่ช้าแล้วตถาคตจักปริณิพพานกำหนดกาลแต่บัดนี้ไปอีก ๓ เดือนเท่านั้น”

พญามารสดับพุทธรำธเช่นนั้นกลับมีจิตโสมนัสยินดีแล้วอันตรธานไป การที่พระองค์ทรงตัดสินพระทัยว่าจะปริณิพพานเช่นนี้เรียกว่า **ปลงอายุสังขาร** และในวันนั้นเป็นวันมาฆปุรณมี เพ็ญเดือน ๓ เกิดเหตุมหัศจรรย์คือแผ่นดินไหวไปทั่วปฐพี

เหตุแห่งแผ่นดินไหว

พระอานนท์เข้าไปกราบทูลถาม พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “อานนท์ แผ่นดินไหวด้วยเหตุ ๘ ประการ คือ

๑. ลมกำเริบ
๒. ท่านผู้มีฤทธิ์บันดาล
๓. พระโพธิสัตว์จุติจากคฤสเทวโลกลงสู่พระครรภ์
๔. พระโพธิสัตว์ประสูติ
๕. พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๖. พระตถาคตทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร
๗. พระตถาคตปลงอายุสังขาร
๘. พระตถาคตปริณิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพาน

เมื่อได้ฟังพระดำรัสจบแล้ว พระอานนท์ได้สัจการาทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ดำรงพระชนมชีพอยู่ต่อไป แต่พระองค์กลับตรัสว่า “เราได้ทำนิมิตโอกาสให้อาราธนาถึง ๓ ครั้งและเชอ์ก็ไม่อาราธนา การที่พระตถาคตรับคำอาราธนาของพญามารแล้ว จะให้กลับคำเสียไม่สมควรเลยทีเดียว

นิมิตโอกาส ๑๖ คำบาล

พระพุทธองค์ตรัสบอกสถานที่พระองค์ทำนิมิตโอกาส เพื่อให้พระอานนท์อาราธนาพระตถาคตให้ดำรงอยู่ตลอดกัปนับได้ ๑๖ คำบาล คือ

๑. ภูเขาคิชฌกูฏ
๒. โคตมนิโครธ

๓. เหวที่ทิ้งโจร
๔. ถ้ำสัตตบรรณคูหาข้างภูเขาเวภารบรรพต
๕. ถ้ำกาฬศิลาข้างภูเขาอิสิคิลิบรรพต
๖. ที่สัปปีโสณทิกา ณ สีตวัน
๗. ตโปทาราม
๘. เวฬุวัน
๙. ชีวกัมพวัน
๑๐. มัททกฺขณิมิกทายวัน (๑๐ ครั้งนี้อยู่ที่เมืองราชคฤห์)
๑๑. อุเทนเจดีย์
๑๒. โกตมเจดีย์
๑๓. สัตตัมพเจดีย์
๑๔. พุทฺตเจดีย์
๑๕. สารันทเจดีย์
๑๖. ปาวาลเจดีย์ (๖ ครั้งนี้อยู่ที่เมืองเวสาลี)

เสด็จปามหาวันประชุมภิกษุสงฆ์

พระพุทธองค์เสด็จไปยังกุฎาคารศาลापามหาวัน เมืองเวสาลี มีดำรัสสั่งให้พระอานนท์เรียกประชุมภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในเมืองเวสาลีทั้งหมด ณ อุปัฏฐานศาลาโรงฉัน พระพุทธองค์เสด็จไปประทับนั่งบนพุทธอาสน์แล้ว ทรงแสดงอภิญญาเทสิตธรรมว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่ง ธรรมเหล่านั้นพวกเธอเรียนแล้วพึงสั่งเสพ พึงเจริญ พึงกระทำให้มาก โดยที่พรหมจรรย์นี้พึงยั่งยืน พึงดำรงอยู่ได้นาน เพื่อประโยชน์เพื่อความสุกแก่เทวดา และมนุษย์ ธรรมที่เราแสดงเพื่อความรู้ยิ่งเป็นไฉน คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (โพธิปักขิยธรรม ๓๗) ธรรมเหล่านี้เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่งแก่พวกเธอ”

ความไม่ประมาท

ต่อจากนั้นทรงแสดงธรรมว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอว่า สังฆารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด ไม่ช้าตถาคตจักปรินิพพาน จากนั้นล่วงไปสามเดือนตถาคตจักปรินิพพาน”

รุ่งเช้าพระพุทธองค์เสด็จไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี เสด็จกลับจากบิณฑบาตทอดพระเนตรเมืองเวสาลีเป็นนาควาโลก แล้วตรัสกับพระอานนท์ว่า “อานนท์ การเห็นเมืองเวสาลีของตลาคครั้งนี้ เป็นการเห็นครั้งสุดท้าย มาเถิดอานนท์ เรจักไปบ้านภัณฑุกาม”

เสด็จบ้านภัณฑุกาม

ลำดับนั้น พระพุทธองค์เสด็จถึงบ้านภัณฑุกามแล้ว เสด็จประทับอยู่ที่บ้านนั้น ทรงแสดงอริยธรรม คือ ธรรมอันประเสริฐ ๔ ประการว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรม ๔ คือ สีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ อันเป็นอริยะเราและพวกเรอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปในภพสิ้นกาลนาน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอด สีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ อันเป็นอริยะแล้ว ภาวตัณหาเราอนเสียแล้ว ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีแล้ว” ศึกษาทั้ง ๓ คือ สีล สมาธิ ปัญญา เป็นปฏิปทาแห่งวิมุตติ เป็นแก่นแห่งพระธรรมวินัย สาวกจะบรรลुวิมุตติได้ก็ด้วยทำให้บริบูรณ์ในไตรสิกขา

เสด็จโกนकर

ต่อจากนั้นพระพุทธองค์เสด็จไปบ้านหัตถิคาม อัมพคามและชัมพูคาม ไปตามลำดับจนถึงโกนकर เสด็จประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ ทรงแสดงธรรม คือไตรสิกขาได้แก่ สีล สมาธิ ปัญญา และทรงแสดงมหาประเทศ ๔ ประการ เพื่อเป็นเครื่องวินิจฉัยพระธรรมวินัยว่า “ถ้ามีพระภิกษุมหาอำนาจพระศาสดา อ้างสงฆ์ อ้างคณะ อ้างบุคคล แล้วแสดงว่านี่เป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสอนของพระศาสดา อย่าพึงคัดค้านหรือเชื่อตาม พึงเรียนเอาคำพูดเหล่านั้นจำให้ได้แล้ว พึงสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าไม่ตรงกับในพระสูตรและพระวินัยไม่ควรเชื่อถือ ถ้าตรงกันไม่ผิดไม่คลาดเคลื่อน พึงสันนิษฐานว่านี่เป็นพระดำรัสของพระศาสดา ควรเชื่อถือได้” นี่เป็นเนื้อความย่อของมหาประเทศ ๔ ฝ่ายพระสูตร

เสด็จไปวานครโปรคณายจนทะ

ต่อจากนั้นพระพุทธองค์เสด็จไปถึงเมืองปาวา เมืองหลวงอีกแห่งหนึ่งของแคว้นมัลลสะประทับอยู่ที่อัมพวัน สวนมะม่วงของนายจนทะกัมมารบุตร (ผู้เป็นบุตรของนายช่างทอง) นายจนทะมาเข้าเฝ้ากราบทูลอาราธนาพระองค์กับพระภิกษุสงฆ์ให้ไปฉันที่บ้านในวันรุ่งขึ้น

เวลาเช้าขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ พระองค์เสด็จไปบ้านนายจนทะพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ นายจนทะน้อมถวายสุกรมัททวะ พระองค์ตรัสให้นายจนทะถวายสุกรมัททวะเฉพาะพระองค์ ส่วนภิกษุ

สงฆ์ให้ถวายโภชนะชนิดอื่น เพราะว่าบุคคลอื่นนอกจากพระพุทธองค์แล้วไม่สามารถย่อยอาหารชนิดนี้ได้ แล้วตรัสสั่งให้นำสุกกรมัททวะไปผิงเสีย

ต่อมาพระองค์ทรงอาพาธแล้ว ทรงประชวรลงพระโลหิต เกิดเวทนาคล้าย พระองค์มีพระสติสัมปชัญญะไม่ทรงทรมนทรมาย ทรงอดกลั้นเวทนานั้นด้วยอธิวาสนขันติ

โปรดปุกกุสะบุตรช่างทอง

ต่อจากนั้นพระพุทธองค์เสด็จต่อไปยังกรุงกุสินารา แคว้นมัลละ ระหว่างทางทรงลำบากพระวรกาย ทรงแหวะพักได้คืนไม่ให้พระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้นถวายแล้วตรัสสั่งให้พระอานนท์ตักน้ำมาถวาย พระอานนท์กราบทูลว่าน้ำขุ่นเกินย่น ๕๐๐ เล่มเพิ่งผ่านไป กราบทูลให้เสด็จต่อไปยังแม่น้ำกุธานที มีน้ำใสสะอาด พระองค์ตรัสถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์จึงไปตักน้ำมาถวายด้วยพุทธานุภาพน้ำกลับใสสะอาดไม่ขุ่นมัวน่าอัศจรรย์

ณ ที่นั้น ปุกกุสะ โอรสมัลลกะศรัย ซึ่งเป็นศิษย์ของอาฬารดาบส กาลามโคตร เดินทางไปยังกรุงกุสินารา เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ทรงแสดงสันติวิหารธรรม เกิดศรัทธาเลื่อมใส น้อมถวายผ้าสังฆาฏิ ๑ คู่ พระองค์ตรัสแนะนำให้ถวายพระองค์ผืนหนึ่ง ถวายพระอานนท์ผืนหนึ่ง ทรงแสดงธรรมให้ปุกกุสะรื่นเริงในกุศลธรรมตามสมควร ปุกกุสะถวายอภิวาทแล้วหลีกไป

ผิวกายพระตถาคตผ่องใสยิ่ง ๒ กาล

เมื่อปุกกุสะหลีกไปแล้วพระอานนท์ถวายผ้าสังฆาฏิของตนแด่พระพุทธองค์ ทรงนุ่งผืนหนึ่งขณะนั้นพระกายของพระองค์บริสุทธิผุดผ่องยิ่งนัก พระอานนท์กราบทูลว่า “พระฉวีวรรณของพระตถาคตบริสุทธิผุดผ่องยิ่งนัก เป็นอัศจรรย์” พระพุทธองค์ตรัสว่า ดูก่อนอานนท์ ในกาลทั้ง ๒ กายของตถาคตย่อมบริสุทธิ ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักคือ

๑. ในราตรีที่ตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

๒. ในราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพาน

บิณฑบาตที่มีอานิสงส์มาก ๒ ครั้ง

ต่อจากนั้นพระพุทธองค์เสด็จถึงแม่น้ำกุธานที เสด็จลงสระแล้วขึ้น เสด็จไปประทับ ณ อัมพวัน พระจุณทเถรปูลาดสังฆาฏิ ๔ ชั้นถวาย พระองค์สำเร็จสี่หาสะยาสน์โดยข้างเบื้องขวา ตั้งพระบาทให้เหลื่อมกัน มีสติสัมปชัญญะ ทรงมนสิการอุภูฐานสัญญา ความสำคัญในพระทัยที่จะ

ลุกขึ้น แล้วตรัสกับพระอานนท์ว่า ใครๆอย่าทำความเดือดร้อนให้นายจุนทะเลยว่ เสดยภัตตอาหารของนายจุนทะแล้วปรินิพพาน เพราะปณิพาทที่มีผลมากอนิสงส์มากมีผลเสมอกัน มี ๒ ครั้งคือ

๑. ปณิพาทที่เสวยแล้วได้ตรัสรู้ (นางสุหาคาถวย)

๒. ปณิพาทที่เสวยแล้วปรินิพพาน (นายจุนทะถวย)

บรรทมอนุญฐานไสยาสน์

ต่อจากนั้นพระพุทธองค์กับพระสงฆ์ได้เสด็จข้ามแม่น้ำหิรัญญวดี ไปถึงสวนชื้อสาละวัน ในเขตกรุงกุสินารา ของพวกมัลลกะศัตรีย์ ทรงตรัสสั่งพระอานนท์ว่า "ดูก่อนอานนท์ เธอจงช่วยตั้งเตียงให้เรา หันศีรษะไปทางทิศอุดร ระหว่างไม้สาละทั้งคู่ เราเหนื่อยนัก จักนอนระงับความลำบาก" พระอานนท์ทำตามพุทธคำรัสแล้ว พระองค์บรรทมลีลาไสยาสน์ ตะแคงขวา มีสติสัมปชัญญะ เหนือแท่นปรินิพพานระหว่างไม้สาละทั้งคู่ เป็นการบรรทมครั้งสุดท้าย โดยไม่คิดจะลุกขึ้นอีก เรียกว่า อนุญฐานไสยาสน์

ทรงปรารภลักการะบูชา

สมัยนั้น ไม้สาละทั้งคู่ เพล็ดดอกบานสะพรั่งนอกฤดูกาล ดอกมณฑาทิพย์ แม้อันแห่งจันทร์อันเป็นทิพย์ ตกลงมาจากอากาศโปรยปรายยังพระสรีระขอพระพุทธองค์ แม้นคนตรันเป็นทิพย์ และสังกิตอันเป็นทิพย์ ย่อมดังไปในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต พระพุทธองค์ตรัสว่า ดูก่อนอานนท์ “เราไม่สรรเสริญการบูชาด้วยอามิสเห็นปานนี้ว่าเป็นการดี ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้ใดแลเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง เราสรรเสริญว่าเป็นการดี ชื่อว่าบูชาเราด้วยการบูชาอย่างยิ่ง”

พระอุปวาณเถระ

สมัยนั้นพระพุทธองค์ทรงขับไล่พระอุปวาณะ ผู้ยืนถวายนพัตอยู่เฉพาะพระพักตร์ให้หลีกไปเสีย พระอานนท์เห็นว่าพระอุปวาณะอุปฐากพระพุทธองค์มานาน ทำไมพระองค์จึงขับออกไป ทูลถามข้อสงสัยของตน พระองค์ตรัสว่า "ดูก่อน อานนท์ เทวดาทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุ มาประชุมกันเ็นสาละวันทธานโดยขอบ ๑๒ โยชน์ ที่ว่างเท่ากับจรดปลายขนทรายก็ไม่มี เต็มแน่นไปด้วยเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่มาเพื่อเห็นพระตถาคต แต่พระอุปวาณะยืนบังเสีย เราจึงขับออกไป"

พระอานนท์ทูลถามว่า "เทวดารู้สึกอย่างไร" พระพุทธองค์ตรัสว่า "เทวดาบางพวกที่เป็น ปุณฺณคร่ำครวญล้มเลิกอกกลับไปมา ส่วนเทวดาที่เป็นพระอริยะ มีสติสัมปชัญญะ ออกล้นโดย ธรรมสังเวชว่า "สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่เป็นไปตามปรารถนา"

สังเขปนิยสถาน ๔ คำบล

ครั้งนั้น พระอานนท์ทูลถามว่า ในกาลก่อนพระภิกษุเมื่อออกพรรษาแล้ว ย่อมมาเข้าเฝ้าพระ ตถาคต เมื่อพระองค์ล่วงไปพระภิกษุจักทำอย่างไร พระองค์จึงตรัสตอบว่า "สถานที่ ๔ คำบล เป็น ที่ควรดูควรเห็น ควรให้เกิดสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา คือ

๑. สถานที่ประสูติ (ลุมพินีวัน)
๒. สถานที่ตรัสรู้ (อุลูเวลาเสนานิคม) ปัจจุบันเรียกว่า พุทธคยา
๓. สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนา (ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน)
๔. สถานที่ปรินิพพาน (สาละวันทยาน)

“ดูก่อน อานนท์ ชนเหล่าใดเที่ยวไปในสถานที่ ๔ คำบลด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใส ชนเหล่านั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

วิธีปฏิบัติต่อสตรี

ลำดับนั้น พระอานนท์ทูลถามว่า "จะปฏิบัติต่อสตรีทั้งหลายอย่างไร" พระพุทธองค์ตรัสให้ ปฏิบัติต่อสตรี ๓ อย่าง คือ

๑. อย่าดู อย่าเห็น เป็นการดี
๒. ถ้าจำเป็นต้องดู ต้องเห็น อย่าพูดด้วยเป็นการดี
๓. ถ้าจำเป็นต้องพูด ควรพูดคำเป็นธรรม ฟังตั้งสติให้ดี

วิธีปฏิบัติต่อพระพุทธสรีระ

พระอานนท์ทูลถามว่า "พวกข้าพระองค์จะปฏิบัติในพระสรีระของพระตถาคตอย่างไร" พระพุทธองค์ตรัสว่า "ดูก่อนอานนท์ พวกภิกษุอย่าชวนขวายเพื่อบูชาสรีระของพระตถาคตเจ้าเลย พวกเธอจงตามประกอบในประโยชน์ตน ไม่ประมาทในประโยชน์ตน มีตนส่งไปแล้วเกิด บำเพ็ญ เพียรมุ่งต่อที่สุดพรหมจรรย์อยู่ทุกอิริยาบถเกิด อานนท์ กษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี ผู้มีจิตศรัทธาใน พระตถาคตมีอยู่ เขาเหล่านั้นจักทำการบูชาพระสรีระของตถาคตเอง"

พระอานนท์ทูลถามว่า "เขาเหล่านั้นจะถึงปฏิบัติต่อพระสรีระของพระตถาคตเจ้าอย่างไร"

พระพุทธองค์ตรัสว่า "พึงปฏิบัติเช่นเดียวกับสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิราช คือห่อด้วยผ้าใหม่แล้ว ชับด้วยสำลี สลับกันโดยอุบายนี้ ๕๐๐ คู่ แล้วเชิญลงในรางเหล็กเติมน้ำมันมีฝาเหล็กครอบ ทำ จิตถารด้วยไม้หอม ถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว เก็บพระอัฐิบรรจุไว้ในสถูปที่ถนนใหญ่ ๔ แพร่ง

อุปารหุคค ๔ จำพวก

ดูก่อนอานนท์ อุปารหุคค (คือบุคคลที่ควรสร้างสถูปหรือเจดีย์ไว้เคารพ สักการะ) ๔ จำพวกคือ

๑. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า

๓. พระอรหันตสาวก

๔. พระเจ้าจักรพรรดิราช

“ชนทั้งหลายยังจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อม เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

ประทานโอวาทแก่พระอานนท์

พระอานนท์เข้าไปสู่วิหารเหนียวสลักเพชรยื่นร้องไห้ ด้วยคิดว่า เรายังเป็นเสขบุคคลมีกิจที่ต้องทำอยู่ แต่พระพุทธองค์ผู้อนุเคราะห์เรา จักปรินิพพานเสียแล้ว

พระพุทธองค์ทรงทราบตรัสเรียกให้เข้าเฝ้า แล้วตรัสว่า "อย่าเลย อานนท์ เธออย่าเศร้าโศกร่ำ ไรไปเลย การพลัดพรากจากของอันเป็นที่รัก ของที่ชอบใจ สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา สังขารไม่เที่ยง อานนท์ เธอได้อุปัฏฐากพระตถาคต ด้วยกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา เธอได้ทำบุญไว้แล้ว จงประกอบความเพียร เธอจัก เป็นผู้ไม่มีอาสวะโดยฉับพลัน"

ตรัสสรรเสริญพระอานนท์

ลำดับนั้น พระพุทธองค์ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสสรรเสริญพระอานนท์ว่า ภิกษุผู้ อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าที่มาแล้วในอดีตแล้วที่จะมีมาในอนาคต อย่างยิ่งเพียงเท่าพระอานนท์ อานนท์เป็นบัณฑิตรู้กาลที่ควรจะจัดให้ พุทธบริษัททั้ง ๔ เข้าเฝ้า แล้วตรัสแสดงข้ออัศจรรย์ ๔ ประการของพระอานนท์ คือ บริษัท ๔ มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ต้องการเห็นพระอานนท์ ๑

ยินดีที่ได้เห็น๑ ยินดีในธรรมที่แสดง๑ ไม่อึดในธรรมที่แสดง๑ ธรรมอันอัศจรรย์ทั้ง๔ นี้มีอยู่ในพระ
เจ้าจักรพรรดิราชเหมือนกัน

เมืองกุสินารา

พระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่าปรินิพพานในเมือง
กุสินารานี้ซึ่งเป็นเมืองเล็ก เมืองคอน เป็นกึ่งเมืองของพระองค์เสด็จไปปรินิพพานในเมืองใหญ่ๆ
เช่น กรุงจัมปา กรุงราชคฤห์ กรุงสาวัตถี เมืองสาเกต กรุงโกสัมพี กรุงพาราณสี แต่พระองค์ตรัส
ห้ามว่า “อานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น กรุงกุสินาราในอดีต ชื่อว่า กุสาวดี มีพระเจ้าจักรพรรดิ
ราช พระนามว่า สุทิสสนะปกครอง เคยเป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง ไม่เจียบจากเสียงทั้ง ๑๐ ทั้ง
กลางวันกลางคืนคือ ๑. เสียงช้าง ๒. เสียงม้า ๓. เสียงรถ ๔. เสียงกลอง ๕. เสียงตะโพน ๖. เสียงพิณ
๗. เสียงกังสดาล ๘. เสียงขับร้อง ๙. เสียงสังข์ ๑๐. เสียงชวนกันบริโภคอาหาร”

แจ้งข่าวปรินิพพานแก่มัลลกะศรัย

พระพุทธองค์ตรัสให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวการปรินิพพานแก่พวกมัลลกะศรัยว่า “พระ
ตถาคตจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันนี้” พวกท่านจะไม่เคืองคร้อนในภายหลังว่า “พระ
ตถาคตมาปรินิพพานในคามเขตของพวกเรา พวกเราไม่ได้เข้าเฝ้าเป็นครั้งสุดท้าย” พระอานนท์รับ
พุทธคำรัสแล้วเข้าไปบอกพวกมัลลกะศรัยในกลางที่ประชุม ณ สันฐานการ พวกกษัตริย์พร้อมทั้ง
พระโอรส พระสนิสา และปชาบดี เสดยทุกขโทมนัสมีประการต่างๆ แล้วเสด็จไปสาธวัน พระ
อานนท์จัดให้เข้าเฝ้าตามลำดับสกุลวงศ์เสร็จในปฐมยาม ส่วนเบื้องต้นแห่งราตรี

โปรดสุภทัตปริพาชก

สมัยนั้น สุภทัตทราบบว่า พระพุทธเจ้าจักปรินิพพานในยามสุดท้ายคืนนี้ รีบเข้าเฝ้าทูลถามข้อ
สงสัยของตน พระอานนท์ห้าม ๓ ครั้ง พระพุทธองค์ได้สดับคำเจรจาของพระอานนท์ จึงตรัส
อนุญาตให้เข้าเฝ้าได้ เขาทูลถามปัญหาว่า ครุทั้ง ๖ คือ ปุณณกัสดปะ มักขลิโคสาล อจิตเตสกะมพล
ปุกุทธกัจจายณะ ลัญชัยเวลัฏฐบุตร และนิครนถ์นาฏบุตร อ้างตัวเองว่าได้ตรัสรู้จริงหรือ

พระพุทธองค์ตรัสห้ามแล้วทรงแสดงว่า “ดูก่อนสุภทัต อริยมรรคมีองค์ ๘ ไม่มีอยู่ในธรรม
วินัยใด สมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ไม่มีในธรรมวินัยนั้น อริยมรรคมีองค์ ๘ มีอยู่แต่ในธรรมวินัย
ของตถาคตเท่านั้น ลัทธิอื่นนอกจากธรรมวินัยของตถาคตไม่มี ดูก่อนสุภทัต ถ้าพระภิกษุยัง
ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โลกก็ไม่พึงสูญเปล่าจากพระอรหันต์”

สุภัททะพึงธรรมจบแล้วแสดงตนเป็นอุบาสกและขอบรรพชาอุปสมบท พระองค์ตรัสว่า “ดูก่อนสุภัททะ ผู้ที่เคยเป็นอัญญเดียรธีย์มาก่อน ต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือนจึงจะบรรพชาอุปสมบทได้” สุภัททะกราบทูลว่า “ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาส ๔ ปี ต่อล่วง ๔ ปีแล้วภิกษุทั้งหลายมีจิตยินดีพึงให้ข้าพระองค์บรรพชาอุปสมบทเพื่อเป็นภิกษุเถิด”

พระองค์ตรัสให้พระอานนท์นำสุภัททะไปบรรพชา เมื่อบรรพชาเสร็จแล้ว พระอานนท์นำมาเข้าเฝ้าพระองค์ให้สุภัททะอุปสมบทเป็นภิกษุ พร้อมทั้งตรัสบอกกัมมัญฐาน พระสุภัททะได้บำเพ็ญเพียรสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในราตรีนั้น เป็นปัจฉิมสาวก คือ สาวกองค์สุดท้าย

ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์

ลำดับนั้น พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อนอานนท์ บางทีพวกเธอจะถึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงไปแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันใดอันเราแสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

การระวโหหาร

ในสมัยก่อนพระภิกษุทั้งผู้แก่กว่าและอ่อนกว่า เรียกกันด้วยคำว่า “อาวุโส” เสมอเหมือนกันหมด เมื่อพระองค์ล่วงลับไปตรัสให้ภิกษุเรียกกันโดยการระวโหหาร ๒ ประการ คือ

๑. ภิกษุผู้แก่กว่าพึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่าโดยชื่อ โดยโคตร หรือด้วยคำว่า “อาวุโส” (ผู้มีอายุ)
๒. ภิกษุผู้อ่อนกว่าพึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า ภันเต (ท่านผู้เจริญ) อายัสมา (ผู้มีอายุ)

ตรัสถึงพระฉันทะ

“ดูก่อนอานนท์ ถ้าสงฆ์ปรารธนาอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้าง จงถอนเถิด โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

“ดูก่อนอานนท์ สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ฉันทะภิกษุ คือ ฉันทะปรารธนา เจริญคำใด พึงเจริญคำนั้น ภิกษุไม่พึงว่า ไม่พึงโอวาท ไม่พึงสั่งสอน”

เปิดโอกาสให้ซักถามความสงสัย

ลำดับนั้น พระพุทธองค์ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยความเคลือบแคลงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มรรคหรือในข้อปฏิบัติจะพึงมีแม้แก่ภิกษุหนึ่ง พวก

เธอจึงถามเกิด อย่าได้มีความเคียดแค้นใจในภายหลังว่า พระศาสดาอยู่เฉพาะหน้าเราแล้ว เรายังมี
อาจทูลถาม เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุทั้งหลายพากันนั่งเสียทั้ง ๓ ครั้ง พระ
อานนท์กราบทูลแสดงความอัศจรรย์ พระองค์ตรัสว่า "อานนท์ความสงสัยจะไม่มีแม้แก่ภิกษุรูป
หนึ่ง ในภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูป อย่างต่ำที่สุดก็เป็นพระโสดาบัน ไม่มีอันตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้ในภายหน้า"

พระปัจฉิมโอวาท

ลำดับนั้น พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอ
ทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึง
พร้อมเถิด" นี่เป็นพระปัจฉิมวาจาของพระศาสดา

ปรินิพพาน

ต่อจากนั้นพระพุทธองค์มิได้ตรัสอีกเลย ทรงเข้าอนุปฺพฬวิหารสมาบัติทั้ง ๘ โดยอนุโลมคือ
เข้าตามลำดับ ปฏิโลมคือเข้าตามทวนลำดับ

ขณะนั้นพระอานนท์ถามพระอนุรุธะว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้วหรือ พระอนุ
รุธะตอบว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่ปรินิพพาน ทรงเข้าสมาบัติถอยหลังกลับไปจนถึงปฐมฌาน
ออกจากปฐมฌานแล้วเข้าสมาบัติไปตามลำดับอีกจนถึง จตุตถฌาน เมื่อออกจากจตุตถฌานแล้วทรง
ดับขันธปรินิพพาน ณ ปิณฺณมยฆาตวันแห่งราตรีวิสาขบูชาวันนั้นแล

กล่าวสังเวกคาถา

พร้อมกับการปรินิพพานของพระพุทธองค์ ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ เกิดความขนพอง
สยองเกล้าน่าสะพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือขึ้น ขณะนั้นมีเทวดาและมนุษย์กล่าวสังเวกคาถา
ดังต่อไปนี้.

ท้าวสหัมบดีได้กล่าวคาถาว่า “สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จักต้องทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก แต่
พระตถาคตผู้เป็นศาสดาเช่นนั้น หาบุคคลจะเปรียบเทียบกับได้ในโลก เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงมีพระกำลังยังเสด็จปรินิพพาน”

ท้าวสักกเทวราชได้กล่าวคาถาว่า “สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไป
เป็นธรรมดา ย่อมเกิดและดับไป ความเข้าไปสงบสังขารเหล่านั้นได้เป็นสุข”

พระอนุรุธะได้กล่าวคาถาว่า “ลมอัสสาสะปัสสาสะของพระมุนี ผู้มีพระทัยตั้งมั่น คงที่ไม่หวั่นไหว ปราภลันติทำกาละมิได้มีแล้ว พระองค์มีพระทัยไม่หวั่นไหว ทรงอดกลั้นเวทนาได้แล้ว ความพ้นแห่งจิตได้มีแล้ว เหมือนดวงประทีปดับไปฉะนั้น”

พระอานนท์ได้กล่าวคาถาว่า “เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วยอาการอันประเสริฐ ทั้งปวง ปรีณิพพานแล้ว ในครั้งนั้นได้เกิดอศรธรรย์ นำสะพิงกล้วยและเกิด ความขนพองสยองเกล้า”

แจ้งข่าวปรีณิพพาน

ครั้งพระพุทธองค์ปรีณิพพานแล้วแต่ยังไม่สว่าง พระอนุรุธะกับพระอานนท์จึงแสดงธรรมมีกถาเพื่อให้บริษัทคลายความเสียใจ พอสว่างแล้วพระอนุรุธะบอกให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวการปรีณิพพานแก่พวกมัลลกะศรัย ซึ่งกำลังประชุมกันอยู่ ณ สันฐานาคาร เมื่อพวกมัลลกะศรัยทราบข่าวต่างเสียใจ มีความทุกข์เป็นกำลัง และสั่งให้พวกบุรุษประกาศข่าวการปรีณิพพานทั่วทั้งพระนคร ให้ตระเตรียมดอกไม้ของหอมต่างๆ และเครื่องดนตรีทุกชนิด พร้อมผ้า ๕๐๐ คู่ ไปยังสาละวัน เพื่อบูชาสักการะสรีระของพระพุทธองค์ พวกมัลลกะศรัย ทำพุทธบูชาด้วยสักการะอันโอฬารล่วงไป ๖ วัน วันที่ ๗ จึงปรึกษากันว่า "เราจะเชิญพระบรมศพไปทางทิศทักษิณแห่งพระนคร ถวายพระเพลิง ณ ภายนอกพระนครเถิด"

มกุฏพันธเจดีย์

ครั้งนั้นมัลลปาโมกข์ทั้ง ๘ มีกำลังมาก สรงน้ำคำเกล้านุ่งผ้าไหมพร้อมกันเข้าไปอัญเชิญพระบรมศพก็ไม่อาจให้เคลื่อนจากที่ได้ พวกมัลลกะศรัยแปลกใจถามพระอนุรุธะ (ผู้เลิศทางทิพยจักขุญาณ) ท่านแสดงเหตุว่า " พวกเทวดามีความประสงค์จะเชิญไปทางทิศอุดรแห่งพระนคร แล้วเข้าสู่พระนครโดยประตูทิศอุดร เชิญไปท่ามกลางพระนคร ออกโดยประตูทิศบูรพา ถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธองค์ ณ มกุฏพันธเจดีย์ ทางทิศบูรพาแห่งพระนคร" พวกมัลลกะศรัยทำตามประสงค์ของเทวดา จึงเคลื่อนพระบรมศพไปได้ด้วยดี

ขณะนั้นดอกมณฑารพของทิพย์ เทวดาบันดาลให้ตกลงมาเพื่อเป็นพุทธบูชาทั่วกรุงกุสินารา สูงประมาณห้า เมื่อเคลื่อนพระบรมศพไปที่มกุฏพันธเจดีย์เรียบร้อยแล้ว พระอานนท์จึงบอกวิธีปฏิบัติต่อพระพุทธสรีระ ให้พวกมัลลกะศรัยทราบทุกประการเหมือนนัยที่ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ เสร็จเรียบร้อยแล้วเชิญพระบรมศพขึ้นบนเชิญจิตตกอาสน เติร์มจะถวายพระเพลิง

ถวายพระเพลิงไม้ติด

ครั้งนั้นมัลลปาโมกษ์ ๔ คน สรงน้ำคำเกล้านุ่งห่มผ้าใหม่ นำไฟเข้าไปจุดทั้ง ๔ ทิศ ไฟไม้ติดพวกมัลลกษัตริย์จึงตรัสถามพระอนุรุธะ ท่านแสดงเหตุว่า "พวกเทวดาประสงค์จะให้หรือพระมหากัสสปะมาถวายบังคมพระพุทธรูปด้วยเศียรเกล้าก่อน จึงจะถวายพระเพลิงได้"

สมัยนั้นพระมหากัสสปะ พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป เดินทางมาจากปาวานครสู่เมืองกุสินาราพักอยู่ที่ร่มไม้แห่งหนึ่ง เห็นอาชีวกถือดอกมณฑารพเดินมาจึงถามเขาว่า "ท่านได้ทราบข่าวพระศาสดาของเราบ้างหรือ" อาชีวกตอบว่า "เราทราบ พระสมณโคดมปรินิพพานได้ ๗ วันเช้าวันนี้ดอกมณฑารพนี้เรานำมาจากที่นั่น"

พระสุภัททะกล่าวจ้วงจาบ

ลำดับนั้นพระภิกษุที่ยังไม่สิ้นอาสวะ ร้องไห้เกลือกกลิ้งไปมารำพันถึงพระพุทธรองค์ ส่วนภิกษุที่สิ้นอาสวะแล้วอดกลั้นด้วยธรรมสังเวช มีภิกษุแก่รูปหนึ่งซึ่งบวชเมื่อแก่ชื่อว่า สุภัททะ ห้ามว่า "อย่าเลยผู้มีอายุ พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย เราพ้นดีแล้ว ด้วยว่าพระสมณะนั้นเบียดเบียนพวกเราอยู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่เธอ ก็บัดนี้พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักกระทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่กระทำสิ่งนั้น"

พระมหากัสสปะได้ฟังคำพูดเช่นนั้น คิดจะยกเป็นอธิกรณ์ทำนาคหกรรม เห็นว่ายังไม่ควรก่อน จึงพูดให้ภิกษุคลายความเศร้าโศกเสียใจ พาคณะเดินทางไปยังเมืองกุสินารา เมื่อถึงมกุฏพันธเจดีย์แล้ว ประนมมือกระทำประทักษิณรอบจิตกาธาน ๓ รอบ เปิดทางส่วนพระบาทถวายบังคมพระบาทด้วยเศียรเกล้า ภิกษุ ๕๐๐ รูปก็ทำเช่นนั้น

เพลิงทิพย์ลุกโผลงขึ้น

พอพระมหากัสสปะและภิกษุ ๕๐๐ รูป ถวายบังคมแล้วถอยออกมาเพลิงทิพย์ก็ลุกโผลงขึ้นเผาพระสรีระพร้อมทั้งคู่มือ ๕๐๐ ชั้น และหีบทองบนจิตกาธานจนหมดสิ้น แต่ยังเหลือสิ่งที่เพลิงไม้ใหม่ ๔ อย่างด้วยอาณภาพพุทธอริยฐาน ซึ่งเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งได้แก่

๑. ผ้าที่ห่มพระบรมศพ (ชั้นใน ๑ ผืน ชั้นนอก ๑ ผืน)
๒. พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔
๓. พระรากขวัญ (ไหปลาร้า) ทั้ง ๒
๔. พระอุณหิส (กรอบหน้า)

วันนี้เรียกว่า วันอัฐมิมูชา คือวันถวายพระเพลิง ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖

ทูตมาขอพระบรมสารีริกธาตุ

พวกมัลลกษัตริย์นำพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐาน ณ สันฐาคาร ภายในเมืองกุสินารา มีทหารยืนถือธนูรักษาโดยรอบพระนคร เพื่อป้องกันไม่ให้กษัตริย์อื่นมาแย่งชิง ทำการสักการะบูชาอย่างมากมายตลอด ๗ วัน ขณะนั้นกษัตริย์และพราหมณ์ ทั้ง ๘ นคร คือ

๑. พระเจ้าอาชาตศัตรู เมืองราชคฤห์
๒. พระเจ้าลิจนวี เมืองเวสาลี
๓. พระเจ้าสาकยะ เมืองกบิลพัสดุ์
๔. กุลิกษัตริย์ เมืองอัลลกะปปะ
๕. โกลิยกษัตริย์ เมืองรามคาม
๖. มหาพราหมณ์ เมืองเวฏฐทีปะกะ
๗. มัลลกษัตริย์ เมืองปาวา

ได้ทราบข่าวว่าพระพุทธองค์เสด็จไปปรินิพพานที่เมืองกุสินารา จึงส่งทูตของตนไปขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมทั้งยกกองทัพไปประชิดเมืองกุสินารา พวกมัลลกษัตริย์เมื่อได้รับสาสน์แล้ว ตอบไปว่า "พระพุทธองค์เสด็จมาดับขันธปรินิพพานในเขตของเรา เราจะไม่ให้พระบรมสารีริกธาตุ" กษัตริย์ทั้ง ๘ นครเตรียมบุกเข้าไปเพื่อแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ

โทณพราหมณ์ผู้ห้ามทัพ

มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า "โทณพราหมณ์" ซึ่งเป็นอาจารย์สอนไตรเภทเป็นที่เคารพรักของคนทั้งชมพูทวีป เห็นว่าจะเกิดสงครามใหญ่แย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ จึงกล่าวสุนทรพจน์ว่า

"คณานิกรเจ้าผู้เจริญ เชิญฟังวาจาของข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเป็นขันธินาถ การรบกันเพราะเหตุแห่งพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์นั้นไม่งามเลย ข้าแต่กษัตริย์ผู้เจริญ ทั้งเจ้านครเดิมและต่างราชธานีจงขึ้นชมสามัคคีกัน แบ่งปันพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน ให้เสมอกันทุกพระนครเถิด ขอพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จงแพร่หลายทั่วทุกทิศ สถิตสถาพรเพื่อนิกรสัตว์สิ้นกาลนานเถิด"

กษัตริย์และพราหมณ์ทั้ง ๘ นครได้สดับมธุรสสุภาษิต เห็นชอบในสามัคคีธรรม จึงมอบให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

โทณพราหมณ์พอได้โอกาสหยิบเอาพระเขี้ยวแก้วข้างขวา ซ่อนไว้ในมวยผม แล้วจัดการตวงพระบรมสารีริกธาตุด้วยทะนานทองแบ่งให้กษัตริย์ ๘ เมือง ๆ ละ ๒ ทะนาน รวมเป็น ๑๖ ทะนาน ขณะนั้นท้าวสักกะทรงทราบว่ โทณพราหมณ์ได้ซ่อนพระเขี้ยวแก้วที่มวยผม ทรงดำริว่าพระเขี้ยวแก้วเป็นของสูงส่ง โทณพราหมณ์ไม่สามารถบูชาให้สมเกียรติยศได้ ควรนำไปประดิษฐานในเทวโลกเพื่อเป็นที่สักการบูชาของเทวดาและพรหมทั้งมวลจะดีกว่า แล้วได้แฝงกายหยิบเอาพระเขี้ยวแก้วอัญเชิญไปบรรจุในพระจุฬามณีเจดีย์ชั้นดาวดึงส์

ส่วนโทณพราหมณ์เมื่อแบ่งพระบรมสารีริกธาตุแล้ว ค้นหาพระเขี้ยวแก้วแล้วไม่พบก็เสียใจ จะสอบถามก็กลัวเสียเกียรติของตน จึงขอทะนานทองไปบรรจุไว้ในเจดีย์ เรียกว่า "ตุ้มพะเจดีย์"

ส่วนโมริยกษัตริย์เมืองปิณฑลวัน ทราบข่าวว่าพระพุทธรองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา ส่งทูตมาขอพระธาตุ พวกมัลลกษัตริย์ตรัสบอกว่า "พระธาตุได้แจกไปหมดแล้ว ท่านทั้งหลายจงอัญเชิญพระอังคาร (ขี้เถ้า) ไปสร้างสถูปทำสักการะบูชาเถิด" เรียกว่า อังคารเจดีย์

เจดีย์ ๔ ประเภท

กษัตริย์ และ พราหมณ์ ทั้ง ๘ นครเมื่อได้รับพระบรมสารีริกธาตุไปแล้ว ได้สร้างเจดีย์บรรจุเพื่อเป็นที่สักการะบูชา

๑. ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
๒. บริโภคเจดีย์ คือเจดีย์ที่บรรจุเครื่องบริวาร เช่น บาตร จีวร เตียง ตั่ง กุฏิ วิหาร เป็นต้น
๓. ธรรมเจดีย์ คือเจดีย์ที่บรรจุพระพุทธรูปที่จารึกลงในใบลาน แผ่นทอง แผ่นศิลาเป็นต้น
๔. อุทเทสิกเจดีย์ คือเจดีย์ที่บรรจุพระปฏิมาพระพุทธรูปที่สร้างด้วย เงิน ทอง อัญมณีต่างๆ

สาเหตุที่พระพุทธรองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา

๑. เพื่อโปรดสุภัททะปริพาชก สาวกองค์สุดท้าย
๒. เพื่อไม่ให้เกิดสงครามแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุแก่คนต่างๆ
๓. เพื่อให้พระบรมสารีริกธาตุแพร่หลายไปยังเมืองต่างๆ เมื่อมีคนสักการะบูชาด้วยความศรัทธาเลื่อมใส ละ โลกไปแล้วจะมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป

อันตรายาน

อันตรายาน หมายถึง ความเสื่อมสิ้นไปแห่งพระศาสนา ๕ ประการ บรรดาอันตรายานทั้ง ๕ นั้น ปริยัติเสื่อมไปเป็นอันดับแรก ต่อมาปฏิบัติเสื่อมสิ้นไป เมื่อไม่เล่าเรียน (ปริยัติ) และไม่นำมาประพฤติปฏิบัติ (ปฏิบัติ) ปฏิเวธก็เสื่อมสิ้นไป คือ การบรรลุมรรคผลไม่มี ต่อจากนั้นสมณเพศไม่มี หาผู้ครองไตรจีวรมิได้ เพศสมณะสูญสิ้นไป และสุดท้ายธาตุอันตรายานความเสื่อมสิ้นไปแห่งพระบรมสารีริกธาตุอันตรายานสูญไปจากโลก เป็นการสิ้นสุดแห่งพระพุทธศาสนาในที่สุด

อันตรายาน ๕ ประการ ได้แก่

๑.ปริยัติอันตรายาน	ความเสื่อมไปแห่งปริยัติ
๒.ปฏิบัติอันตรายาน	ความเสื่อมไปแห่งการปฏิบัติ
๓.ปฏิเวธอันตรายาน	ความเสื่อมไปแห่งการบรรลุมรรคผล
๔.ถึงคอันตรายาน	ความเสื่อมไปแห่งสมณเพศ
๕.ธาตุอันตรายาน	ความเสื่อมไปแห่งพระบรมธาตุ

ความเป็นมาของการสังคายนา

หลังจากพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธเจ้าเสร็จสิ้นแล้ว พระมหากัสสปะพร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสาวกของพระพุทธองค์ ได้ปรึกษากันเกี่ยวกับความเป็นไปของพระศาสนาในอนาคตเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว

ขณะนั้นในที่ประชุมได้ยกคำถามว่า จักรพรรดิที่สุภัททวุฒทบรรพชิต (ผู้บวชเมื่อแก่) ขึ้นปรึกษากัน แล้วลงมติกันว่าจักทำการสังคายนาเพื่อรื้อกรองรักษาพระธรรมวินัยให้ปรากฏสืบทอดแต่อนุชนต่อไป โดยมอบให้พระมหากัสสปะเป็นประธานในการทำสังคายนา

ปัญหาและเฉลยปริเฉทที่ ๑๓

๑.พระสาวกรูปใด สนับสนุนการบวชภิกษุณีครั้งแรก ?

ก.พระสารีบุตร	ข.พระมหากัสสปะ
ค.พระอุบาลี	ง.พระอานนท์

๒.พระนางปชาบดี แสดงความตั้งใจในการขอบวชอย่างไร ?

ก.อดพระกระยาหาร	ข.กลั่นลมหายใจ
ค.ตัดพระเมาลี	ง.ยอมสิ้นพระชนม์

๓.ภิกษุณีคู่ใด เป็นอัครสาวิกาซ้าย-ขวาของพระพุทธเจ้า ?

ก.อุบลวรรณาเถรี-รูปนันทาเถรี	ข.เขมาเถรี-อุบลวรรณาเถรี

ค.เขมาเถรี-ปฐาจาราเถรี ง.ธัมมทินนาเถรี-รูปนันทาเถรี

๔.พระเถรีรูปใด ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศทางวินัย ?

ก.พระภัททากัจจานาเถรี ข.พระปชาบดีโคตมีเถรี

ค.พระปฐาจาราเถรี ง.พระรูปนันทาเถรี

๕.พระนางปชาบดี บวชเป็นภิกษุณีด้วยวิธีใด ?

ก.เอหิภิกขุอุปสัมปทา ข.ติสรณคณูปสัมปทา

ค.รับครุธรรม ๘ ง.ญัตติจตุตถกรรม

๖.ภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือใคร ?

ก.พระธรรมทินนาเถรี ข.พระปชาบดีโคตมีเถรี

ค.พระเขมาเถรี ง.พระอุบลวันณาเถรี

๗.ปณทบาทที่ตรัสว่ามีอานิสงส์มาก มีกี่ครั้ง ?

ก.๒ ครั้ง ข.๓ ครั้ง

ค.๔ ครั้ง ง.๕ ครั้ง

๘.พระพุทธเจ้าทรงแสดงปัจฉิมโอวาทที่ไหน ?

ก.อัมพวัน ข.สาละวันทยาน

ค.ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ง.ลัญจิววัน

๙.สังฆนิยสถานทั้ง ๔ แห่ง จัดเป็นเจดีย์ประเภทใด ?

ก.ธาตุเจดีย์ ข.บริโกทเจดีย์

ค.ธรรมเจดีย์ ง.อุทเทสิกเจดีย์

๑๐.โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็นกี่ส่วน ?

ก.๕ ส่วน ข.๖ ส่วน

ค.๗ ส่วน ง.๘ ส่วน

๑๑.ข้อใด ชื่อว่าอริยธรรม ?

ก.ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ข.ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ

ค.ศีล สมาธิ ปัญญา ง.สัจจะ ทมะ ขันติ

๑๒.พระพุทธเจ้าทรงแสดงอภิญาเทสิตธรรมที่ไหน ?

ก.ภูฏาการศาลา ข.โกคนคร

ค.อนันตเจดีย์ ง.ภันฑุกาม

๑๓.ใครเป็นผู้ถวายผ้าสังคิวรรณ ?

ก.ตปัสสะ ข.ปุกกุสะ

ค.กัลลิกะ

ง.จุนทะ

๑๔. พระสุกัถพุทธบริษัทนิมิตตสาวกอุปสมบทด้วยวิธีใด ?

ก.เอหิภิกขุอุปสัมปทา

ข.โอวาทปฎิคมุขอุปสัมปทา

ค.ติสรณคมนูปสัมปทา

ง.ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา

๑๕. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงปลงอายุสังขารในพรรษาที่เท่าไร ?

ก.พรรษาที่ ๒๕

ข.พรรษาที่ ๓๔

ค.พรรษาที่ ๔๔

ง.พรรษาที่ ๔๕

๑๖. พระอานนท์ไม่ได้สติเพื่อทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าดำรงอยู่อีกกับหนึ่งหรือเกินกว่านั้น เพราะสาเหตุใด ?

ก.เพราะถูกมารดลใจ

ข.เพราะถูกจับได้

ค.เพราะยังทำใจไม่ได้

ง.เพราะเป็นปุถุชน

๑๗. สถานที่ใด อยู่ในจำนวนที่ตั้งของสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ?

ก.ลัญจิวัน

ข.ลุมพินีวัน

ค.เชตวัน

ง.ป่ามทวัน

๑๘. พระโอวาททั้งปวงที่ทรงประทานแล้วตลอดพระชนม์ชีพ ประมวลลงเป็นหนึ่งเดียว คืออะไร ?

ก.ความไม่ประมาท

ข.ทางสายกลาง

ค.ดวงตาเห็นธรรม

ง.ความกตัญญู

๑๙. เมื่อพระศาสดาเสด็จปรินิพพานแล้ว เกิดความมหัศจรรย์อะไร ?

ก.เกิดลมพายุ

ข.ฝนสีแดงตก

ค.แผ่นดินไหว

ง.ฟ้าปิดมืดมิด

๒๐. บุคคลในข้อใด ควรบรรจุอัฐิธาตุไว้ในสตูรูปเพื่อสักการบูชา ?

ก.พระพุทธเจ้า

ข.พระอรหันตสาวก

ค.พระเจ้าจักรพรรดิ

ง.ถูกทุกข้อ

๒๑. ธรรมข้อใดที่พระพุทธเจ้าแสดงว่าเมื่อบุคคลเจริญเต็มที่แล้วจะต่ออายุได้ ?

ก.อริยสัจ ๔

ข.จตุปาริสุทธิศีล ๔

ค.อิทธิบาท ๔

ง.สัมมปปทาน ๔

๒๒. อภิญญาเทสิตธรรม คือข้อใด ?

ก.โพธิปักขิยธรรม ๓๗

ข.มรรคมงคล ๘

ค.โพชฌงค์ ๗

ง.อริยสัจ ๔

๒๓. พระพุทธรองค์ทรงแสดงมหาราเทศ ๔ ที่ไหน ?

ก. โภคนคร	ข. อนันตเจดีย์
ค. ภูฏาคารศาลา	ง. ภัณฑุคาม

๒๔. พระศาสดาเสด็จปรินิพพานที่เมืองไหน ?

ก. เมืองราชคฤห์	ข. เมืองกุสินารา
ค. เมืองสาวัตถี	ง. เมืองพาราณสี

๒๕. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ จัดเป็นเจดีย์ประเภทใด ?

ก. ธาตุเจดีย์	ข. บริโภคเจดีย์
ค. ธรรมเจดีย์	ง. อุทเทสิกเจดีย์

๒๖. พระพุทธเจ้า ทรงจำพรรษานานที่สุด ณ เมืองใด ?

ก. พาราณสี	ข. เวสาลี
ค. สาวัตถี	ง. กุสินารา

๒๗. ดอกไม้ชนิดใด เป็นเครื่องบ่งบอกว่าพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ?

ก. ดอกบัว	ข. ดอกสาละ
ค. ดอกโศก	ง. ดอกมณฑารพ

๒๘. ข้อใด ไม่จัดเข้าในสังเขยนียสถาน ๔ ?

ก. สถานที่ประสูติ	ข. สถานที่ตรัสรู้
ค. สถานที่ปรินิพพาน	ง. สถานที่ถวายพระเพลิง

๒๙. อุทเทสิกเจดีย์ หมายถึงข้อใด ?

ก. พระพุทธรูป	ข. พระบรมสารีริกธาตุ
ค. พระพุทธรูปบริวาร	ง. พระไตรปิฎก

๓๐. ข้อใด ไม่จัดเข้าไปในอุปัฏฐากบุคคล ๔ จำพวก ?

ก. พระพุทธเจ้า	ข. อรหันตสาวก
ค. พระเจ้าจักรพรรดิ	ง. พระราชา

๓๑. พระพุทธศรีรังการ คืออะไร ?

ก. ถ้ำถ่าน	ข. พระอัฐิธาตุ
ค. พระเขี้ยวแก้ว	ง. พระรากขวัญ

๓๒. เจดีย์ที่บรรจุพระไตรปิฎก เป็นเจดีย์ประเภทใด ?

ก. ธาตุเจดีย์	ข. บริโภคเจดีย์
ค. ธรรมเจดีย์	ง. อุทเทสิกเจดีย์

๓๓.กรรม ๘ ของภิกษุณี ข้อ ๖ คือความในข้อใด ?

ก.ต้องหาอุปสัมปทาในสงฆ์สองฝ่าย ข.ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่าย

ค.ต้องประพจน์มานัตในสงฆ์สองฝ่าย ง.ต้องฟังคำสอนในสงฆ์สองฝ่าย

๓๔.พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาสุดท้ายที่ใด ?

ก.บ้านกัลลวาลมุตตคาม ราชคฤห์ ข.บ้านเวฬุคาม ไพสาลี

ค.บ้านกัณฐคาม ปาวา ง.บ้านนาลันทคาม มคธ

๓๕.นางสิกขมานาจะบวชเป็นภิกษุณี ต้องรักษาศีล ๖ เคร่งครัดไม่ล่วงละเมิดเลยเป็นเวลากี่ปี ?

ก.๑ ปี ข.๒ ปี

ค.๓ ปี ง.๔ ปี

เฉลย

๑.ง	๒.ก	๓.ข	๔.ก	๕.ก
๖.ข	๗.ก	๘.ข	๙.ข	๑๐.ง
๑๑.ข	๑๒.ก	๑๓.ข	๑๔.ง	๑๕.ง
๑๖.ก	๑๗.ข	๑๘.ก	๑๙.ก	๒๐.ง
๒๑.ก	๒๒.ก	๒๓.ข	๒๔.ข	๒๕.ข
๒๖.ก	๒๗.ง	๒๘.ง	๒๙.ก	๓๐.ง
๓๑.ก	๓๒.ก	๓๓.ก	๓๔.ข	๓๕.ข

